

ŞİDDETSİZ ERKEKLİK ATÖLYELERİ

EL KİTABI

ŞİDDETSİZ ERKEKLİK ATÖLYELERİ

El Kitabı

ŞİDDETSİZ
ERKEKLİK

ŞİDDETSİZ ERKEKLİK ATÖLYELERİ

El Kitabı

Yazarlar:

Nurseli Yeşim Sünbuloğlu

Bilhan Gözcü

Çimen Günay-Erkol

Güliden Sayılan

Selin Akyüz

Yayına Hazırlayan ve Proje Gönüllüsü: Oğuz Can Ok

Yayınlayan Kurum: Özyeğin Üniversitesi

Bu el kitabı Özyeğin Üniversitesi ve Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi ortak çalışmasıdır.

ISBN: 978-625-409-773-7

Kitapla ilgili her türlü sorunuz için: siddetsizerkeklik@gmail.com
siddetsizerkeklik.com

Grafik Tasarım ve Dizgi:

Ecemen edalgakiran.com [designer.dalgakiran](https://www.instagram.com/designer.dalgakiran)

İllüstrasyon: Aslı Alpar

Baskı ve Cilt: Arslan Kopyalama

Bu el kitabı “Şiddetsiz Erkeklik Atölyeleri El Kitabı” projesi kapsamında İsveç İstanbul Başkonsolosluğu’nun maddi desteğiyle basılmıştır. Kitabın içeriğinden sadece yazarları sorumludur. İsveç İstanbul Başkonsolosluğu ve Özyeğin Üniversitesi el kitabının içeriğinden sorumlu değildir. Kaynak göstermek kaydıyla bu el kitabından yararlanılabilir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	7
1. TEMEL KAVRAMLAR VE TARTIŞMALAR	11
1.1. Temel Kavramlar.....	11
1.2. Erkeklik Nedir?.....	19
1.3. Şiddet Türleri.....	21
1.4. Erkeklerin Cinsiyet Eşitliği Mücadelesindeki Yeri.....	26
2. UYGULAMALAR	33
2.1. Bir Atölye Tasarlamak	33
2.2. Uygulamalar	57
1. Cinsiyet Kutuları.....	57
2. Cinsiyet Kutularının Dışına Çıkmak	62
3. Erkek/Kadın Gibi Davran	65
4. Aile/Cinsiyet Değerleri	70
5. Çeşitlilik ve Duyarlılık	74
6. Güç ve Statü.....	82
7. Etki Çemberleri.....	89
8. Şiddet Nedir?	97
9. Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları.....	103
10. Dilde Cinsiyetçilik	109
11. Seyirci Kalma, Harekete Geç!	113
12. Şiddet I.....	121
13. Şiddet II.....	127
14. Kendime Soruyorum.....	130
15. Erkekler ve Cinsiyet Eşitliği.....	136
16. Daha Eşitlikçi Bir Erkekliğe Doğru	140

3. ERKEKLERİN CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇABALARINA DÂHİL EDİLMESİ - DÜNYADAN İYİ ÖRNEKLER	145
3.1. Projeler	145
3.2. Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak İçin Çalışan Erkek Örgütleri.....	153
KAYNAKÇA	157
EKLER	163
Şiddet Durumunda İletişime Geçebileceğiniz Kurumlar.....	163
Sözlük.....	169
Kolaylaştırıcılar İçin Tavsiye Kaynaklar	173

GİRİŞ

Erkeklik konusunda akademide yürütülen ya da sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen çalışmaların sayısı son yıllarda artmaya başladı. Diğer yandan, eş zamanlı olarak bir dizi toplumsal sorunla karşı karşıyayız. Ağırlaşan ekonomik koşullar, derinleşen eşitsizlikler ve artan ötekileştirme, halihazırda var olan sorunları daha da belirginleştirdi. Bazı örnekler sıralayacak olursak, ülkemizde ikamet eden geçici koruma altındaki Suriyeliler ve uluslararası koruma altındaki sığınmacı ve mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve onlara yönelik ayrımcılığın sona ermesi gerekliliği bugün daha görünür hale geldi. Kadınlara ve LGBTİ+'lara yönelik şiddet ise eskisinden daha fazla ve daha görünür. Etnisiteye, inanca ya da mezhebe ve engelliliğe dayalı ayrımcılığa ve şiddete çözüm üretmekten uzağız. Örneklerin sayısı kuşkusuz artırılabilir. Ancak bu noktada önemli olan, tüm bu meseleler ve benzerlerine yönelik politika geliştirme çabaları ile sayısı artan erkeklik odaklı çalışmalar arasındaki ilişki üzerine düşünebilmek. Farklı tahakküm mekanizmaları ve güç ilişkilerini cinsiyet eşitliği perspektifiyle anlama çabasındaki Eleştirel Erkeklik Çalışmaları, eşitsizlikle mücadele politikaları için yol gösterici nitelikte olabilir. İlgili çalışmalar sorunları açığa çıkarabilmemize ve kök nedenleri bularak çözüm üretmemize olanak sağlama anlamında güçlü bir potansiyele sahip.

Erkeklik yukarıda kısaca değindiğimiz karmaşık eşitsizlik ilişkileri ağındaki temel unsurlardan sadece biri. Dolayısıyla, tek bir çalışmada erkeklikle ilgili her konunun hakkıyla ele alınabileceğini düşünmüyoruz. Erkeklik tartışmalarının kapsamlı bir şekilde yürütülmesi gereğine inansak da, halihazırda tartışılan her konuyu yetersiz bir şekilde ele almaktansa erkekliğin belli yönlerine odaklanan çalışmaların daha verimli olabileceğini düşünmüyoruz. Bunun bir sonucu olarak bu el kitabında erkekliğin şiddet ve ayrımcılıkla olan ilişkisine odaklanmayı tercih ettik. Bu süreçte sığınmacı ve mültecilerin, engeli olanların ve LGBTİ+'ların şiddet ve ayrımcılık deneyimleri bağlamında kapsayıcı olmaya çalıştık.

Bu el kitabını erkekliğe odaklanan atölyeler yapmak isteyenler için faydalı olması umuduyla hazırladık. İlk bölümde, Eleştirel Erkeklik Çalışmaları alanının çizdiği çerçevede, erkeklikle ilgili temel bazı kavramları ana hatlarıyla ele aldık. İkinci bölümde, atölye yapmak isteyenlerin yararlanabileceği on altı uygulamaya yer verdik. Üçüncü bölümde, Türkiye dışında erkeklikle ilgili yürütülen çalışmalardan ve erkeklerin bir araya gelerek sürdürmeye çalıştığı programlardan bazılarını seçerek tanıttık. Son kısımda ise, el kitabında kullandığımız temel kavramları açıklayan bir sözlük, tavsiye kaynaklar ve şiddet durumunda başvurulabilecek kurumlara dair kısa bir liste sunduk.

Kitapçığı hazırlarken beslendiğimiz temel kaynaklar feminist hareketin, Eleştirel Erkeklik Çalışmaları'nın ve LGBTİ+ hareketin erkeklikle ilgili eleştirileri, analizleri ve çalışmalarıdır. Erkeklikle ilgili çalışmaların erkek hakları savunucularının, feminizm karşıtlarının, LGBTİ+fobiklerin görüşlerine göre değil, feministlerin ve LGBTİ+'ların görüşlerine göre biçimlendirilmesi gerektiğini düşünmüyoruz. Dolayısıyla bu el kitabında bu yaklaşımı benimsedik.

Bu el kitabı internet ortamında da ücretsiz olarak erişilebilecek açık bir kaynak olarak tasarlandı. Uygulamalar kısmını hazırlarken bunu göz önüne alarak yekpare bir atölye programı önermek yerine, birbirinden bağımsız gerçekleştirilebilecek uygulamaları seçmeye özen gösterdik. Sizler de uygulamaları dilediğiniz gibi seçerek kendi atölyenizi hazırlayabilirsiniz. Atölye hazırlıklarınızı ve gerçekleştireceğiniz uygulamaların seçimini yaparken göz önünde bulundurmanızın iyi olacağına inandığımız hususlara ve çekincelerimize ikinci bölümün girişinde değinmeye çalıştık.

Yukarıda kısaca değindiğimiz gibi, erkeklikle ilgili her konuyu bu kaynağa

dâhil etmemiz mümkün değildi. Benzer şekilde, dâhil ettiğimiz konuları ise dilediğimiz derinlikte ele almamız bu el kitabının kapsamının ötesine geçecekti. Dolayısıyla eksikler olması kaçınılmazdır. Başta da belirttiğimiz gibi, mevcut sorunlar muhtelif ve bizim önceliğimiz çözüm için dayanışmak, bir araya gelmek, birbirini besleyen çalışmalar üretmek ve tüm bunları uzun erimli kılmak. Bu sebeple bizler hem bu çalışmayı bir başlangıç olarak görüyor ve devamını getirmeyi planlıyoruz hem de sahadaki işbirliklerinin artması diliyoruz.

Son olarak, bu el kitabının ortaya çıkmasında emeği geçen ve teşekkür borçlu olduğumuz birçok kişi var. Başta Danışma Kurulu üyelerimiz Dilek Cindoğlu'na^[1], Efsun Sertoğlu'na^[2], Ezel Buse Sönmezocak'a^[3] ve Hilal Gençay'a^[4] teşekkürü borç biliriz. Onların ayırdığı vaktin ve emeğin kıymetini tarif etmemiz zor.

Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisyatifi'nden de (EEİİ) bahsetmeden geçmek istemeyiz. 2013 yılında birbirimizi her koşulda desteklediğimiz bir yola çıktık. Ve özellikle de bu el kitabının temel amacını oluşturan fikrimizin projeleştirilmesi aşamasında günlerce birlikte düşündük. Bu kitapçığın girişinde ekibin sadece bazı üyelerinin adı yazıyor olabilir ancak yıllar içinde birlikte düşündüklerimiz, dert edindiklerimiz sayesinde bu el kitabı sizinle buluşabildi. Tüm EEİİ gönüllülerine teşekkür ederiz.

İsveç İstanbul Başkonsolosluğu'nun ilgili proje ekibine ve Özyeğin Üniversitesi'nin Proje Yönetim Ofisi çalışanlarına da teşekkürü borç biliriz. İdari soru ve sorunlarımıza ivedilikle dönüş yaptıkları ve bize destek oldukları için bu proje pandemi koşullarına rağmen sorunsuz ilerleyebildi.

El kitabının içeriğinin tasarlanması aşamasında çalıştaylarımıza katılıp, hafta sonlarını bu el kitabının hazırlanmasına ayıran tüm STK temsilcilerine, belediye çalışanlarına ve saha çalışanlarına teşekkür ve minnet borcumuz ayrı. Bu el kitabına asıl değerini veren onların deneyim ve tecrübeleridir. Yaptığımız çalıştaylara katılım gösteren Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Antakya Mor Dayanışma Kadın Derneği, Antalya Barosu Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet

---

[1] Sosyoloji Profesörü

[2] Cinsellik eğitmeni ve danışmanı

[3] Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği'nde savunculuk danışmanı ve İstanbul Barosu'na bağlı avukat

[4] Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği Genel Koordinatörü

Eşitliği Kurulu, Bağ Etkileşimli Öğrenme Derneği, Engelli Kadın Derneği, Herkes İçin Ruh Sağlığı Derneği (RUSAG), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi Toplum Sağlığı ve Eğitim Şube Müdürlüğü, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, KAMER, Kaos GL Derneği, Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Muamma LGBTİ+ Eğitim Araştırma ve Dayanışma Derneği, Öğrenme Meraklıları Eğitim Kooperatifi, Sosyal Politika Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD), Şişli Belediyesi Toplumsal Eşitlik Birimi, Turuncu Dernek, Türkiye Körler Federasyonu, Uçan Süpürge Vakfı ve YANINDAYIZ Derneği'ne teşekkür ederiz.

1. TEMEL KAVRAMLAR VE TARTIŞMALAR

1.1. Temel Kavramlar

Cinsiyet eşitsizliği ve eril şiddet tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de toplumun üzerine eğilmesi ve çözüm için çaba sarf etmesi gereken önemli sorunlardandır. Ne var ki, bu konuların Türkiye’deki akademik kurumların gündemine girme biçimi ve ele alınış sıklığı ile konuyla ilgili toplumsal hassasiyeti göz önünde bulundurursak bu araştırmaların büyük ölçüde kısıtlı kaldığını ve bu kısıtlı alanda gerçekleştirilen tartışmaların da sadece kadın – erkek ilişkisi ve eşitsizliğine odaklandığını söylemek mümkündür. Bu indirgemeci bakış cinsiyet eşitsizliğini anlamamızı sınırlandırmaktadır.

El kitabının bu bölümünde cinsiyet eşitsizliği ve şiddet ilişkisini daha kapsamlı bir biçimde ele alabilmek adına öncelikle cinsiyet kavramının ve bu çatı kavramın altını dolduran önemli tanımlamaların üzerinden geçecek, devamında da şiddetle yakından ilgili kavramlar olan kalıpyargı, önyargı ve ayrımcılık konularına değineceğiz.

Temel Kavramlar

Cinsiyet kavramı, en geniş ve ikili cinsiyet sistemini en çok besleyen haliyle, erillik ve dişillik ilişkisi ve onları birbirinden ayıran özellikler bütünü olarak tanımlanabilir. Bu özellikler kromozomlar ya da hormon profilleri gibi fizyolojik özellikleri içerebildiği gibi, giyim tarzı ya da davranış biçimleri gibi toplum tarafından belirlenen özellikleri de içermektedir. Kavram literatürde genel olarak toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet olmak üzere birbirinden farklı ancak ilişkili iki alt başlıkta incelenmektedir:

Biyolojik cinsiyet [*sex*], cinsiyetin kromozomlar, hormon profilleri, iç ve dış genital organlar gibi eşeyli üreyen diğer canlılarla paylaştığımız kısmı olarak ifade edilebilir. Biyoloji bilimine ait cins ve eşey kavramları uygulamada dişil ve eril olmak üzere iki kategori üzerinden tanımlanmaktadır. Ancak bu özelliklerdeki potansiyel çeşitlilik göz önünde bulundurulduğunda biyolojik özellikleri iki kategoriye indirgemektense bir çeşitlilik yelpazesi olarak görmek daha doğru olur. Örneğin, cinsel anatomi (kromozomlar, genital organlar,

hormonlar vb.) bağlamında tipik eril ve dişil özelliklerle doğmayan **inter-seksler** bu ikiliğin dışında yer almaktadır.

Biyoloji başta olmak üzere doğa bilimlerinin toplumsal dinamikleri düzenlemek için kullanılması bireyin cinsiyetinin resmî kurumlarca kadın ve erkek olarak tanımlanması ile devam etmektedir. Cinsiyet bireysel bir algıyı yansıtan ve bireyin beyanını da içermesi gereken geniş bir kavram olduğu halde, bireylerin cinsiyeti doğum öncesinde veya sonrasında genellikle tıp uzmanları tarafından fiziksel anatomiye dayanarak ve toplumun beklentileri ile örtüşecek şekilde atanmaktadır. Bu durumu vurgulamak için ortaya atılan **atanmış cinsiyet** ifadesi günümüzde giderek yaygınlık kazanmakta ve biyolojik cinsiyet ifadesinin yerini almaktadır.

(**Toplumsal**) **cinsiyet** [*gender*] ise yukarıda kısaca değinildiği gibi bir toplumda atanmış cinsiyet ile ilişkilendirilen tutum, duygu ve davranışlar bütünüdür ve içinde bulunulan zamana ve mekâna göre tanımlanan özellikleri içerir. Bir başka deyişle, toplumsal cinsiyet, içinde bulunulan kültürün ve çevrenin birey üzerindeki etkilerini ve beklentilerini içerir ve bireylerin verili bağlamda cinsiyetlerini nasıl algıladıkları olarak tanımlanabilir.

Bahsi geçen kavramlarla ilgili anmadan geçmek istemediğimiz bir tartışma mevcuttur. Bu tartışma cinsiyetin tanımıyla ilgili bir tarihe işaret etmektedir. 1970'lerde feminist akademisyenlerin başlattığı tartışmalar sayesinde biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin arasında arasındaki ayrım yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu ayrımda biyolojik cinsiyet, biyolojik olarak belirlenen ve insanın kontrolünde olmayan- dolayısıyla değişimi de mümkün olmayan- özellikler anlamına gelir. Cinsiyet ise -ki bu zaman toplumsal cinsiyet olarak da ifade edilir- biyolojik olmayan; kültüre, coğrafyaya, zamana göre ve hatta bir kişinin kendi hayatındaki akışa göre değişen özellikleri ifade etmek için kullanılır. Bu bağlamda, cinsiyet kavramı biyolojik cinsiyet gibi katı özellikler bütününe işaret etmez, dolayısıyla sahip olunan özelliklerin değişebileceği vurgusunu içinde taşır. Bu farklılık, cinsiyet eşitliği ile ilgili çalışmalar/ tartışmalar için kritik bir yerde durmaktadır. Zira cinsiyet kavramını biyolojik cinsiyete indirger ve cinsiyet eşitsizliğinin belli veçhelerinin cinsiyet grupları arasındaki biyolojik farklardan kaynaklandığını kabul edersek, bu, değişimin imkânsız olduğu, dolayısıyla eşitsizliğin doğal olduğu ve değiştirilemeyeceğini kabul etmek anlamına da gelecektir. Literatürde bu yaklaşıma yönelik yapılan itirazların temel sebeplerinden birisi budur. Bir diğer önemli sebep de

bireylerin değiştirilemez biyolojik özelliklere sahip olduğunu varsaymanın ve sadece iki cinsiyet tanımlamanın kaçınılmaz olarak bu ikiliğin dışında kalan herkese ve özellikle de LGBTİ+’lara dönük şiddet ve ayrımcılığın zeminine katkı sağlayacağıdır. Çünkü iki cinsiyet vardır demek bu cinsiyet özelliklerini karşılamadığı düşünölen insanları anlaşılmaz, biyolojiye ters vb. yaftalamalara ve dolayısıyla ayrımcılık ve şiddete açık hale getirir.

1970’lerden itibaren bilim insanları, aktivistler ve sosyal hizmet uzmanları yaptıkları çalışmaları yukarıda özetlediğimiz tartışmaları da içerecek şekilde geliştirdiler. Gelineen noktada hâlâ biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımını savunanlar ve yukarıda andığımız fikirleri benimseyenler var olsa da, tüm buna itiraz eden ve farklı pozisyonları savunan görüşler ve teorik yaklaşımlar da mevcuttur. Bu teorilerin bir kısmına göre, biyolojik olduğu söylenen özellikler toplumsal ilişkilerin sonucu oluşan bilim toplulukları tarafından inşa edilir. Bir başka deyişle, bedenlerin, genlerin, kromozomların, hormonların çeşitli biyokimyasal özellikleri vardır; ancak, bunların tamamının biyolojik cinsiyet diye bir kavramla ifade edilmesi sorunludur. Kavramlar tamamen insan ürünüdür ve kurguya dayanır; dolayısıyla, biyolojik cinsiyet kavramı insanlar tarafından belirlenen ve belli özellikleri ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Bu bağlamda, kavramların insan ürünü olmasına atıf yapmak için atanmış cinsiyet ifadesini kullanmanın daha doğru olduğunu savunanlar da mevcuttur. Bu bakış açılarına göre, biyolojik cinsiyet atanmış bir cinsiyettir.

Biz de hem yukarıda saydığımız politik sonuçların hem de bilimsel çalışmalar ve o çalışmalar sırasında üretilen kavramların insan ürünü olduğu gerçeğinden hareketle, atanmış cinsiyet ifadesinin daha doğru olduğu görüşündeyiz. Ancak bu ayrımların hâlâ tartışmalı olduğunu ve birçok yerde biyolojik cinsiyet ifadesiyle karşılaşılabileceğinizi söylemekle de yükümlüüz.

Bu kısa tartışmanın ardından, cinsiyet kavramının içini dolduran ve dolayısıyla cinsiyet alanındaki tartışmalarda karşınıza çıkabilecek diğere önemli kavramlara kısaca değineceğiz.

Cinsiyeti tanımlayan önemli unsurlardan biri olan **cinsiyet kimliği**, bireylerin kendilerini tanımladıkları ve diğere tarafından tanımlandıkları cinsiyet kategorisini ifade eder ve bireyin kendi cinsiyetine ilişkin benlik algısına ve cinsiyetin bireysel ve toplumsal dışavurumlarına gönderme yapar. Bireyler kendilerini kadın ya da erkek olarak adlandırabilecekleri gibi, kendilerini

cinsiyet skalasındaki herhangi bir kimlikle de ilişkilendirebilir ya da bu sınıflandırmayı tamamıyla reddedebilirler. Doğumda kendisine atanan cinsiyet kimliği, beyan ettiği cinsiyet kimliği ile örtüşen bireyler **cisgender** (bazı Türkçe kaynaklarda karşılığı *natrans* olarak verilmektedir) olarak adlandırılırken, cinsiyet kimliği atanmış cinsiyetinden farklı olan bireyler **trans** [*transgender*] olarak adlandırılır.

Cinsiyeti oluşturan bir diğer unsur olan **cinsiyet rolü**, toplumun tarihi ve kültürel özellikleri bağlamında belli cinsiyetler ile ilişkilendirilen kişilik özellikleri, sorumluluklar, tutumlar ve davranışlardır. Bir başka deyişle, cinsiyet rolü tıpkı tiyatro ve sinemada olduğu gibi cinsiyetlerin toplumla kurdukları ilişkide oynamaları beklenen rollere işaret eder. Bireylerin cinsiyet kimliklerini inşa sürecinde önemli bir yer tutan bu roller, bireyler tarafından benimsenebilir ya da reddedilebilir. Hatta bireyin benimsediği rolün bazı özellikleri verili bağlamın beklentileri ile uyumlu iken bazıları uyumsuz olabilir. Bu açıdan, bireyin tutum, duygu ve davranışlarının verili kültürel bağlam içerisindeki beklentilerle örtüşmesi hali cinsiyet ile uyumluluk [*gender-conformity*], bu deneyimlerin beklentileri karşılayamaması ya da reddetmesi ise cinsiyet ile uyumsuzluk [*gender-nonconformity*] olarak adlandırılır.

Cinsiyet rolleri ile yakından ilişkili olan **cinsiyet ifadesi**, cinsiyet kavramının içini dolduran başka bir unsurdur. Cinsiyet ifadesi cinsiyet kimliğinin dışavurum şekli olarak tanımlanabilir. Cinsiyet ifadesi bağlamında bireyler kendilerini kadınsı [*feminine*] ya da erkeksi [*masculine*] biçimlerde ifade edebilecekleri gibi bu ikisinin bir birleşimi şeklinde [*androgynous*] ifade edebilir ya da ikili cinsiyet sisteminin dayattığı cinsiyet ifadelerini bütünüyle reddedebilir. Bireyin kılık kıyafeti, kullandığı takılar, beden dili ve sesi gibi özellikler cinsiyet ifadesinin sıklıkla karşılaşılan örneklerini oluşturmaktadır. Ayrıca, son dönemde özellikle İngilizce'nin konuşma dili olarak kullanıldığı ülkelerde yaygınlaşan, bireyin kendisini tanımlamakta kullandığı ismi ve zamirleri belirtmesi uygulaması da cinsiyet ifadesinin örneklerinden biridir.

Cinsiyetle ilişkili temel kavramlardan son olarak değineceğimiz kavram olan **cinsel yönelim** ise bireylerin hangi cinsiyete karşı duygusal, romantik ve cinsel çekim hissettiklerini ifade eder. Bu kavram, cinsel davranışları içerdiği gibi duyguları ve benlik algısını da içerir. Bireyler belirli bir cinse duygusal ve cinsel çekim duyabilecekleri gibi birden fazla cinsiyete çekim hissedebilir ya da kimseye ilgi duymayabilirler. Cinsel yönelim kavramı pek çok adlandırmayı

içinde barındırır da bunların başlıcaları şunlardır:

Heteroseksüellik (karşı cinsellik) – bireyin karşı cinsiyetten birine yönelik cinsel ilgi duymasını ifade eder.

Eşcinsellik – bireyin kendi cinsiyetinden olan birine ilgi duyması olarak tanımlanır. Erkeklerle ilgi duyan erkekler *gey* olarak adlandırılırken, kadınlara ilgi duyan kadınlar *lezbiyen* olarak adlandırılmaktadır.

Biseksüellik – bireyin birden fazla cinsiyete çekim duymasıdır.

Aseksüellik – bireyin kimseye ilgi duymaması ve çekim hissetmemesi olarak tanımlanır. Ancak aseksüellik bireylerin cinsellik alanının tamamen dışında olduğu anlamına gelmez. Aseksüeller cinselliğe ilgi duymasalar da romantik birliktelikler yaşayabilmektedir.

Temel kavramlar başlığını sonlandırmadan önce vurgulanması gereken önemli bir nokta da, bahsi geçen kavramların kişileri ifade etme konusunda yetersiz kalabileceğidir. İlk olarak, buradaki bazı kavramların sınırları yer yer iç içe geçmiştir. Bazı kavramları okuduğunuzda birbirine benzeyen yerler olduğunu düşünebilir, neden ayrı bir kavrama ihtiyaç duyulduğunu sorgulayabilirsiniz.

Bir diğer kısıtlılık ise kavramların deneyimlerden hareketle tanımlanan şeyler olduğunu zaman zaman unutmamızdan kaynaklanır ve kavramları deneyime uydurmaya çalışmaktansa deneyimi kavramlara sığdırmaya çalışırız. Bu, birçok kişi için kolay olmayan ve hatta bazı kişiler için mümkün de olmayan bir çabadır. Bu zorluk ya da imkânsızlık bazı insanların kendilerini kötü hissetmesine ve kendilerini açıklayacak kavramların olmadığını düşüncesiyle çeşitli psikolojik güçlükler yaşamalarına sebep olabilir. Benzer şekilde, insanlar bu sözcüklerin tanımlarına uyup uymadıklarına göre başkalarının olumsuz davranışlarına hatta şiddete ve ayrımcı tutum ve davranışlara maruz bırakılabilir. LGBTİ+ (lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ve artı) kısaltmasının sonundaki artı kendisini bu kavramlar üzerinden tanımlamayan ve dolayısıyla, bu kısaltmanın kapsamadığı kişilerin var olduğunu vurgulamaktadır (LGBTİ+ hakları tartışmasında yer alan kavramların İngilizce ve Türkçe karşılıklarının daha detaylı ve kapsayıcı biçimde ele alındığı bir kaynak olarak Kaos GL tarafından hazırlanmış olan sözlüğe^[5] göz atabilirsiniz.).

---

[5] Kaos GL, 2020

Deneyimlerin kavramlarla ifade edilmesinin önemini yadsımayan ancak deneyimin kavramlara harfiyen uyması gerektiğini düşünen bir bakış açısı da mevcuttur. Bu bakış açısı, tanımlanmaya çalışılan deneyimleri, özellikleri, tutumları, eğilimleri ve tercihleri belli kategoriler yerine bir skala içinde düşünmenin daha gerçekçi bir yaklaşım olacağını ifade eder. Üstelik tüm bunların ait oldukları skaladaki yerleri de sabit değildir, aksine bu skalada her yönde akacak şekilde hareket kabiliyetine ve potansiyeline sahiptirler. Çok yüzeysel ve kaba hatlarıyla çizdiğimiz bu yaklaşım da azımsanmayacak sayıda insan tarafından benimsenmektedir.

Son bir not olarak, bu tartışmaların yeni bilimsel teori ve bulguların yanında LGBTİ+ ve feminist hareketlerin yönelimleriyle de biçimlendiğini hatırlatmak isteriz. Bu tanımlama girişimlerinin amacı, hem insanları ve deneyimlerini daha iyi anlamak hem de şiddet ve ayrımcılıkla mücadele ise, elzem olan sadece kavramların ne olduğunu değil, kavramların birbirleriyle ilişkilendiği arka planı da anlamaktır. Bu kavrayışı sağlamanın en iyi yollarından biri de insanlarla ilişki kurmaktır. Dolayısıyla tüm bu kavramları sadece bir sözlükten ya da başka bir kaynaktan okuyup anlamaya çalışmaktansa, bu hareketlere mensup kişilerle ilişkilenecek ve hareketlere dâhil olmak, tartışmaları takip etmek adına daha faydalı olabilir.

Kalıpyargı, Önyargı ve Ayrımcılık

Toplumda dezavantajlı ya da hassas olarak kabul edilen grupların maruz kaldığı ayrımcı tutumlar ve pratikler dünyanın pek çok ülkesinde değişen derecelerde görülen bir toplumsal sorundur. Bu pratikler zaman zaman uç seviyelerde yaşanmakta, hatta nefret suçu ya da nefret söylemi olarak kendini gösterebilmektedir. Örneğin, Türkiye’de yaşayan LGBTİ+’lar cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle öldürülmekte, nefret söylemlerine, şiddet ve işkence tehdidine ve çeşitli şiddet türlerine maruz kalabilmektedir^[6].

Ayrımcılık kavramı bireylerin hukuki zeminde diğer tüm bireylerle eşit olmalarına rağmen maruz bırakıldıkları her türlü eşitsiz muameleyi kapsar^[7]. Bu eşitsiz muamele, bireylerin kaynaklara erişimi, işe alım, terfi gibi formel yollarla

---

[6] Türkiye’de LGBT Yurttaşlara Yönelik İnsan Hakları İhlalleri Bilgi Notu, 2014; 2014 yılında Türkiye’de Gerçekleşen Homofobi veya Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu, 2015

[7] Ayrımcılık konusunda insan hakları hukuku alanında yapılan tartışmalar için bkz. Gül ve Karan, 2011

gerçekleşebileceği gibi, kişilerarası ilişkiler alanında sözlü ve sözsüz biçimde de ortaya çıkabilmektedir^[8]. Dahası, bu açıklamayı derinleştirdiğimizde, ayrımcılığın farklı seviyelerde gerçekleşebileceğini söylemek de mümkündür. Örneğin, bir bireyin diğerine eşitsiz muamelede bulunması *kişilerarası*; devlet kurumları, şirketler ve diğer kuruluşların kural ve uygulamalarının bireyler açısından ayrımcı sonuçlar doğurması ise örgütsel ayrımcılık kapsamına girmektedir. Bunların yanı sıra, ayrımcı pratiklerin tekil yapıların dışına çıkarak aile, eğitim, din ve adalet gibi toplumsal kurumların uygulamalarına sirayet ettiği durumlar *kurumsal* ve genele yayılıp ayrımcılığı uygulayan grubun değerlerinin toplumsal norm halini alması durumu ise *kültürel* ayrımcılık seviyesinde tartışılabilir^[9].

Ayrımcılığın zihinsel arka planını oluşturan önyargı ve kalıpyargı ise zaman zaman birbirlerine karıştırılsa da aslında yakından ilişkili ve birbirini tamamlayan iki ayrı kavramdır. **Kalıpyargılar** belirli bir grubun üyeleri hakkındaki kesinleşmiş ve genelleştirilmiş imgeler ve atıflar bütünü olarak tanımlanmaktadır.^[10] Bu imgeler ve atıflar bütünü ilgili toplumsal grubun üyeleri ile bir temasa ya da deneyime dayalı olmaksızın edinilirler ve ilgili toplumsal grubun üyeleri hakkında karar verme sürecini kısaltırlar. Örneğin, Uzak Doğuluların “zeki” olduğuna ya da göçmenlerin “temiz” olmadığına ilişkin inanışlar genellikle bu gruplara ilişkin kalıpyargılar ile ilişkilidir ve çoğunlukla da sosyal gerçekliği kısmen yansıtır. Bu iki küçük örnekte gördüğümüz üzere, kalıpyargılar hem olumlu hem de olumsuz olabilirler. Ancak gruplararası ilişkiler alanında genellikle karşılaşılan ve tartışılan kalıpyargılar olumsuz olanlardır. **Önyargılar** ise bireylere, belli gruplara üyelikleri nedeniyle yöneltilen herhangi bir ispata ya da yaşanmışlığa dayalı olmadan ve genellikle olumsuz içerikli tavırlar olarak tanımlanabilir. Bu tavırlar, bireyin ilgili gruplar ve üyeleri ile arasına en hafifinden bir sosyal mesafe koyma arzusuna yol açar ve bu yönü ile ayrımcılık kavramı ile yakından ilgilidir.^[11]

LGBTİ+’lar özelinde önyargı ve ayrımcılıktan bahsettiğimizde ise karşımıza *cinsel önyargı* ve *heteroseksizm* kavramları çıkmaktadır. **Heteroseksizm** kavramını heteroseksüelliğin yani bireylerin karşı cinslerine yönelik cinsel, duygusal ve romantik çekim hissetmelerinin yegâne “doğal” ve “normal” cinsel yönelim olduğu ve bu yönelimin dışında kalan her türlü varoluşun sapkınlık, anormal-

[8] Dovidio ve Gaertner, 2000

[9] Whitley ve Kite, 2010

[10] Operario ve Fiske, 2004

[11] Brewer ve Brown, 1998

lik, vb. olduğuna ilişkin varsayım ve bu varsayımın beslediği ayrımcı ideoloji olarak tanımlayabiliriz. Bir başka deyişle, heteroseksizm, heteroseksüelliğin kabul edilebilir tek cinsel yönelim olduğunu, bunun dışında kalan her türlü davranışın, ilişkinin, kimliğin ve topluluğun inkâr edilmesi, aşağı görülmesi ve yaftalanması gerektiğini ima eder. Bu ideolojinin etkisiyle, kendini cisgender ve heteroseksüel olarak tanımlayanların haricinde kalan tüm bireyler, toplumun heteroseksüel arzuya ve ikili cinsiyete dayalı sistemine uymadıkları, bu sistem tarafından oluşturulan kodları esnettikleri ve yıkmaya çalıştıkları gerekçesiyle toplum tarafından önyargı ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Bu bağlamda, **cinsel önyargı** kavramını bireylerin ve grupların cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle maruz kaldıkları olumsuz duygu, düşünce ve tutumlar toplamı olarak özetleyebiliriz.^[12] Cinsel önyargılar, literatürde kendini heteroseksüel olarak tanımlamayan bireylere yöneldiği haliyle **homofobi** ve **bifobi**, cinsiyet kimlikleri nedeniyle trans bireylere yöneldiği haliyle **transfobi** olarak ele alınmaktadır. Günümüzde bu kavramlardaki -fobi son ekine yönelik eleştiriler getirilmekte, alınan tutumların bir ruhsal bozukluk ifadesi olan fobi yerine “nefret” veya “karşıtlık” gibi bilinçli tutumlarla ifadesini sağlamak üzere “eşcinsel nefreti”, “trans karşıtlığı” gibi kavramların kullanılması önerilmektedir.

Dünya genelinde LGBTİ+ birey ve gruplara yönelik bakış açısı ve üretilen politikalar ülkeden ülkeye farklılık gösterse de ülkelerin büyük çoğunluğunda LGBTİ+’lara yönelik bir eşitsizlik söz konusudur. Türkiye özelinde bakıldığında, LGBTİ+’lar hayatlarının her alanında önyargı, ayrımcılık, hak ihlalleri ve şiddet tehdidi ile karşı karşıya kalmakta, mevzuatta cinsel yönelim ayrımcılığı ile mücadelede etkin bir koruma sağlamaya yarayan açık hükümlerin bulunmaması nedeniyle adalete erişim konusunda ciddi sıkıntılar yaşamaktadır.

Cinsiyet eşitsizliğinin hayatın her alanına sirayet ettiği bir toplumda verili toplumsal cinsiyet sistemine aykırı olarak görülen bireylere yönelen önyargı ve ayrımcılığın şiddet içeren pratiklerle yaşanması beklenmedik bir durum değildir. Ancak bu önyargı ve ayrımcılık ortamını doğuran faktörleri sorgulamaya başlamamız hem toplumsal cinsiyet sistemini hem de bu sistemin bireylerin hayatındaki olumsuz yansımalarını dönüştürebilmek ve uzun vadede daha eşitlikçi bir toplum yaratabilmek adına atılacak ilk adımlardan biri olacaktır.

---

[12] Herek, 2000

1.2. Erkeklik Nedir?

Yakın bir zamana kadar toplumsal cinsiyet çalışmaları, öncelikli olarak kadınlara ve onların deneyimlediği eşitsizliklere ve ayrımcılıklara odaklandı. Feminist hareket ve aktivizmin de etkisiyle literatür, yıllar içerisinde farklı bağlamlar ve konuları da kapsayarak yaygınlaştı. Toplumsal cinsiyetin sadece kadınlara ve onlara dair oluşumları, deneyimleri, anlatımları ve beklentileri konu edinen bir kavram olarak değil, aksine ilişkisel bir kategori olarak değerlendirilmesi gerekliliği ile erkeklik de görece yakın bir zamanda ilgili literatürün öznesi ve araştırma konusu haline geldi.

Bu bağlamdaki tartışmalar, toplumsal cinsiyetin sadece kadın ve erkeğin rollerine ve “doğalarına” uzanan tartışmaların çok ötesinde, cinsel yönelim, sınıf, dil, din, engellilik, etnik kimlik gibi kategorilerden beslenen farklılıkları da göz önüne almamız gerektiğine işaret etti. Kesişimsellik olarak da adlandırılan bu yaklaşımla, göçmen bir erkeğin, fiziksel engelli bir erkeğin ya da gey bir erkeğin toplumsal hayatta ve politik düzlemde nasıl konumlandığını ve bu konumun nasıl algılandığını daha kolay ve derinlikli şekilde anlayabiliriz.

Feminizm içerisindeki bazı yaklaşımların kadınları ve kadınlığı ön plana çıkarıp, erkekliği biyolojik bir kategori olarak çok sınırlı şekilde tarif etmesi, cisgender heteroseksüel erkek bedenini eleştirinin merkezine oturttu ve öteki erkeklik hallerini dışarıda bıraktı. Güçlü, kudretli, akıllı, sağlıklı, sağlam bedenli ve “bizden” olan cisgender heteroseksüel erkek hem bedensel hem de sosyo-kültürel -ve hatta çoğunlukla ekonomik- bir üstünlüğe sahip hale gelmiş oldu.

Kesişimsellik konusunu gündemine alan Eleştirel Erkeklik Çalışmaları literatürünün de altını çizdiği üzere, kabul görmüş, normalleştirilmiş, kurumsallaşmış erkeklikler diğer erkeklik konumları ile etkileşim içindedir ve tahakküm de bu şekilde yerleşik hale gelmiştir. Merkezde arzularını kadına yöneltmiş, savaşçı, güçlü, etkin cisgender heteroseksüel erkek olduğundan gey ve biseksüel erkekler “sapkın”, göçmen erkekler “kaçak” oldukları için eksik, ya da engeli olan erkekler “yarım” olarak görülürler. Hepsinin konumu merkezdeki erkeğe göre belirlenmektedir.

Bireyler arasındaki farklı tahakküm ilişkileri, içermeye ve/veya dışlama pratiklerine dayanır; ancak, bu dinamikler makro yapılara, ağlara ve kurumlara (devlet, medya, aile, sokak vb.) sırtını yaslayarak güçlenir. Erkeklik değerleri olarak kabul gören davranışlar ve söylemler ataerkinin bel kemiği haline gelir

ve her alanda kendine yer bulabilir. Görünür ya da örtük onay mekanizmaları erkeklik değerlerini daha da yerleşik hale getirirken, makbul erkeklik konumları baskılanmış, ötekileştirilmiş, marjinalleştirilmiş diğer konumlarla da ya ittifak ya da çatışma içine girer. Örneğin, engeli olan bir cisgender heteroseksüel erkek “hâlâ” engeli olmayan cisgender heteroseksüel erkek kadar sistemden faydalan(a)mamaktadır. Erkek ayrıcalıkları her ne kadar tüm eril bedenlere atfedilse de, örneğin, trans erkekler hem var olan eşitsizliklerden hem de ikili cinsiyet rejiminden kaynaklanan ayrımcılıklardan ötürü zarar görmektedirler. Bahsedilen erkeklik düzeni, erkekçi [masculinist] yapılanışından ve işleyişinden ötürü ataerkinin temelini oluşturur.

Tarihsel süreç içerisinde hem feminist hareketin ve literatürün hem de erkeklik, LGBTİ+ ve Queer çalışmalarının kazanımlarıyla, ataerki, sadece erkek egemenliğinin biyolojiye atfedildiği ve bedensel güç üzerinden okunduğu dönemi geride bırakmıştır. Kuşkusuz modern devlet inşası, onun tahakküm araçları, kapitalist üretim düzeni ve modern tıbbın gelişimi hiyerarşinin belirlenmesinde belirleyici olmuş ve süreç içerisinde değişime uğramıştır. Artık cinsiyet düzenini yerel ve kültürel özgünlüklerden bağımsız analiz etmek eksik kalmaktadır. Ancak her ne kadar alan ve kavramları önemli bir değişime uğramış olsa da, şiddet ve erkeklik hâlâ eski tanımlamalardan ve kabullerden kopamamıştır.

Erkeklerin şiddet kullanma ehliyeti olan cins olarak kabul görmesi ve bunun biyolojik ya da toplumsal dinamiklerle sürekli yeniden üretilmesi de son derece yaygındır. Söz gelimi, erkeklerin uyguladıkları şiddet yaygın biçimde testosteron hormonu üzerinden gerekçelendirilmektedir. Benzer şekilde, erkeklerin kadına ve diğer erkeklere uyguladıkları şiddeti “koruma”, “öfke kontrol sorunu”, “hayatta kalma içgüdü” gibi sebeplerle açıklayan duruş, eril şiddeti mümkün kılan yapısal düzenlemelerin desteğiyle daha da güçlenir.

Bazen sadece ondan “korkulduğu” ya da “her an sinirlenebilme” ve “kendini kontrol edememe” ehliyetine sahip olduğu için erkek, şiddet kullanmasa bile eril şiddetin yarattığı ya da yaratabileceği ayrıcalıklardan yararlanabilir. Tıpkı erkeklik konumları gibi, eril şiddet de cinsel yönelim, dini aidiyet, etnik köken, engellilik gibi unsurlara bağlı olarak şekillenir. Kontrol edilmesi, discipline edilmesi, susturulması gerektiği düşünülen öteki, kolaylıkla eril şiddete maruz kalabilir. Bu yüzden bu basit görünen ancak aslında farklı eşitsizliklerden beslendiği için çok katmanlı olan şiddet eylemlerinin ardında yatan nedenler ve tahakküm mekanizmaları üzerine düşünülmalıdır. Bu el kitabında

tartışılan konular ve uygulamaların her biri farklı bedenlere uygulanan farklı mekanizmalar üzerine düşünme ve onlarla yüzleşme egzersizi oldukları için de önemlidir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, eril şiddetin sistematikliğidir. Şiddetin nedenlerini sadece bireysel ilişkilerde aramak son derece sorunludur. Önemli olan şiddeti, ataerkil yapıdan ve onun kurumsallaşmış ilişkilerinden koparmadan analiz etmek olmalıdır. Özellikle, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dayalı eril şiddetin en görünür hali olan ev içi şiddeti, erkeğin ailenin namusunu koruma veya kadını/çocuklarının anasını koruma ve kollama kisvesi altında gücünü kullanması olarak ifade etmek son derece sorunludur. İlişki içerisinde partnerler arası eşitlik olması gerektiğini göz ardı eden bu yaygın kabul, birçok farklı tahakküm pratiğini de gizlemektedir. Cisgender heteroseksüel erkeğe ait olmayı küçümseme, tehdit, zorlama gibi farklı sebeplerle fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik olarak gerçekleşen şiddet, erkekliğin faydalandığı sosyal, ekonomik, sınıfsal, hukuki ve militarist korumadan ve ayrıcalıklardan uzaklaşabildiği ölçüde eşitsizliğin dönüşmesi için zemin açılabilecektir.

1.3. Şiddet Türleri

Erkeklik ideolojisinin kadınların bedeni, seçimleri ve haklarının kontrolünü içeren bir kültürel kabule yaslanmasının şiddeti pekiştiren bir unsur olduğunu daha önce belirtmiştik. Eril şiddete temel oluşturan erkeklik fikrinin gözden geçirilmesi ve dönüştürülmesi için ihtiyaç duyulan yenilikçi bakış açısı, öncelikle şiddet türleri konusunda bir farkındalık sahibi olmayı gerektirir. Bu, şiddetin yeniden üretilmemesi için atılabilecek önemli bir ilk adımdır. Türkiye’de eril şiddet nedeniyle hayatını kaybeden kadınlar için hazırlanan dijital anıt^[13] ve Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun takip ettiği ceza davaları^[14] ülkede kadın cinayetlerinin artan sayısını açıklıkla gösterirken, hem görünen ve sayılara yansıyan şiddet hem de kişilerarası ilişkilere ve kurumsal pratiklere sirayet eden tahakkümcü pratikleri tanımlayabilmek önemlidir.

---

[13] Anıt Savaş, 2020

[14] Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2020

Şiddet, cinsiyetçi sözlerden ibaret bir şakadan, istenmeyen veya kişinin hayatına kasteden fiziksel temasa kadar geniş bir yelpazede gerçekleşebilir. Erkeklik fikrinin tüm bu sürecin bir parçası olarak gözden geçirilmesi, bir şakadan ev içi şiddete, taciz ve nitelikli cinsel saldırıya (tecavüz) uzanan sürecin normalleşmesinin önüne geçilmesi adına son derece önemlidir.

Dört temel şiddet türünden söz edilebilir:

- Fiziksel,
- Cinsel,
- Psikolojik,
- Ekonomik şiddet.

Çocukluktan itibaren şiddete dayalı bir iklimde yetişen bireylerin durumu kanıksadığı, parçası olduğu iklimi normalleştirdiği ve bundan gördüğü zararı fark etmediği düşünülecek olursa, şiddete tanıklık etmenin de bir tür şiddet olarak tanımlamasının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim bu bakış açısı, Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nde (İstanbul Sözleşmesi) de benimsenmiştir^[15]. Şiddet türleri konusunda toplumdaki farkındalığın artması, Türkiye'deki toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına yapılacak önemli bir katkıdır.

Şiddet türlerini tanımlayacak ve örnekleyecek olursak:

Fiziksel şiddet: birinin bedenini veya bedeninin bir parçasını kullanarak veya bir nesne aracılığıyla bir başkasının davranışları üzerinde kontrol kurması, ona acı çektirmesi veya vücut bütünlüğüne zarar vermesi ile ortaya çıkar. Fiziksel şiddet, tokat atmaktan namus saiki ile işlenen cinayetlere kadar uzanan geniş bir yelpazede, bir bireyin fiziksel olarak zarar görmesine neden olan her türlü eylemi kapsar. Dini inançlar, gelenekler veya kültürün gerektirdiği uygulamalar çerçevesinde bireyin kontrol ve manipüle edilmesi veya baskılanması ile de fiziksel şiddet ortaya çıkabilir.

İtaat ve disiplin sağlamak için sarsmak, tokat atmak, saçını çekmek, tekmelemek, yumruklamak, çekiştirmek, kolunu bükmek, boğazını sıkmak fiziksel şiddettir.

Kesici veya vurucu aletle yaralamak, kimyasallarla saldırmak, kezzap veya kaynar suyla yakmak, vücudunda sigara söndürmek, el ve ayakları bağlamak fiziksel şiddettir.

[15] Avrupa Konseyi, 2011

Kişiyi sağlıksız koşullarda yaşamaya mecbur bırakmak ve onun sağlık hizmetlerine erişimine ve o hizmetlerden yararlanmasına engel olmak fiziksel şiddettir.

Cinsel şiddet: birinin rızası olmaksızın bir başkasını cinsel davranışlara zorlamasıyla veya maruz bırakılmasıyla ortaya çıkar. Ayrıca rızası söz konusu olmayanlara (çocuklar veya hayvanlar) ya da rıza veremeyecek durumda olanlara (uyarıcı madde etkisi altında olanlar veya ayırt etme gücü olmayanlar) yönelik her türlü cinsel davranış da cinsel şiddettir. Kişinin rıza göstermediği bir cinsel davranışa kişiyi “razı getirmek” amacıyla kişi üzerinde uygulanan başta psikolojik olmak üzere her türlü yöntem ile bu yöntemlerle inşa edilen rızaya dayalı gerçekleşen eylemler de cinsel şiddete dahildir. Bu bağlamda istenmeyen cinsel içerikli mesaj veya yorumlardan nitelikli cinsel saldırıya (tecavüz) kadar her türlü cinsel içerikli davranış cinsel şiddettir. Dini inançlar, gelenekler veya kültürün gerektirdiği uygulamalar çerçevesinde birinin çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilmesi, akraba evliliğine zorlanması da cinsel şiddettir.

Cinsel organlara zarar vermek, genital sakatlama (klitoral sünnet ve penis sünneti), interseks bebekleri-çocukları ikili cinsiyet sistemi içerisinde kadınlara ve erkeklere atfedilen bedensel formlara uydurmak için gerçekleştirilen her türlü tıbbi müdahale, translara cinsiyet uyum süreçlerinde yasa gereği dayatılan ameliyatlar cinsel şiddettir.

Seks işçiliğine zorlamak, başkalarıyla cinsel ilişkiye zorlamak, zorla evlendirmek cinsel şiddettir.

Çocuk doğurmaya ya da gebeliği sonlandırmaya zorlamak, gebeliği sonlandırmayı zorlaştırmak ya da yasaklamak ve doğurganlığı düzenleyen yöntemlere erişimi kısıtlamak cinsel şiddettir.

İstenmeyen cinsel içerikli mesajlar, fotoğraflar ve videolar yollamak, dikizcilik ve teşhircilik gibi rahatsızlık verici davranışlar cinsel şiddettir. Cinsel içerikli görüntülerin onay almadan kaydedilmesi ya da onay almadan yaygınlaştırılması cinsel şiddettir. Muhatabın cinsel olarak nesneleştirildiği şakalar, transfbobik, bifobik veya homofobik şakalar cinsel şiddettir. Cinsel saldırı korkusu yaratan ısrarlı takip de cinsel şiddettir.

Psikolojik şiddet: birinin psikolojik baskı ve tehdit ile bir başkası üzerinde korku yaratması ve kontrol sağlanması ile ortaya çıkar. Psikolojik şiddet, bireyin söz veya davranışlarıyla bir diğer bireyi yetersiz veya değersiz hissettirmesi ile

ortaya çıkabileceği gibi, dini inançlar, gelenekler veya kültürün gerektirdiği uygulamalar çerçevesinde bireyin kontrol ve manipüle edilmesi veya baskılanması ile de ortaya çıkabilir. Ayrıca, bakım ve destek sorumluluğu olan kişinin bu sorumluluğu ihmal etmesi ile oluşan boşluk da psikolojik şiddet olarak kabul edilmektedir. Fiziksel bir temas olmaksızın uygulanan ve psikolojiyi etkileyen her türlü söz ve davranış psikolojik şiddettir.

Aşağılayıcı sözlerle saygınlığın ihlali, alay etmek, küfür etmek, hakaret etmek, bağırarak, korkutmak, tehdit etmek psikolojik şiddettir.

Rencide etmek, değersiz hissettirmek, yetersiz hissettirmek, kendisinden şüphe etmesini sağlamak üzere baskılamak, inançlarını, etnik kökenini, bedensel durumunu, işini veya maaşını küçümsemek, zorbalık, siber zorbalık psikolojik şiddettir.

Kişinin kendisini ifade etmesine engel olmak, sürekli sözünü kesmek, hareket özgürlüğünü kısıtlamak, her an nerede olduğunu kontrol etmek, ısrarlı takip etmek, seçimlerine karışmak, istediği gibi giyinmesine engel olmak psikolojik şiddettir.

Bakım ve destek sorumluluğu olan birinin bu sorumluluğu ihmal etmesi ile oluşan boşluk gibi, romantik bir ilişkide iletişimin açıklama yapılmadan kesilmesi, partnerin tutarsız davranışları, manipülasyonu, gizli saklı buluşmayı tercih etmesi, ani ilgi patlamaları ile oluşan dengesizlikler de psikolojik şiddet kabul edilmektedir^[16].

Ekonomik şiddet: birinin bir başkasının ekonomik kaynaklarını rızası dışında kontrol etmesi veya kötüye kullanması ile ortaya çıkar. Bireylerin gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici işlerde ya da düşük ücretli işgücü olarak çalışması veya çalıştırılması ekonomik şiddettir.

Koşullar elverdiği halde partnerin ve/veya ailenin geçimi için katkıda bulunmama, ortak hayatın devamlılığı için yapılması gereken harcamaları yapmaktan kaçınmak, kontrol edilen tasarruflar, gelir ve giderler konusunda bilgi vermemek ekonomik şiddettir.

Mallarını ve diğer gelirlerini elinden almak, çalışmaya ya da çalışmamaya

---

[16] Saner, 2017

zorlamak, çalışıyorsa iş hayatını olumsuz etkileyecek kısıtlamalar getirmek, kazandığı parayı veya banka kartını kullanılmaması, onu da ilgilendiren ekonomik konularda fikrini almadan tek başına karar vermek gibi eylemler ekonomik şiddettir.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, şiddetin farklı türlerinin birbirleriyle iç içe geçebildiğidir. Örneğin, ebeveyninin fiziksel şiddete maruz kaldığını gören bir çocuğun yaşadığı tehdit, psikolojik şiddettir. Herhangi bir olay bu şiddet türlerinden birkaçını bir arada barındırabilir. Bazı şiddet türlerinde (örneğin psikolojik şiddet, ekonomik şiddet) şiddetin varlığını ispatlamak görece daha zordur. Herkes şiddetin faili veya mağduru olabilir. Bununla birlikte, belli türlerin (örneğin cinsel şiddet, fiziksel şiddet) ceza soruşturmaları ile sonuçlanan istatistiklerine bakıldığında, 2019 yılında cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar bakımından failerin ezici bir şekilde (yetişkin failerde %98 oranında) cisgender ve heteroseksüel erkeklerden oluştuğu ve bu erkeklerin ağırlıklı olarak belli bir yaş grubunda toplandığı görülmektedir.^[17]

- Herhangi bir olay bu şiddet türlerinden birkaçını bir arada barındırabilir.
- Bazı şiddet türlerinde (örneğin psikolojik şiddet, ekonomik şiddet) şiddetin varlığını ispatlamak görece daha zordur.
- Herkes şiddetin faili veya mağduru olabilir.

İç içe geçen farklı şiddet türlerini birbirinden ayırmak da çoğu zaman zor olabilir. Örneğin, farklı şiddet türleri birleşerek ev içi şiddeti, namus saiki ile işlenen cinayetleri, zorla evlendirme gibi şiddet pratiklerini üretebilirler. Failerin genel olarak iktidar figürleri (ailenin en büyüğü konumundaki erkekler, babalar, kocalar, abiler vb.) olduğu bu durumların aynı anda farklı mağdurları olabilir. Örneğin, genç kadınlar “aile meclisi” kararıyla ölüme mahkum edilmekte; cezai ehliyeti olmayan oğlan çocukları da namus saiki ile işlenen cinayetlerde tetiği çekmeye zorlanmaktadır.

Namus saiki ile işlenen cinayetler gibi, zorla evlilik de şiddettir. Zorla evliliğe mecbur bırakılan kadın ve erkekler genellikle akrabalarının çocukları ile evlenmeleri için baskılanan gençlerdir ve bu konunun istatistiki olarak takibi oldukça zordur. Zorla evlendirilen kız çocuklarıyla ilgili farkındalık oluşturmak için çalışan pek çok kuruluş, çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler problemini toplumun gündemine taşımayı başarmıştır. TBMM Komisyon raporuna göre,

[17] Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2019

Türkiye’de yapılan her dört evlilikten birinde, bazı bölgelerde ise her üç evlilikten birinde kız çocukları zorla evlendirilmektedir.^[18] Zorla evlendirilen oğlan çocukları konusunda ise henüz kapsamlı bir çalışma yoktur; bu konu gazete haberlerinde ele alınmış; ancak, henüz geniş çaplı olarak araştırılmamıştır.

Flört şiddeti, taciz, nitelikli cinsel saldırı (tecavüz) ve cinsel istismar gibi olaylar farklı şiddet türlerinin bir arada bulunmasıyla oluşabilir. Bu konudaki istatistikler de ancak adli mercilere ya da basına yansıyan olaylar üzerinden takip edilebilmektedir. Daha kapsamlı çalışmalar yapılabilir ve hükümlülerden hareketle edinilen bilgi genişletilebilirse, şiddeti anlamak ve önlemek adına önemli sonuçlara ulaşılabilir. Türkiye’de genel olarak şiddet, özel olarak da cinsel şiddet konusundaki araştırmalar genişletilmeye muhtaçtır.

Yapılan araştırmalar cinsel şiddet suçu işleme eğiliminin sosyo-kültürel, eğitim ve coğrafi faktörlerden bağımsız olduğunu göstermektedir. Şiddet içeren davranışların ortadan kalkmasına yönelik kalıcı çözümler ancak failerin suçu oluşturan davranışların sorumluluğunu üstlenmeleri ve olumlu yönde değişime açık olmaları ile geliştirilebilir. Bu konuda iyileştirmeye yönelik yapılan tüm bilgilendirmeler, düzenlemeler, farkındalık artırıcı çalışmalar, araştırmalar ve önleyici müdahaleler hayati önemde ve son derece gereklidir.

Yapılan araştırmalar cinsel şiddet suçu işleme eğiliminin sosyo-kültürel, eğitim ve coğrafi faktörlerden bağımsız olduğunu göstermektedir.

1.4. Erkeklerin Cinsiyet Eşitliği Mücadelesindeki Yeri

Cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına sadece kadınların ve LGBTİ+’ların değil erkeklerin de yapabileceği ve yapması gereken şeyler olduğunu kabul edenlerin sayısı giderek artmakla beraber, erkeklerin cinsiyet eşitliği için verilen mücadeledeki yeri hâlâ oldukça tartışmalı bir konudur. Erkeklerin bu alandaki varlığına şüpheyle yaklaşanlar, hatta itiraz edip bu alanda olmamaları gerektiğini savunanlar da vardır. Bu bölümde elimizden geldiğince bu konudaki tartışmaları ele almaya çalışacağız. Bunu yaparken bu tartışmaların içinde kendi durduğumuz yeri netleştirmenin önemli olduğunu düşünüyoruz. Daha önce de vurguladığımız üzere, amacımız cinsiyet eşitsizliğiyle ilgili toplumdaki her türlü görüşü buraya taşımaktan ziyade, cinsiyet eşitsizliği ile mücadele konu-

[18] TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2019

sunda toplumsal değişime öncülük ettiğine inandığımız feminist ve LGBTİ+ çevrelerde tartışılan belli başlı bazı görüşlere odaklanmak olacaktır.

Cinsiyet eşitliği tartışmalarında erkekler sözcüğünün karşılık geldiği tek bir anlam bulunmamaktadır. Tartışmalar meselenin bütününe nasıl bakıldığına dair önemli bir gösterge olarak okunabilir. İlk olarak, bu sözcüğün tüm erkekleri kapsamaması gerektiğini savunanlar vardır. Bu fikrin arkasında çeşitli kabuller vardır. Bunlardan birine ve en yaygın olan anlayışa göre, her erkek cinsiyetçi ve heteroseksist düzenden aynı biçimde faydalanmaz. Bazı erkekler için, maruz bırakıldıkları ayrımcı davranışlar, şiddet ve kayıplar göz önüne alındığında bu düzenden fayda sağladıklarını söylemek dahi zorlaşır. Hatta trans erkekler erkek olduklarını anlatmak ya da kabul ettirmek için çok zorlayıcı süreçlere maruz bırakılabilir. Tüm bunlara rağmen, mevcut cinsiyet düzeni, kadınların erkeklere tâbi kılınması gerektiği varsayımına dayanır ve yapısal iktidar araçlarının (örneğin, ekonomik, askeri, politik ve hukuki kurumlar ve kaynaklar) ağırlıkla erkekler tarafından kontrol edilmesini sağlar. Bu sebeple, her erkeğin deneyimine tek tek odaklanmak yanıltıcı olabilir. Erkekleri ve kadınları iki ayrı sınıf olarak ele alırsak, erkeklerin lehine, kadınların aleyhine işleyen bir çark vardır diyebiliriz. Her erkek fiilen bu düzenden fayda sağlamasa bile, erkekler sınıfı olarak kategorilendirilebilecek grup, bu düzenden fayda sağlayan taraftır. Bu yüzden erkeklerin cinsiyet eşitliğine katılımı tüm erkeklerin bu sistemden faydalandığı ya da faydalanma potansiyeli olduğu varsayılarak tartışılmalıdır. Erkekler tek tek değerlendirilmemeli, bir sınıf olarak ele alınmalıdır.

Ancak, bu yaklaşımın da bazı çıkmazları vardır. Zira kullanılan argümanlar, erkek-kadın ikiliğini pekiştirebilmektedir. Erkek-kadın ikiliğini pekiştiren bu kavrayış da bize göre cinsiyet eşitliğine ulaşmada yetersiz olacaktır. Çünkü toplumun kadın ya da erkek kalıplarından herhangi birine sığdırmakta zorlandığı kişiler ayrımcı tutum ve davranışların hedefi olurlar. Bu çözüm, bu kişileri açık hedef haline getirmeye devam edeceği için problemli ve yetersizdir.

Bu yaklaşımın diğer çıkmazı ise, cisgender bir erkekle trans bir erkeği; heteroseksüel bir erkekle, gey ya da biseksüel bir erkeği bu sistemin eşit faydalanıcıları olarak varsaymasıdır. Ama aynı zamanda geylerin, biseksüel erkeklerin ve trans erkeklerin, cisgender heteroseksüel erkeklere kıyasla cinsiyet eşitsizliğinden daha fazla zarar gördükleri düşünülmektedir. Bu bağlamda öne çıkan, gey ve biseksüel erkeklerin heteroseksüel erkeklere göre, trans erkeklerin ise cisgender erkeklere göre cinsiyet eşitsizliği sebebiyle daha fazla ayrımcılığa ve şiddete maruz bırakıldıklarını kabul etmesine rağmen, tüm erkekleri yine cinsiyet, yani erkeklik zemininde eşitlemesidir.

Bu iki çıkmazı aşmaya çalışırken dikkat edilmesi gerekenler noktalar vardır. İlk çıkmazı, yani kadın-erkek ikiliğini aşmaya çalışırken toplumun bu ikiliğe göre şekillendirilmeye çalışıldığını göz ardı etmemeliyiz. Birçok kişinin cinsiyet deneyimi ve eğilimleri bu ikiliği göz önünde bulundurarak açıklanabilir. Kişilerin deneyimlerini bu ikiliği yadsıyarak açıklamaya çalışırsak maruz bırakıldıkları şiddeti ya da ayrımcılığı hafifseme ya da yok sayma hatasına düşebiliriz. Ancak tüm toplumsal deneyimi bu ikiliğe yaslanarak açıklamaya çalışırsak da bu ikiliği pekiştirme ve bu ikilik sebebiyle kişilerin maruz bırakıldığı ayrımcılığı ve şiddeti hafifseme ya da yok sayma hatasına düşebiliriz.

Erkeklerin bir sınıf olarak ele alınmasının diğer çıkmazı, gey, biseksüel ve trans erkeklerin maruz bırakıldıkları ayrımcılığa ve şiddete rağmen erkekliğin eşit faydalanıcıları sayılıp cisgender heteroseksüel erkeklerle bu zeminde eşitlenmelerini aşmaya çalışırken bunun kimin ne kadar erkek olduğuyla ilgili bir sorgulamaya dönüşebilmesi ihtimalidir. Zira gey, biseksüel ya da trans erkekler toplumun büyük bir kesimi tarafından ya erkek olarak görülmezler ya da eksik veya sapkın erkekler olarak görülürler. Bu sapkınlık ya da eksiklik algısına dayandırılarak maruz bırakıldıkları şiddete ve ayrımcılığa meşruiyet kazandırılmaya çalışılır. Yukarıda andığımız hatalara düşmekten kaçınmanın çeşitli yolları vardır. Karşılıklı özen, dayanışma ve örgütlenme bunlardan sadece birkaçıdır.

Erkeklerin cinsiyet eşitliği mücadelesindeki yeriyle ilgili tartışmalarda, yukarıda ele aldığımız fikrin aksine, asıl odaklanılması gerekenlerin cisgender heteroseksüel erkekler olması gerektiğini savunanlar da vardır. Bu perspektifi benimseyenler genellikle erkeklerin cinsiyet düzenini farklı biçimde deneyimlediği gerçeğini vurgularlar. Buna dayanarak tüm erkeklerin mevcut cinsiyet düzeninden eşit biçimde faydalandığını ya da faydalanma potansiyeli olduğunu söylemenin gerçekçi olmadığını ifade ederler. Eşitsizlikten edinilen faydanın asıl yararlanıcıları cisgender heteroseksüel erkeklerdir. Dolayısıyla, erkeklerin cinsiyet eşitliğine katılımına dair bir tartışma, cisgender heteroseksüel erkeklerin odakta olduğu ve ağırlığın onlara verildiği ancak diğer erkeklerin de erkeklikten fayda sağladığı ya da sağlama potansiyeline sahip olduğu gerçeğini de içerecek şekilde genişleterek yürütülmelidir. Bu sebeple biz bu el kitabında, tek başına kapsayıcı olmadığını farkındalığı ile, bu bölümün devamında erkekler dediğimiz her yerde cisgender heteroseksüel erkekleri kastediyor olacağız.

Erkekler sözcüğünün karşılık geldiği anlamlarla ilgili tartışmanın ardından, erkeklerin cinsiyet eşitliğini tesis etmek adına yürütülen mücadeledeki yerine dair görüşleri sıralamak yerinde olacaktır. İlk olarak, erkeklerin bu mücadelede bir yeri olmadığını düşünenler olduğunu belirterek başlayabiliriz. Erkeklerin cinsiyet eşitliği mücadelesine katılmaları halinde bir tehdit oluşturabileceklerini, varlıklarının mücadeleye zarar verebileceğini kabul eden bir görüş vardır. Bu bakışa göre, erkekler iyi niyetli olsalar dahi o güne kadar edindikleri cinsiyetçi alışkanlıklardan ve bakış açısından kısa zamanda sıyrılamayabilirler ve dahası, farkında dahi olmadan cinsiyetçi söz ve eylemlerde bulunabilirler. Erkeklerin bulunmadığı alanlar feminist hareketin ve LGBTİ+ hareketin uzun mücadeleler sonucunda elde ettiği kazanımlardan biri olarak değerlendirilir. Bu alanlar, cinsiyet eşitliği mücadelesi sayesinde açılan alanlar olduğundan ve erkekler de uzun süre bu mücadelenin dışında kaldığından böyle bir sorun ortaya çıkmamıştır diyebiliriz. Yine bu görüşe göre, erkeksiz alanlar birçok kişinin kendini daha güvende hissettiği, cinsiyet düzeyinin dayattıklarının dışındaki pratiklerin deneyimlenebildiği alanlardır.

İlk bakışta artık erkeklerin bu alanlara giriş yollarını konuşmamız gerekiyor gibi görünse de bu durumun bir içerme ya da dışlama pratiği dışında da değerlendirilebilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Erkeklerin cinsiyet eşitliği mücadelesine katılımı, tüm alanlarda var olmaları gerektiği anlamına gelmiyor. Bilakis, eğer bu alanlar bir ihtiyaç ise, erkeklerin bu ihtiyacı anlamaları ve kabul etmeleri cinsiyet eşitliği yolunda atacakları en önemli adımlardan biri olarak öne çıkıyor. Böylelikle de hem bu alanların muhafaza edilmesi hem de

yeni alanların açılması gerekliliğini vurgulamayı önemsiyoruz.

Erkeklerin cinsiyet eşitliğini isteyeceği konusunda şüpheleri olan ve cinsiyet eşitliğini arzuluyor gibi görünen erkeklerin gizli bir ajandası olabileceğini düşünenler de vardır. Hatta bu görüş, cinsiyet eşitliğine karşı olanlar da dâhil birçok toplumsal kesimde kabul görmüştür ve çeşitli biçimlerde ifade edilir. Bu görüşe göre, cinsiyet eşitliğini istiyor gibi görünen erkekler aslında bu işten yararlanmak istemektedir ve onlara karşı dikkatli olmak gerekir. Bu şüphenin bazı durumlarda doğru olabilme ihtimalini kabul etmekle birlikte, önemli olanın bununla nasıl mücadele edilebileceğini konuşmak olduğunu düşünüyörüz.

Tüm bu farklı kabul ve görüşler ışığında, erkeklerin cinsiyet eşitliği mücadelesine katılımını, erkekleri toplumdan yalıtarak düşünmenin ve konuşmanın çeşitli güçlükleri ve sınırlılıkları olabileceğini düşünüyörüz. Görüşümüze göre, erkeklerin cinsiyet eşitliği mücadelesindeki yerini toplumsal ilişkilerden kopararak ve eşitlik tahayyülü olmaksızın konuşmak eksik olacaktır. Zira ataerkilliğin devam etmesi sadece erkeklerin eylemleriyle açıklanamaz. Ancak bu, erkeklerin cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıkmasındaki sorumluluğunu kadınların ya da LGBTİ+’larınkiyle eşdeğer görmek gerektiği fikrine katıldığımız anlamına da gelmemektedir. Dolayısıyla, erkeklerin cinsiyet eşitliği mücadelesindeki yerini konuşmak, onları sadece şiddetin ve ayrımcılığın faileri olarak görmenin ötesine geçmeyi gerektirmektedir.

Bazı erkeklerin daha eşitlikçi olmak için öğrenmeye ve dönüşmeye ihtiyaçları vardır. Dönüşüm ve öğrenme bir süreçtir. Bu süreçte umulan değişiklikler hemen gerçekleşmeyebilir ve bu değişikliği de hemen görememek zorlayıcı olabilir, umutsuzluğa sürükleyebilir. Ancak bunun bir süreç olduğunu unutmamak önemli bir ilk adımdır. Ayrıca vurgulamak gerekir ki, bu dönüşüm ve öğrenme süreçlerinin sorumluluğu erkeklere aittir. Kimsenin erkekleri dönüştürmek ya da onlara nasıl eşitlikçi erkek olabileceklerini öğretmek gibi bir yükümlülüğü yoktur. Ancak her ne kadar kimsenin böyle bir yükümlülüğü olmasa da dönüşüm ve öğrenme sürecini pekiştirecek ve destekleyecek bir tutum takınmak mümkündür. Bize göre, dönüşümü ve öğrenmeyi destekleyici bir tutum takınmayanlar dönüşümün önünde bir engel olarak nitelendirilemez, bu bağlamda eleştirilemez ve herhangi bir şeyin sorumlusu olarak gösterilemez. Dönüşümü ve öğrenmeyi destekleyici bir tutum takınanlar da erkeklerin yaptığı cinsiyetçi davranışların sorumlusu olarak gösterilemez ve erkeklere hak

etmedikleri bir desteği vermekle itham edilemezler. Bize göre, dönüşüm ve öğrenme sürecini pekiştirici ve destekleyici davranışlar sergilemek, erkeklere dönük öfkenin törpülenmesi, sorumluluklarının yadsınması ya da yaptıkları her şeyin kabul edilmesi ve onların da öğrenme ve dönüşüm süreçlerini, cinsiyetçi davranışlarını meşrulaştırmak için bir bahane olarak kullanabilecekleri anlamına gelmemelidir. Erkekler hem bireysel hem de kolektif olarak öğrenmenin ve dönüşmenin sorumluluğunu almalıdır.

Bazı erkeklerin daha eşitlikçi olmak için öğrenmeye ve dönüşmeye ihtiyaçları vardır. Dönüşüm ve öğrenme bir süreçtir. Bu dönüşüm ve öğrenme süreçlerinin sorumluluğu erkeklere aittir. Kimsenin erkekleri dönüştürmek ya da onlara nasıl eşitlikçi erkek olabileceklerini öğretmek gibi bir yükümlülüğü yoktur. Ancak her ne kadar kimsenin böyle bir yükümlülüğü olmasa da dönüşüm ve öğrenme sürecini pekiştirecek ve destekleyecek bir tutum takınmak mümkündür.

Bu doğrultuda, erkeklerin daha fazla bir araya gelmeleri, deneyimlerini daha fazla konuşmaları ve beraber eşitsizliğe karşı mücadele etmenin yollarını bulmaları önemlidir. Özetle, erkeklerin var olan alanlara girmek yerine kendileri için eşitsizliği dert ettikleri yeni alanlar açmaya odaklanmaları daha iyi ve güven verici bir çaba olabilir. Bunu erkekler adına başkaları yapmayacak ve bizce yapmamalı da. Bu sebeple, erkeklerin feminist ve LGBTİ+ hareketlerin ortaya koyduğu ufuk doğrultusunda cinsiyet eşitliğini konu ettikleri alanlar açmaları ve bu amaç uğruna dayanışmanın yollarını bulmaları gerekir. Erkekler kendi aralarındaki cinsiyetçi işbirliğini terk ettikleri ve eşitsizlik karşısındaki suskunluklarına son verdikleri ölçüde istenen değişim gerçekleşebilecektir. Bu bağlamda, bir araya gelip kendi deneyimlerini konuşmaları, feminist ve LGBTİ+ hareketlerin erkeklere yönelik eleştirileri aracılığıyla bilinç yükseltmeleri çok önemli bir adım olacaktır. Her ne kadar erkekler bugüne kadar bu türden bazı adımlar atmış olsa da, mevcut eşitsizlik ve şiddet tablosu erkeklerin daha fazlasını yapmasını gerekli kılıyor. Erkeklerin ortaya koyacakları çaba ne kadar kapsayıcı, kapsamlı ve sürekli olursa dönüştürücü etkisi de o kadar fazla olacaktır. Daha cinsiyetçi bir erkekten daha eşitlikçi bir erkeğe dönüşmek zor ancak mümkündür.

2. UYGULAMALAR

2.1. Bir Atölye Tasarlamak

El kitapçığının bu bölümünde, hem erkeklikle ilgili çeşitli konulara dair uygulama örnekleri hem de uygulamaları gerçekleştirirken faydalı olabilecek tavsiyeler bulacaksınız. Bu kısımdaki uygulamalardan faydalanacak herkesin el kitabının tamamını okuması önemlidir. Kolaylaştırıcıların (yani uygulamaları hayata geçirecek kişilerin) bilhassa ilk bölümde anlatılanları sindirmesi

ve kitabın sonundaki sözlükte yer alan kavramlara hâkim olması uygulamaların amacına ulaşmasını sağlayacaktır. Bu sebeple, önemli olduğuna düşündüğümüz bazı hususları el kitabı boyunca tekrar etmekten kaçınmadık. Ancak erkeklikle ilgili daha nitelikli çalışmalar yürütmek için gereken bilgi ve becerilerin sadece bir el kitabından edinilebileceğini de düşünmüyoruz. Bu yüzden en sondaki *kolaylaştırıcılar* için tavsiye kaynaklar başlıklı bölümde çeşitli kitaplar, filmler ve internet siteleri önerdik. Sizler için hazırladığımız www.siddetsizerkeklik.com adresinde daha fazlasını bulabilirsiniz. Bu kitapçık Türkçe hazırlandığı ve daha sonra başka dillere çevrildiği için kitapçığın sonundaki kolaylaştırıcılar için tavsiyeler kısmındaki kaynaklar Türkçedir. Kitapçığın çevrildiği dillerde önereceğimiz kaynakları ise internet sitemizde bulabilirsiniz.

Atölye ile Uygulamanın Farkı Nedir?

Kitabın bu bölümünde 16 uygulama bulunmaktadır. Atölye bir uygulamadan oluşabileceği gibi birden fazla uygulamanın bir araya getirilmesiyle de oluşturulabilir. Bu el kitapçığındaki her uygulama diğerlerinden bağımsız olarak, tek başına gerçekleştirilebilir. Ancak biz belli bir katılımcı grubuyla daha uzun zamana yayılmış çalışmalar yapılmasını öneriyoruz. Bunun sebeplerine ilerleyen bölümlerde değineceğiz.

Atölye Tasarlarken Nelere Dikkat Etmelisiniz?

Atölyenizin amaçları ve hedefleri net olmalıdır ve atölyeyi sahip olduğunuz imkânlarla ihtiyaçlarınız arasında bir denge kuracak şekilde tasarlamalısınız. Sahip olduğunuz imkânlar tüm ihtiyaçlarınızı karşılamıyorsa sizin için öncelikli olan ihtiyaçları tespit etmeniz gerekir. Atölyenizi tasarlarken aşağıdaki soruları gözden geçirmenizi öneriyoruz çünkü bu sorulara vereceğiniz yanıtların olabileceğince gerçekçi bir atölye tasarlamak için işinize yarayabileceği görüşündeyiz.

- Neden erkeklikle ilgili bir atölye düzenleme ihtiyacı hissediyorsunuz? Bu atölyenin sonucunda ne olmasını umuyorsunuz?
- Atölye katılımcılarına nasıl ulaşacaksınız? Katılımcılar gönüllü olarak mı katılıyorlar yoksa çalıştıkları kurum ya da okullarıyla ilgili bir zorunluluk sebebiyle mi katılıyorlar?
- Atölyeye tahminen kaç kişi katılacak? Katılımcılar sadece erkeklerden mi oluşacak? Birbirlerini tanıyorlar mı? Katılımcıların bir atölye için ayırabileceği süre ne kadar?
- Katılımcılar arasında göçmenler, mülteciler ya da sığınmacılar var mı?
- Katılımcıların yaşları, cinsiyetleri, cinsel yönelimleri, cinsiyet kimliklerine/ ifadelerine dair herhangi bir bilginiz var mı? (Kimse cinsiyet kimliğine/ cinsel yönelimine ilişkin bir beyanda bulunmak zorunda değildir. Bu, kişisel mahremiyet alanına girer. Ancak bu tür bir bilgi atölyeyi tasarlar- ken gerekebilir, bu yüzden eğer genel bir bilgi almak amacıyla form ya da benzeri bir belge hazırlarsanız isteyen bu kısmı boş bırakabileceğini mutlaka belirtmenizi ve formu da ona göre hazırlamanızı öneriyoruz. **Ayrıca, hem özel hayatın gizliliği ilkesini korumak hem de Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun gereklerini yerine getirmek bağla- mında kimse muhatabının onayı olmadan bu tür bir bilgiyi başka- larıyla paylaşamaz.** Hem bu konuda hem de başka konularda kişilerin mahremiyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğümüzü hatırlamalıyız. Bu sebeple, kişilere ya da kurumlara soru sorarken yalnızca paylaşılmasına kişilerin rıza gösterdiği bilgileri talep ettiğinizi belirtin.)
- Benzer şekilde katılımcıların anadilleri, okuma-yazma durumları ve akraba- lık ilişkilerine dair bir bilginiz var mı? (Katılımcıların akraba olması ve aynı atölyeye katılmaları durumu paylaşımlarına olumsuz olarak yansiyabilir.

Bu nedenle akrabaları aynı gruba almamak bir yöntemdir.)

- Katılımcılardan engeli olanlar var mı?
- Katılımcılar atölyenin içeriğinden ne kadar haberdar ve atölyeden ne bekliyorlar?
- Atölye mekânının fiziksel özellikleri gerçekleştirmek istediğiniz çalışmaya uygun mu?
- Katılımcıların yeme alışkanlıkları ve olası yemek alerjilerine ilişkin bilginiz var mı? (Atölye öncesi bir form oluşturarak katılımcıların beslenme biçimlerini ve alerji durumlarını öğrenin. Veganlar, vejetaryenler ve çeşitli yiyeceklere alerjileri olanlar için böyle bir form aracılığıyla elde edeceğiniz bilgi ile hazırlık yapabilirsiniz.)

Bir atölyenin verimliliğini etkileyen en önemli faktörlerden biri, atölyenin amacıyla katılımcıların beklentilerinin örtüşmesidir. Örneğin, temel mesajı cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi için erkeklerin de sorumluluk alması gerektiği olan bir atölye hazırladığınızı varsayalım. Eğer bu atölyeye katılanların çoğunluğu cinsiyete dayalı şiddetin abartıldığını, cinsiyet eşitsizliğinden söz edilemeyeceğini düşünüyorsa atölye amacına ulaşmayabilir. Cinsiyete dayalı eşitsizliği ve şiddeti önlemenin erkeklerin de sorumluluğu olduğu fikrini tartışmak için cinsiyete dayalı eşitsizliğin ve şiddetin gerçek olduğunu kabul etmiş olmak gerekir. Dolayısıyla, bu tür bir katılımcı grubunu hedefleyen bir atölyenin şiddetin ve eşitsizliğin varlığını kabul ettirmeyi amaçlaması daha uygundur.

Katılımcıların beklentileriyle atölyenin amaçlarını birbirine yaklaştırmanın birkaç yöntemi vardır:

- Katılımcıların erkeklikle ilişkili bilgi ve ilgi düzeyini tespit etmek için bir ön çalışma yapmak ve atölyenin amaçlarını bu çalışmanın bulguları ile uyumlu hale getirmek iyi bir yöntemdir. Bu ön çalışma, atölyenin değerlendirilmesinde izlenecek yöntemi de belirleyebilir.
- Katılımcıları atölyenin amacı ve içeriği konusunda önceden mümkün olduğunca bilgilendirmek ve atölyenin amacından farklı beklentiler içinde olmalarını engellemek son derece önemlidir.

- Eğer yukarıdaki iki maddeyi de gerçekleştirme imkânınız yoksa belli seviyede bir esnekliği mümkün kılacak yöntemleri ve konuları seçmek de bir diğer yöntemdir. Ancak bu seçenek, atölye yürütücüsünün becerilerini diğer iki seçeneğe göre daha fazla hesaba katmayı gerektirir.

Erkeklerin Çalışmalara Katılımını Etkileyen Faktörler Nelerdir?

Bu kitapçıktaki uygulamalar sadece erkeklerden oluşan katılımcı gruplarına uygulanacak şekilde düşünülmüdü. Uygulamaların çoğunun karma gruplarla da uygulanabileceğini varsaydık. Sadece erkek katılımcılar için uygun olduğunu düşündüğümüz uygulamalarda bunu belirttik.

Sivil toplum kuruluşlarında çalışmalar yürüten birçok kişi erkeklerin cinsiyet eşitliğiyle ilgili etkinliklere katılım oranının düşük olduğunu sıklıkla dile getiriyor. Bu konuda referans gösterebileceğimiz bir çalışma olmasa da, böyle bir durumun olası sebeplerine odaklanabiliriz:

- Bu konu önceliği değildir, bu nedenle konuya ilgi göstermiyor veya katılımı önemsemiyor olabilir.
- Cinsiyete, cinsel yönelime, cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığı ve şiddeti sonlandırmayı amaçlayan çalışmaların onun yararına olmadığını düşünüyor olabilir.
- Suçlu hissetmekten, yargılanmaktan çekiniyor olabilir.
- Atölyeye katılacak erkek sayısının az olmasından ve kendisini yalnız hissetmekten çekiniyor olabilir.
- Yaşadıkları sebebiyle imtiyazlı bir erkek olduğunu söylemek güç olabilir. Zira erkek olarak belli imtiyazlara sahip olsa da başka konular sebebiyle ya da yine bizzat erkeklik sebebiyle küçümsenmemesi gereken zorluklar yaşamış olabilir. Yeterince erkek olarak görülmediği için akranları ya da çevresi tarafından zorbalığa maruz bırakılmış olabilir. İşsiz bir erkekse, iltica etmiş bir erkekse, gey, biseksüel ya da trans bir erkekse, engeli olan bir erkekse, erken yaşta evlenmeye/çalışmaya zorlanmış bir erkekse ya da başka bir şekilde erkeklik normlarına uyumlu olmayan bir erkekse çeşitli güçlükler yaşamış, baskıya, şiddete, ayrımcılığa maruz bırakılmış ve yeterli destek alamamış olabilir. Bu ihtimalleri göz önünde bulundurmaman

çalışmalara katılım sağlamakta güçlük çekiyor olabilir.

- Bir erkek olarak cinsiyete, cinsel yönelime, cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla ve şiddetle mücadelede katkı sunabileceğini düşünmüyor olabilir.
- Yürütülen çalışmaları erkeklikle ilgili değil, kadın olmakla ya da LGBTİ+ olmakla ilgili çalışmalar olarak gördüğü için atölyeye katılımını anlamsız buluyor olabilir.
- Bu tür çalışmaların en azından erkeklerin erkek oldukları için yaşadıkları zorluklara değinmesini de istiyor ama söz konusu çalışmalarda bu vurguyu bulamamış ya da bulamayacağını düşünüyor olabilir.
- Problemleri davranışlarını konuşmak ya da eşitlik için “konforunu bozacak” sorumlulukları olduğunu görmek istemiyor olabilir ve bu tür çalışmaların kendisi için bu tür bir yüzleşmeyi kaçınılmaz kılacağından korkuyor olabilir.
- Eşitsizliğin var olmadığını ya da varsa bile doğal olduğunu düşünüyor olabilir.
- Eşitlik adına bir şeyler öğrenmesi ya da değiştirmesi gereken bir erkek olmadığını, bu konuları çoktan aşmış olduğunu düşünüyor olabilir.
- Bu tür çalışmaların yararlı olmadığını düşünüyor olabilir.
- Çeşitli imtiyazları olduğunun, problemleri davranışları olduğunun ya da çeşitli biçimlerde şiddet uyguladığının farkında olabilir ve atölyeye katılması durumunda bunların başkaları tarafından da öğrenileceğinden korkuyor olabilir. Bunun öğrenilmesi halinde durumunun ve ilişkilerinin olumsuz etkilenmesinden korkuyor olabilir ya da böyle bir etiketi ömrünün sonuna kadar taşımak istemiyor olabilir. Öğrenmeye ya da değişime belli bir biçimde açık olsa dahi yaptıklarının sürekli hatırlatılmasından ya da hatırlanmasından korkuyor olabilir.
- Cisgender heteroseksüel bir erkekse eşitlikçi erkekliğin eksik erkeklik ya da eşcinsellik/biseksüellik çağrışımı yapmasından korkuyor olabilir. Homofobi/bifobi sebebiyle atölyeye katılmak istemiyor olabilir.

Bu ve benzeri sebeplerle bir atölye için açık bir çağrı yapmanıza rağmen erkeklerin katılımı yetersiz kalabilir. Bu durumda parçası olduğunuz kurumla bir biçimde teması olan erkeklerle ulaşmayı deneyebilirsiniz. İletişim içinde

olduğunuz kurumlar vasıtasıyla hazırladığınız afişlerin yaygınlaştırılmasını sağlayabilirsiniz. Potansiyel katılımcılarınızla ön görüşmeler yapabilirsiniz. Küçük erkek gruplarının katılımıyla büyük bir grup elde etmeyi deneyebilirsiniz. Erkeklerin duyurularınızı görmesini ve harekete geçmesini beklemek yerine, erkeklere ulaşabileceğiniz yerlerde görünür olmaya, hedef kitlenizle temasınızı arttırmaya dönük bir strateji geliştirebilirsiniz.

Bu bölümde anmak istediğimiz özel bir durum var. Sivil toplum kuruluşlarında erkeklerle çalışma yürütenlerin bir kısmı tarafından erkeklerin, özellikle cisgender heteroseksüel erkeklerin, kadın kolaylaştırıcılar tarafından yürütülen çalışmalara katılmak istemediği ya da katılsa dahi kolaylaştırıcı ile bir çatışma yaşadığı ve bunun atölyenin amaçlarına ulaşmasının önünde bir engel olduğu sıklıkla dile getirilir. Buna dayanarak sadece erkeklerden oluşan gruplarla erkek kolaylaştırıcıların çalışma yürütmesinin daha iyi olduğu söylenir.

Tüm bunlarda doğruluk payı olduğunu düşünüyoruz. Ancak, bu tür bir strateji takip etmenin kısıtlayıcı ve eksik olduğunu da eklemeyi önemli buluyoruz. Cinsiyetlerle ilişkili konular bir bağlam içinde ve her cinsiyetten, cinsel yönelimden ve cinsiyet kimliğinden insanların karmaşık bir biçimde birbirleriyle etkileştiği bir toplumda deneyimlenir. Bu yüzden tüm çalışmaların sadece erkek kolaylaştırıcılar tarafından yürütülmesinin çözüm adına yetersiz kalacağını düşünüyoruz. Bazı erkeklerin bir şeyi bir kadından duyduğunda ciddiye almadığının ama bir erkekten duyduğunda önemsedığinin ve kabul ettiğinin farkındayız. Benzer şekilde, bu konuları kadınların ağzından duymak bazı erkeklerde öfke veya direnç yaratabilir. Ancak bu gerçeğe rağmen, cinsiyet eşitliği mücadelesinin bir parçası olmaya çalışan erkeklerin bazı konuları erkeklerle değil, kadınlarla ya da LGBTİ+'larla konuşmaya, bazı konularda onlardan onay almaya ve öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçların konuşulabileceği uygun bir zemin oluşturulduğunda, sadece erkeklerden oluşan katılımcı gruplarıyla kadın kolaylaştırıcıların yürüteceği çalışmalardan tahmin ettiğinizden daha olumlu bir sonuç alabilirsiniz.

Atölyeler tek bir kolaylaştırıcı tarafından gerçekleştirilmek zorunda değildir. Hatta bazen iş yükü birden fazla kolaylaştırıcıyı zaruri kılmaktadır. Birden fazla kolaylaştırıcının varlığı sadece iş yükü açısından değil, yukarıda bahsettiğimiz güçlüklerle baş etmek açısından da faydalı olabilir.

Atölye için Hazırlanırken Neler Yapılabilir?

- Mutlaka elinizin altında atölyenin akışına ve içeriğine dair sizin hazırladığınız notlar olsun. Zira uygulamanın akışına, nasıl gerçekleştirileceğine ve dikkat edilmesi gerekenlere dair çok önemli şeyleri unutabilirsiniz ve bu uygulamanın amacına ulaşmasını engelleyebilir. Üstelik, bu tür notları hazırlamak uygulamaları daha iyi kavramanıza ve atölyeye daha hâkim olmanıza yardımcı olur. Bu notlar atölyenin akışı, uygulamaların yönergeleri, dikkat edilecek noktalar ve mutlaka değinilmesi gereken konular gibi bir çok şeyi içerebilir. Örneğin, eğer uygulama yönergelerini hazırlarsanız, atölye esnasında unutmamanız halinde bunları notlarınızdan okuyabilirsiniz.
- Atölyenin başından sonuna kadar gereken ve uygulamaların “malzemeler ve hazırlık” bölümlerinde belirtilen her türlü çıktıyı önceden almanızı, yazılı materyalleri önceden hazırlamanızı tavsiye ederiz.
- Uygulamaların içeriğine dair toparlayıcı kapanış notlarını yazılı olarak elinizin altında bulundurmanızı tavsiye ederiz. Ayrıca gerçekleştireceğiniz uygulamalarla ilgili konularda ihtiyaç duyabileceğiniz güncel verileri de ilgili kurumların sitelerinden ve yayınlarından toparlamanızı tavsiye ederiz. Örneğin:
  - » Cinsiyete dayalı şiddetin gerçek olmadığını düşünen bir katılımcıya sunmak için Türkiye İstatistik Kurumu'nun sitesinden adli sicil istatistiklerini alabilirsiniz. Bianet'in Erkek Şiddeti Çetelesi, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun sitesindeki cinayetlere dair tek tek oluşturulmuş kayıtlar ve anitsayac.org (Anıt Sayaç) sitesindeki cinayetlere dair güncel verileri önceden hazırlayabilirsiniz.
  - » LGBTİ+ 'lara yönelik ayrımcılıklar hakkında daha fazla bilgi edinme ihtiyacı duyan katılımcılar için LGBTİ+ derneklerinin sitelerinde yayınlanan ayrımcılık raporlarını inceleyip uygun bir hazırlık yapabilirsiniz.
  - » Göçmenlere, sığınmacılara yönelik ayrımcılıklar hakkında bilgi edinmek isterseniz Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), Kadınlarla Dayanışma Derneği (KADAV), Hayata Destek İnsani Yardım Derneği, Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği gibi ulusal ve SIDA, UNFPA gibi uluslararası örgütlerin hazırlamış olduğu rapor ve verileri inceleyip gerekli hazırlığı yapabilirsiniz.

» Engeli olanların maruz kaldıkları ayrımcılıklar hakkında bilgiye erişmek için, eski adıyla Özürlüler Dairesi Başkanlığı'nın "Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi" araştırmasına, daha güncel veriler içinse Engelli Kadın Derneği'nin, Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği'nin (TOHAD) ve Körler Federasyonu'nun rapor ve araştırmalarına bakabilirsiniz. Ayrıca Engelliler.biz Platformu'nun blogundaki yayınlardan faydalanabilirsiniz. Uluslararası verilere ulaşmak için 'UN Disability Statistics' ve 'US Disability Statistics' gibi kaynaklarla, 'Disability Rights UK' gibi örgütlerin raporlarından yararlanabilirsiniz.

- Alacağınız çıktılara ya da tedarik edeceğiniz atölye malzemelerinin sayısının atölye katılımcı sayısından fazla olmasına özen gösterin. Yedek hazırlamak zor durumda kalmanızı engelleyebilir.
- Tüm malzemeleri katılımcı sayısına göre atölye öncesinde hazırlamalısınız. Kullanacağınız tahta kalemlerinin bitmek üzere olup olmadığını kontrol edin ve en az üç farklı renkte tahta kalem bulundurun.
- Katılımcılardan bireysel olarak ya da grup halinde küçük grup çalışması yapmalarını isteyecekseniz yeterli sayıda dosya kâğıdı, yazı tahtası kâğıdı [*flipchart*], kalem ve tahta kalem hazırladığınızdan emin olun.
- Görsel bir materyal kullanacaksanız projeksiyon cihazının çalışıp çalışmadığını mutlaka teyit edin. İmkânınız varsa atölyeden önceki günlerde çalıştırıp bir sorun olup olmadığını görün.
- Atölye mekânını önceden mutlaka görün ve yapacağınız çalışmalar için uygun olup olmadığını kontrol edin. Engellilerin erişimine uygun olup olmadığını kontrol edin. Mekânın engelli erişimine uygun olup olmadığı konularında katılımcıları bilgilendirin. Bir engelli derneği ile çalışmıyorsanız dahi bunu yapın; engellilerle sadece engelli derneklerinde karşılaşacağınızı varsaymayın.
- Atölye mekânında gerekli hazırlıkları önceden tamamlayın. Masaların çıkarılması, sandalyelerin çember ya da U biçiminde dizilmesi gibi işleri önceden halledebilirsiniz. Mekânda masa, sandalye benzeri şeylerin yere sabitlenmiş olması bir dezavantajdır ve atölye yapmayı imkânsız hale getirebilir. Mümkünse öyle olmayan mekânlar bulmaya çalışın.
- Katılımcılara çocuk bakım desteği verip veremeyeceğiniz konusunda atölye öncesinde bir bilgilendirme yapın.

- Katılımcılar arasında veganlar, vejetaryenler, çeşitli yiyeceklere alerjileri olanlar olabileceğini göz önünde bulundurup hazırlıklarınızı buna göre yapın. Mümkünse katılımcıların beslenme biçimlerini ve alerji durumlarını öğrenmeye çalışın.
- Eğer atölye bir otelde ya da benzeri bir tesiste gerçekleşecekse o tesisin imkânları konusunda katılımcıları bilgilendirin. Atölye mekânının adresini mutlaka yazılı olarak öncesinde katılımcılara iletin. Mümkünse ulaşım konusunda bilgilendirin.
- Acil durumlarda temas kurabilmeleri için mümkünse bir e-posta adresi ve bir telefon numarası paylaşın.
- Toplum tarafından damgalanan gruplara mensup kişilerden oluşan bir katılımcı grubu varsa atölye mekânının bu kişilerin etiketlenmesine sebep olmayacak, gidiş gelişlerini tehlikeye atmayacak bir yerde olmasına özen gösterin.
- Toplum tarafından damgalanan, şiddet uygulanan ve ayrımcılığa maruz bırakılan bir topluluğa mensup bir katılımcıyla, ilk kez gerçekleştirdiğiniz atölyede tanıştıysanız, atölye dışında karşılaşmanız durumunda, o katılımcı sizi tanıdığını belli etmedikçe siz de onu tanıdığınızı belli etmeyin. Örneğin, HIV ile yaşayan kişilere hizmet sunan bir STK aracılığıyla HIV ile yaşayan kişilerin olduğu bir grupla bir atölye yürüttüğünüzü varsayalım. Sokakta karşılaşmanız durumunda ilk adımı onun atmasını bekleyin. O atmıyorsa siz de atmayın. Zira sizin ya da o katılımcının yanında biri olabilir ya da çevrenizde sizi tanıyan birileri konuştuğunuzu görebilir. Dolayısıyla tanışıklığınızın nereye dayandığı konu olabilir. Bu çeşitli sebeplerle sorun olabilir. HIV statüsünün bilinmesi onu ayrımcılığa ve şiddete açık hale getirebilir. Bu ihtimalin göz önünde bulundurulması gerekir. Bunun yanı sıra söz konusu kişi bu tür bir bilginin rızası dışında paylaşılmasını bir mahremiyet ihlali olarak görüyor olabilir. Bu tür ihtimalleri göz önünde bulundurmanız gerekir.
- Katılımcıların Türkçe bilip bilmediğinden emin olun. Türkçe bilmeyen katılımcılar olacaksa, o katılımcı için tüm atölye boyunca bir tercüme desteğinin olmasını sağlayın.
- Okuma yazma bilmeyen katılımcılar olabilir. Bir şeyler yazmayı ya da okumayı gerektiren uygulamalarda okuma yazma bilmeyenlerin de

uygulamaya katılabilmesi için gerekli hazırlığı atölye öncesinde tamamlayın. Okumayı gerektirecek malzemeleri kullanmaktansa görsel malzemeler vermek, uygulamanın başında özel olarak okuma yazma bilmeyen katılımcıların yanına gidip yönergeyi onlara bireysel olarak sözlü şekilde iletmek, katılımcılar arasında güvenebileceğiniz birileri varsa yönergeleri onların vermesini önceden rica etmek gibi yöntemleri deneyebilirsiniz. En iyi çözüm okuma yazma bilmeyen katılımcının kendisine neyi tercih ettiğini sormak ve ona uygun şekilde hareket etmektir.

- Seçtiğiniz uygulamalarla ilgili hazırlıkları görme engeli olan katılımcıların da dâhil olabileceği şekilde yapın. Görsel malzemeleri görme engeli olan katılımcılar için sözlü betimlemeyi ihmal etmeyin.
- Kullanacağınız dile özen gösterin ve hazırlığınızı ona göre yapın. Örneğin, ne kadar iyi olduğunuzu anlatmak için “bomba gibi” olduğunuzu söylemeniz halinde ülkesindeki savaştan ve/veya çatışmadan kaçmış bir katılımcının olumsuz etkilenebileceğini hesaba katın.
- Uygulamada kullanmak üzere hazırlayacağınız yazılı şeylerin açık ve anlaşılabilir olmasına özen gösterin. Uzun ve karışık cümlelerden kaçının.
- Atölye katılımcıları kendi maruz bırakıldıkları şiddet konusunda ya da şiddete maruz bırakılan bir tanıdıkları için sizden destek talep edebilir ya da yönlendirebileceğiniz psikolojik, sosyal ve hukuki destek veren kurumların ya da kişilerin olup olmadığını sorabilir. Bu ihtimale karşı hazırlıklı olmanızı tavsiye ederiz. Talep edilmesi halinde, el kitabının sonundaki “şiddet durumunda iletişime geçebileceğiniz kurumlar” başlıklı kısımdaki bilgiler katılımcıyla paylaşılabilir.
- Kendinize bir *atölye için yapılacak hazırlıklar* listesi oluşturabilirsiniz. Her atölye öncesinde listedeki maddeleri yaptıkça yanına işaret koyarak gözden bir şey kaçırma ihtimalini azaltmış olursunuz.

Atölye Esnasında Nelere Dikkat Edebilirsiniz?

Atölye esnasında dikkat edilmesi gereken birçok konu var. Bunların bazıları uygulamaların içeriğiyle ilgiliyken bazıları ise içerikten bağımsız ortaklaşan meseleler olarak tanımlanabilir. Bu kısımda içerikten bağımsız olanlara elimizden geldiğince değinmeye çalıştık.

Tanışma: Tanışma bölümü atölyelerin en başında olur. Tanışma esnasında katılımcılar atölyeye dair beklentilerini ifade edebilir, çalışmaya neden katıldıklarını aktarabilir ve kendilerini tanıtabilirler. Bu bölümde kolaylaştırıcılar da atölyenin amaçlarına ve içeriğine dair kısa bir bilgilendirme yapabilir. Yürüteceğiniz çalışmanın başında bir tanışma bölümünün olması önemlidir. Çünkü tanışma bölümü:

- Hem kolaylaştırıcının hem de katılımcıların atölyeye ısınmasına katkı sunabilir.
- Katılımcıların beklentilerini atölyenin amacına göre gözden geçirmesine yardımcı olabilir.
- Kolaylaştırıcının uygulamaların esnekliğe imkân veren kısımlarını katılımcıların beklentilerine göre gerçekleştirmesine yardımcı olabilir.
- Güvenli bir atölye ortamının oluşmasına katkı sağlayabilir.

Katılımcılar büyük oranda birbirini tanıyan bir grup dahi olsa bu bölümü yapmanızı tavsiye ederiz. Grupla tanışık olmayan kişilerin dışarıda bırakılmış hissetmemeleri adına bu önemlidir. Uzun soluklu atölyelerde gruba sonradan birilerinin dâhil olması pek uygun olmayabilir. Bu, hem sonradan katılan kişi ya da kişilerin kendilerini atölyenin bir parçası olmaktan çok misafir gibi hissetmelerine neden olabileceğinden hem de atölyelerin yer yer mahrem paylaşımların da yapılabileceği bir alan olduğu düşünüldüğünde, katılımcıların kendilerini güvende hissetmeleri bakımından uygun olmayabilir.

Yapacağınız çalışma 60 dakikalık tek bir uygulamadan ibaret dahi olsa, kısa bir tanışma kısmı yapmanızı tavsiye ediyoruz. Böyle bir durumda kendinizi tanıtabilir, çalışmanın amacı ve içeriğinden kısaca bahsedip bir grup sözleşmesi yapabilirsiniz. Eğer yürüteceğiniz çalışma çok daha uzun bir süreye yayılacaksa, tanışmayı katılımcı sayısına göre ayrı bir uygulama olarak tasarlamayı öneriyoruz.

Grup Sözleşmesi ve Güvenli Alan: Güvenli alan hem kolaylaştırıcının hem de katılımcıların her birinin iyi, rahat ve güvende hissedeceği ve ihtiyaçlarını ya da sorunlarını zorlanmadan dile getirebileceği bir alandır. Atölyelerin verimli geçmesi ve hedefine ulaşabilmesi için bu alanı oluşturmak temel hedeflerimizden biri olmalıdır. Atölyelerin temel amacı, katılımcı ya da kolaylaştırıcı fark etmeksizin herkesin birbirinden bazı şeyler öğrenmesi, bazı

şeylerin farkına varması ve bazı becerileri kazanmasıdır. Bunların gerçekleşmesi için herkesin ihtiyaç duyacağı şeyler farklı olabilir. Herkes aynı biçimde ve hızda öğrenemeyebilir. Herhangi bir konuda herkesin beceri düzeyi eşit olmayabilir. Herkes bir meseleyi aynı derinlikte kavrayamayabilir ve bir atölyeye katılan herkes aynı bilgi düzeyine sahip olmayabilir. Bu farklılıklar sorun değildir ve olağandır.

Atölyeler birer paylaşım ve öğrenme alanıdır. Etkin bir paylaşım ve öğrenme gerçekleşebilmesi için atölyeler hem de katılımcılar için güvenli alanlar olmalıdır. Öğrenme denince ilk akla gelen kurumlardan biri okuldur. Okullardaki en yaygın öğrenme biçimlerinden biri öğretmenin bildiklerini öğrencilere aktarmasıyla gerçekleşendir. Atölyeler ise bundan farklı olarak genellikle atölyedeki herkesin birbirinden öğreneceği şekilde tasarlanır. Bazen bazı atölye katılımcıları bir konuda uzlaşmayabilir ve tartışabilirler. Cinsiyet eşitsizliği, şiddet gibi konulara değinen atölyeler gerçekleştireceğinizi düşünürsek bazen bazı atölye katılımcıları özel hayatlarıyla ilgili mahrem paylaşımlarda bulunabilir. Tüm bunlar katılımcıların birbirlerinden öğrenmenin deneyimlerinin bir parçasıdır.

Yukarıda değindiğimiz konuları göz önünde bulundurursak atölyelerin öğrenmeye uygun güvenli alanlar olabilmeleri için taşınmaları gereken bazı özellikler şunlardır:

- Atölyeler esnasında özel hayata dair paylaşılan konular atölye dışına taşınmamalıdır.
- Bir tartışma esnasında tartışmanın tarafları birbirine karşı yargılayıcı ya da suçlayıcı olmamalıdır.
- Atölyeler her katılımcının bilgi ve beceri düzeyine, öğrenme stiline hitap edecek şekilde tasarlanmalıdır ve atölyedeki herkes birbirlerinin farklı ihtiyaçlarını kabul etmeli ve buna saygı göstermelidir.
- Katılımcıların belli düzeyde birbirlerine ve kolaylaştırıcıya güvendikleri bir ortam olmalıdır.
- Katılımcılar atölyede yeni şeyler öğrenmek ve yeni beceriler edinmek konusunda desteklenmelidir.

Ancak yukarıda saydığımız özellikleri hayata geçirmeye çalışmanın çeşitli

güçlükleri olabilir ve zihninizde soru işaretleri belirebilir. Aşağıda sıraladığımız çeşitli durumları ve onlarla ilişkili soruları düşünmek önemlidir. Zira bu tür durumlara ve sorulara kafa yormak kolaylaştırıcıların atölyeler için yaptığı hazırlığın bir parçasıdır ve kolaylaştırıcılık becerilerini geliştirmek için de bir egzersizdir. Önce aşağıda örnek verdiğimiz durumlara ve onlarla ilişkili sorulara bakıp, ardından bu tür durumlara dair nasıl bir bakış açısının çözüm olabileceğini aktarmaya çalışacağız.

Bir atölye esnasında, bir katılımcının partnerine şiddet uyguladığını ve bu sorunu çözmeye çalıştığını söylediğini varsayalım. Aşağıdaki sorular üzerine düşünelim:

- Şiddete maruz bırakılan kişinin desteğe ihtiyacı olup olmadığını ya da destek arayışının kendisine şiddet uygulayan kişi tarafından engellenip engellenmediğini nasıl bilebiliriz?
- Şiddet davranışına çözüm bulmaya çalıştığını söyleyen kişinin şiddet uygulamaya devam edip etmediğini nasıl öğrenebiliriz?
- Ya bu durumun atölye sonrasında konuşulması ve başkalarıyla fikir alış-verişi yapmak ya da başkalarını bu durumdan haberdar etmek şiddetin önlenmesi adına daha faydalıysa?
- Peki, şiddete uğrayanın bir çocuk olduğunu öğrenirsek ne yapmalıyız? Çocuğun üstün yararını nasıl gözeteceğiz ya da yetişkinlerin bildirme yükümlülüğünü yerine getirmeyecek miyiz?

Başka bir örnek düşünelim. Bir katılımcının LGBTİ+'ların sapkın olduğunu söylediğini varsayalım. Aşağıdaki sorulara kafa yoralım:

Bu katılımcının atölyede LGBTİ+'ların sapkın olmadığını öğrenme ihtimali var mıdır?

- Atölyenin, herhangi birine LGBTİ+'ların sapkın olmadığını öğretme hedefi olmalı mıdır?
- Peki, atölye katılımcıları arasında bu söylemden rahatsız olanlar varsa ne yapılmalıdır?
- Kullanılan bu ayrımcı dilden rahatsız olanların bu kişiye tepki göstermemesi ve kolaylaştırıcının da bu ayrımcı dile müsamaha göstermesi gerekir mi?

- Bu ayrımcı dile, öğretici olmamak adına tepki gösterilmediğinde oluşan atölye ortamı güvenli bir alan mıdır?
- Ayrımcı bir dil kullanımına sessiz kalmayan ama ayrımcı dili kullanan kişinin bazı şeyleri öğrenmesini de sağlayan bir tavır mümkün müdür? Mümkünse nasıl? Dahası böyle bir tavır takınmak zorunda mıyız?
- Ayrımcı dile müsamaha göstermeyip konuyu kestirip atarsak ne kazanırız, ne kaybederiz?
- Peki, LGBTİ+ fobiye karşı olanlar alınacak tavır konusunda hemfikir olmak zorunda mı?
- Bu ayrımcı dilden rahatsız olmasına ve bu kişiye gösterilen tepkileri haklı bulmasına rağmen birisi hem ayrımcı dile karşı çıkıp hem de ayrımcılık yapan kişiye bir şeyler öğretme yolunu seçerse LGBTİ+'lara yönelik önyargıyı destekleyen bir şey mi yapmış olur?

Güvenli alan oluşturmanın çeşitli güçlüklerine işaret eden başka sorular da vardır. Aşağıdaki soruları da derinlemesine düşünmenizi değerli buluyoruz:

- Güvenli alandan herkes aynı şeyi mi anlar?
- Herkes aynı şeyi anlamıyorsa güvenli alan oluşturulamaz mı?
- Dile getirilen ve birilerini rahatsız eden her fikir ayrımcı ve şiddet içeren bir dile mi işaret eder?
- İfade özgürlüğüyle nefret söylemi arasındaki çizgiyi nasıl çizebiliriz?

Hem ifade özgürlüğünün hem de nefret söyleminin tanımlarını vermek çok kolay değildir. Görüş sahibi olma, bilgi ve düşüncelere erişme, bilgi ve düşüncelerini ifade etme ve yayma hakkı ifade özgürlüğü kapsamına girmektedir. Kişiler, görüşleri sebebiyle kınanmamalıdır. Nefret söylemi ise temel hak ve özgürlükleri yok etmeye yönelik bir boyuta sahiptir ve bu nedenle ifade özgürlüğü hakkının kötüye kullanımınıdır. Ancak ifade özgürlüğü sınırsız bir hak değildir ve çeşitli sorumlulukları da beraberinde getirir. Suça yönelik ifadeler ya da ırkçı, ayrımcı, LGBTİ+'lara yönelik nefret ifadeleri ifade özgürlüğü kapsamında değildir. İstanbul Sözleşmesi şiddetin önlenmesi adına cinsiyetçi önyargılarla mücadele edilmesi gerektiğini söyler ve bu mücadele sözleşmenin

Görüş sahibi olma, bilgi ve düşüncelere erişme, bilgi ve düşüncelerini ifade etme ve yayma hakkı ifade özgürlüğü kapsamına girmektedir.

imzacıları için bir yükümlülüktür.^[19]

Neyin ifade özgürlüğü kapsamına girdiğine neyin bu kapsamın dışında kaldığına karar vermek kolay değildir. Hukuki düzlemde karar vermeyi kolaylaştıracak şeyler vardır; ancak, atölye esnasında karar vermek biraz daha zor olabilir. İfade edilen şeyin bağlamı, ifadelerin tonu, kullanılan sözcükler ve başka dinamikler de devreye girer. Bu tür durumlar için çeşitli stratejiler belirleyebilirsiniz. Örneğin, birisi size eşcinselliğin doğal olup olmadığını sorduğunda bu soruyu yanıtlamak yerine, bu durumu sorunun yanıtının atölyenin amaçlarıyla ve hedefleriyle ilişkili olup olmadığına, eşitsizliğin konuşulduğu bir bağlamda eşcinselliğin kökeninin herhangi bir eşitsizliğin ya da ayrımcılığın zemini olup olamayacağına dair bir tartışmaya dönüştürebilirsiniz. Bu süreç, soran kişinin soruyu sorma motivasyonunun belirgin hale gelmesine ve ona göre daha belirgin bir tavır belirlemeye de imkân verecektir.

Nefret söylemi ise temel hak ve özgürlükleri yok etmeye yönelik bir boyuta sahiptir ve bu nedenle ifade özgürlüğü hakkının kötüye kullanımınıdır.

Bu konuda farkında olmanız gereken iki mesele vardır. İlki, güvenli alanla ifade özgürlüğünün birbirine bağlı oluşudur. İfade özgürlüğünün alanını genişletmek için önce güvenli alanın oluşturulması gerektiği biçimindeki bir yaklaşım hatalı olacaktır. Ya da “ifade özgürlüğünün sınırının olmadığı bir alan en güvenli alandır, zira dileyen kişinin çekinmeden her istediğini söyleyebilmesi bir güven göstergesidir” biçiminde bir yaklaşım da hatalı olacaktır. Bu iki durum, birbirinin ön koşulu değildir. Bu ikisi ancak beraber var olabilecek ve birbiriyle ilişki içinde daha iyi hale getirilebilecek bir duruma işaret eder.

Farkında olunması gereken ikinci mesele ise kolaylaştırıcının konumudur. Kolaylaştırıcılar zaman zaman bazı katılımcıların ifade özgürlüğünün sınırlarını aşır aşmadığından şüphe edebilir ve sınırı aştığından şüphelendikleri katılımcının kendini o kadar ifade etmesinin önüne geçmediği için kendini sorumlu hissedebilir. Zaman zaman ise ifade özgürlüğünün sınırının aşılacağı korkusuyla müdahale ettiği bir katılımcının öğrenme fırsatına engel olduğunu düşünerek sorumlu hissedebilir. Size bu tür durumlarda, böyle ikilemler yaşamamanızın olağan olduğunu, bunun sizin beceri eksikliğinize ya da düşüncesizliğinize işaret etmediğini hatırlatmak isteriz. Yaşadığımız zorluk size has bir

[19] İfade özgürlüğü ile ilgili bir tartışma için bkz: Karan, 2019

zorluk değildir. Bu konuların doğasından kaynaklanan bir zorluktur. Size ifade özgürlüğü-nefret söylemi sınırı konusunda her durumda uygulayabileceğiniz reçeteler vermemiz mümkün değildir. Zira bu sınır, her katılımcı grubuna göre farklı bir yerden çekilebilir ve bu bir sorun değildir. Siz de benzer koşullar altında farklı yerlerden bu çizgiyi çekme ihtiyacı duyabilirsiniz. Bu da bir problem değildir. Size bu duyguların ve durumların ayırıcılığına olmanızı ve kabullenmenizi önerebiliriz. Bu zorlukla baş etmenin yolu, bu zorluğu ortadan kaldırmak değil; zira bu mümkün değildir. Bunun size has bir zorluk olmadığını sürekli kendinize hatırlatmanızı tavsiye edebiliriz. Nefret söyleminin sınırları konusunda daha hassas bir bakışa sahip olmak istiyorsanız bununla ilgili hazırlanan raporları okuyabilir, nefret söylemine maruz kalan grupların haber kaynaklarını takip edebilir ve konuda bilgili kişilere danışabilir, onlarla soru işaretlerinizi konuşabilirsiniz.

Yukarıdaki tartışmaların ışığında güvenli alanı oluşturmak için başvuru alan en önemli yöntemlerden biri grup sözleşmesidir. Grup sözleşmesi atölyelerin en başında yapılır. Atölye esnasında olabildiğince eşit ve şiddetsiz ilişkiler kurabilmek için önemli bir araçtır. Atölyeye katılacak herkesin grup sözleşmesinin oluşturulduğu aşamada bulunmasını tavsiye ederiz. Kolaylaştırıcı grup sözleşmesinin maddelerini not almak için tahtaya büyük bir kâğıt asar. Ardından katılımcılara atölye boyunca nelere dikkat edilmesini istedikleri sorar. Söylenenler kolaylaştırıcı tarafından kâğıda maddeler halinde yazılır. Bu kısımda her katılımcının mutlaka söz almasını sağlayın. Grup sözleşmesi oluşturma kısmı bittikten sonra o kâğıt atölye mekânında tüm katılımcıların görebileceği bir yere asılır. Böylece katılımcılar istedikleri zaman yazılanları okuma şansına sahip olur. Eğer atölye mekânını değiştirmek gerekirse sözleşmenin yazılı olduğu kâğıt da yeni atölye mekânında uygun bir yere asılır. Eğer atölye birkaç haftaya yayılan bir çalışmaysa ve tüm bu süre boyunca kâğıdın atölye duvarında asılı durması mümkün değilse kolaylaştırıcı kâğıdı saklayıp her etkinlik gününün başlangıcında tekrar uygun bir yere asar.

Kolaylaştırıcının uzun soluklu atölye çalışmalarında belli aralıklarla grup sözleşmesinin varlığını hatırlatması faydalı olabilir. Böylece katılımcılar gözetilmesi gereken meseleleri unutmuşlarsa bile hatırlayabilirler.

Bir kolaylaştırıcı olarak sizin de grup sözleşmesine eklenmesini istediğiniz maddeler olabilir. Hatta bazı maddelerin muhakkak yer almasını tavsiye ediyoruz. Yönlendirici olmamak adına önce katılımcıların kendi taleplerini

dile getirmelerini bekleyin. Sizin için önemli maddeler dile getirilmediyse en sonda kendinize söz vererek bu maddeleri ekleyebilirsiniz. Aşağıdaki maddelerin grup sözleşmesinde yer almasını özellikle tavsiye ederiz:

- Katılımcılar ya da kolaylaştırıcılar birbirlerine dair çeşitli varsayımlarda bulunmamaya, birbirlerine çeşitli özellikler atfetmemeye özen göstermelidir.
- Kişilerin cinsiyeti, cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliğine dair varsayımlarda bulunmamaya herkes özen göstermelidir. Beklemediğimiz cinsiyet hallerinin olabileceği kabul edilmelidir. Tektipleştirici bir tavırdan uzak durulmalıdır.
- Tartışmaları kişiselleştirmemeye, yargılayıcı bir tavır takınmamaya herkes özen göstermelidir.
- Atölyedeki uygulamalarda ve tartışmalarda herkesin birbirine yakın sürelerde konuşması için uygun ortam sağlanmalı. Birkaç kişinin atölyede baskın olmamasına herkes özen göstermelidir.
- Atölyedeki mahrem paylaşımlar atölye dışına taşınmamalıdır.
- Atölyede yapılan tartışmalar katılımcılara geçmişte maruz bırakıldıkları şiddet, ayrımcılık ve eşitsizlik deneyimlerine ya da faillik deneyimlerine ilişkin bazı yüzleşmeler yaşatabilir ya da anıları çağırabilir. Bu durumda kendini dinlemenin, küçük molalar vermenin, dilerse atölye mekânının dışına çıkmanın iyi gelebileceğinin, bu türden deneyimleri sadece kendilerini güvende hissediyorlarsa ve kendi istedikleri ölçüde paylaşacaklarının altını çizmek önemlidir.

Grup sözleşmesinin oluşturulma aşaması da atölyelerin amaçları arasında yer alan birbirinden öğrenme sürecinin bir parçasıdır. Atölyedeki herkesin birbirini dinlemeyi, birbirlerinin ihtiyaçlarını anlamayı ve gözetmeyi öğrenmesi adına hem grup sözleşmesinin oluşturulma süreci hem de sonrasında bu sözleşmeye uyma gayreti başlı başına önemli bir deneyimdir.

Grup sözleşmesi oluştururken birisinin hiç düşünmediği ya da sorun olarak görmediği bir şeyi bir başkası bir sorun olarak adlandırıp özen gösterilmesini talep ederse neler olur? Bunu sorun olarak görmeyen kişiler ne hisseder? Özen göstermeye çalışmak zor gelir mi? Gelirse neden? Peki, özen gösterilmezse bunun sonuçları ne olur? Özen gösterilirse belli bir konforu kaybeder miyiz? Bu ve

benzeri birçok soruyu konuşmak, grup sözleşmesi oluşturma ve o sözleşmeye uyma deneyimleri üzerine konuşmak için atölyenin sonunda dilerseniz ayrı bir alan da açabilirsiniz.

Güvenli alanla ilişkili olarak göz önünde bulundurmanız gereken diğer önemli mesele ise kolaylaştırıcının sorumluluklarıdır. Güvenli alanın oluşması ve sürdürülmesi adına aşağıdaki noktalara dikkat etmeniz gerektiğini düşünüyoruz:

- Kolaylaştırıcıların temel sorumluluklarından biri bilinçli ya da bilinçsiz herhangi bir zarar vermemektir. Dolayısıyla kullanacağınız araçların buna uygun olması da sizin sorumluluğunuzdur.
- Atölyeye katılan herkesin mahremiyetine saygı gösterilmeli, atölyede paylaşılan konunun ve paylaşan kişinin atölye dışında paylaşılmasını istemediği bir şey varsa buna uyulmalıdır.
- Bir atölye esnasında katılımcıların güçlü duygular hissettiği, geçmişte maruz bırakıldığı şiddetin ve ayrımcılığın canlandığı zamanlar olabilir. Bu duyguların ve deneyimlerin tetiklenme sebepleri farklılaşabilir. Gerçekleştirdiğiniz uygulama kişilerin kendi deneyimlerini konuşturmaya dönük bir uygulama olabilir. Katılımcılardan biri şiddet ve ayrımcılıkla ilgili bir deneyim paylaşmış olabilir. Atölye esnasındaki bir söz, bir davranış ya da bir fikir katılımcıya birilerini ya da bir şeyleri anımsatmış olabilir. Atölyenin katılımcılarından biri, başka bir katılımcıya daha önce şiddet göstermiş olabilir. Bir katılımcıyı tetikleyebilecek daha birçok sebep yazılabilir. Yukarıda sayılan sebeplerden hangisinin gerçekleştiğine göre yapılabilecek olanlar da farklılaşabilir. Bu el kitabında da katılımcıların kendi şiddet ve ayrımcılık deneyimlerini konuşturmaya yönelik çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bu tür bir durumla başa çıkmak kolay olmayabilir. Eğer bu tür bir ihtimale yönelik bir hazırlığınız yoksa, yoğun deneyim paylaşımına dayanan uygulamaları yapmadan önce bir kez daha düşünmenizi tavsiye ediyoruz. Özel olarak herhangi bir uygulamaya işaret etmiyoruz; ancak, bazı uygulamaların daha yoğun, bazı uygulamaların daha hafif deneyim paylaşımına imkan vereceğini düşünsek de kimin ne tür bir şeyle tetiklenebileceğini kestirmek de kolay değil. Bu yüzden her uygulamada bu tür bir şeye hazırlıklı olmak en iyi çözümdür.
- Uygulamalara katılım gönüllülük esasına göre olmalıdır. Kimse bir uygulamaya katılmaya zorlanmamalıdır. Bu hak atölyenin en başında belirtilmeli,

ihtiyaç duyulursa her uygulama öncesinde tekrarlanmalıdır.

- Önceki maddede sadece katılımcıların tetiklenme ihtimalini konuşmuş olsak da, unutmamak gerekir ki, kolaylaştırıcılar da tetiklenebilirler. Bu ihtimal için birkaç farklı seçenek belirleyin. En önemlisi, bu tür bir durumda neye ihtiyacınız olduğunu ya da olabileceği üzerine düşünün. Yalnız kalmaya mı ihtiyacınız olur? Su içmeye mi ihtiyacınız olur? Duyularınızı sesli olarak biriyle paylaşmaya mı ihtiyacınız olur? Birisini arayarak birkaç dakika konuşmaya mı ihtiyacınız olur? Bu ve benzeri soruları önceden düşünmenizi tavsiye ediyoruz. Katılımcıların paylaştıkları şiddet ve ayrımcılık deneyimleri sebebiyle zorlanıyorsanız daha az ayrıntının paylaşılmasını rica edebilirsiniz. İhtiyaç duyarsanız katılımcıları içinde bulunduğunuz durum hakkında bilgilendirerek su içmek ya da yüzünüzü yıkamak gibi şeyler için ara verebilirsiniz.
- Atölyeler esnasında özellikle katılımcıların bir role girmesini gerektiren uygulamalar varsa, bazı katılımcılar bu rolü biraz abartabilir ya da yönergede verilen örnek durumu karikatürize edebilir. Bu tür bir durum diğer katılımcılar için rahatsız edici olabilir. Bunun önüne geçmek için yönergeyi verirken bu konuda önden bir uyarı yapabilirsiniz.
- Atölye katılımcılarının karakterleri ve geçmiş deneyimleri atölyeye katılım biçimlerini farklılaştırabilir. Kolaylaştırıcılar katılımcıların atölye esnasında karşılaştıkları engelleri aşmalarına destek olabilir ve herkesin atölyeye eşit oranda katılabilmesi için dikkatli davranabilir. Örneğin, söz dağılımının eşit olması için ikili tartışmalara belli oranda izin verilmesi gerekir. Atölye esnasında küçük bir deftere söz isteyenleri ya da sorulan soruları not edebilirsiniz. Böylece söz isteyenleri ya da soruları unutmamış olursunuz.
- Katılımcıların söylediklerinin grup tarafından duyulabildiğinden, takip edilebildiğinden emin olun.
- Grup sözleşmesi hazırlamak için ayrılacak süreyi atölyenin toplam uzunluğuyla orantılı olarak belirleyin. Kısa sürecek bir atölyedeki grup sözleşmesini oluşturma süresi de kısa olmalıdır. Aksi takdirde sıkıcı olabilir. Bu sebeple grup sözleşmesini oluşturmak için kullanabileceğiniz yöntemleri ya da sorabileceğiniz soruları önceden not edin.
- Grup sözleşmesinin uyulması gereken kurallardan ziyade takip edilmesi gereken ilkeler olarak anlaşılması önemlidir. Bu konuda en başta bir bilgilendirme yapmanız önemlidir.

- Her şeyi kusursuz yapan bir makine olmadığının, sizin sınırlarınızın da önemli olduğunun ve gözetilmesi gerektiğinin farkında olmanız önemli. Güvenli alanın oluşumu ve sürdürülmesinde bu boyutu es geçmeyin. Katılımcıların bunu hatırlamaya ihtiyacı olduğunu düşünüyorsanız bunu dillendirmekten çekinmeyin.

Süre Yönetimi: Uygulamalar için öngördüğümüz uzunluklar tavsiyedir. Bu süreleri kendi ihtiyaçlarınıza göre değiştirebilirsiniz. Programın tamamında bir aksamaya sebep olmayacaksa verimli bir tartışma gerçekleşmesi halinde veya gerçekleşmesi için sürelerde oynama yapabilirsiniz. Ancak süre yönetimi atölyenin kapsayıcı olması bakımından çok kritik olabilir. Az konuşan bir katılımcının uygulamanın sonunda söz istemesi halinde ona süre ayırabilecek durumda olmanız önemlidir. Bu sebeple gerçekçi ve sıkışık olmayan bir plan yapmak gerekir. Özellikle art arda gelen uygulamalarda süre yönetimi uygulamaların verimi adına kritiktir. Art arda üç uygulamadan oluşan bir günlük bir atölye planı yaptığınızı varsayalım. İlk uygulama için öngörülen süreler aşırsa bu durum sonra gelen uygulamalar için kalan zamanın kısılması ve uygulamaların amacına ulaşmaktan uzaklaşması anlamına gelebilir. Aşağıdaki tavsiyelerin süre yönetimi adına göz önünde bulundurulmasının yararlı olabileceğini düşünüyoruz:

- Planlamalarınızı yaparken gerçekleştireceğiniz uygulamaları zihninizde canlandırmanızı tavsiye ederiz.
- Yönergeleri doğaçlama olarak vermek yerine önceden yazıp olduğu gibi okusanız dahi katılımcıların anlamadıkları kısımlar olabilir. Katılımcıların ne yapacaklarını anlamak amacıyla soru sorabileceğini ve bu soruları yanıtlamak için süre ayırmanız gerekebileceğini hesaba katmanız faydalı olabilir.
- Uygulamaların adımları arasındaki geçişleri de zaman planınıza dâhil etmeniz yararınıza olabilir.
- Uygulamaların tartışma kısımlarında söz dağılımının adil olması için bir katılımcıya tanınabilecek en uzun süreyi önceden belirlemeniz ve çok elzem bir tartışma yoksa buna uymanız atölyenin daha kapsayıcı olmasına katkı sağlayabilir.

Atölyelerin Değerlendirilmesi ve Kapanış: Atölyenin uzunluğu ne kadar olursa olsun mutlaka bir değerlendirme ve kapanış bölümü olmalıdır. Katılımcılara atölyenin gerçekleşmesine ve öğrenme ortamına yaptıkları katkıdan

dolayı teşekkür etmeniz önemlidir. Değerlendirme bölümü gerçekleştirilen çalışmanın amaçlarına ne kadar ulaşabildiğini anlamak için vazgeçilmezdir. Değerlendirmenin farklı biçimleri vardır. Gün sonlarında bir değerlendirme süresi ayırabilirsiniz. Bunun yanı sıra, atölyenin öncesinde ve sonrasında uygulanan katılımcıların bilgi ve becerilerini ölçmeye yönelik bir yöntem de seçebilirsiniz. Bu durumda ön değerlendirme ve son değerlendirme çalışmaları birbiriyle uyumlu olmalıdır. Bir ölçme değerlendirme formu hazırlamalı ve aynı formu hem ön hem de son değerlendirme için kullanmalısınız. Kısa değerlendirmeler için uygulamaların ya da atölyelerin sonunda katılımcılara şu soruları sorabilirsiniz:

- Bugünden aklınızda kalan bir şey söyleyebilir misiniz?
- Bu atölyede öğrendiğiniz bir şeyler oldu mu?
- İlk kez bu atölyede fark ettiğiniz bir şey oldu mu?
- Nasıl hissediyorsunuz?
- Atölyede karşılanmasını beklediğiniz ama karşılanmayan bir beklenti oldu mu?

Bu değerlendirmeler, katılımcıların anonim olarak kalacağı ya da kalmayacağı biçimde yapılabilir. Anonim değerlendirmeler, katılımcıların daha açık ve gerçekçi değerlendirme yapmalarını sağlayabilir. Tek bir değerlendirme yöntemi kullanmak zorunda değilsiniz. Birden fazla yöntemi bir arada kullanabilirsiniz. Yukarıda maddeler halinde sıraladığımız sorulardan bir ya da birkaçını kullanmak istiyorsanız tahtaya büyük bir kâğıt asıp katılımcıların paylaşımlarını o kâğıda not edebilirsiniz. Böylece siz de daha sonra atölye raporu hazırlarken o kâğıttan faydalanabilirsiniz.

Uzun süreli çalışmalarda birden fazla değerlendirme yöntemini bir arada kullanmanızı tavsiye ederiz. Bir değerlendirme yönteminin gösteremeyeceği bir şeyi başka bir değerlendirme yöntemi sayesinde görebilirsiniz.

Eğer yürüttüğünüz çalışma bir günden uzun sürüyorsa her günün sonunda bir değerlendirme yapmanızı tavsiye ederiz. Araya zaman girmesi atölyeyle ilgili önemli ayrıntıların unutulmasına, dolayısıyla değerlendirmelerin gerçekçi olmaktan uzaklaşmasına sebep olabilir.

Bazı katılımcılar atölyeden erken ayrılabilir. Erken ayrılan katılımcıların, dâhil oldukları kısma dair değerlendirmelerini almayı ihmal etmeyin. Bu hem atölyenin amaçlarına ulaşır ulaşmadığını görmek hem de mümkün olduğunca kapsayıcı olmak adına önemlidir. Erken ayrılacak katılımcıların varlığından önceden haberdar olmaya çalışmanız bu yüzden faydalı olabilir.

Atölyenin sonunda istiyorsanız iletişim bilgilerinizi katılımcılarla paylaşmak faydalı olabilir. Bu da uzun vadede, geri dönüş ihtimali düşük olsa da değerlendirmenin bir parçası olarak görülebilir. Bir katılımcının size atölyeden sonra iletmek isteyeceği şeyler olabilir. Bazı ihtiyaçları için yardım isteyebilir, kendini ikili bir görüşmede daha güvende hissedebilir.

Uzun soluklu çalışmalarda atölyelerin sonunda katılımcılara yeniden ne zaman buluşacağınızı hatırlatmak iyi olabilir. Ayrıca bir sonraki atölyeye kadar katılımcılara atölyede değinilmiş konularla ilgili bir ödev verilebilir. Katılımcılardan günlük hayatta karşılaştıkları şeyleri, yaptıkları tartışmalarla sonraki atölyeye kadar bir daha değerlendirmeleri ve sonraki atölyenin girişinde bu değerlendirmeleri paylaşmaları istenebilir.

Gruplara Ayırma Yöntemleri: Küçük grup çalışmalarını içeren uygulamalarda katılımcıları gruplara ayırmak gerekir. Gruplara ayırma işini doğaçlama ya da katılımcıların karar vereceği şekilde yapmak yerine önceden belirlediğiniz bir yöntemle yapın. Atölyelerde birbirini tanımayanların ortak çalışmalar yürütmesi önemlidir. Gruplara ayırma işini katılımcılara bırakmak ya da doğaçlama yapmak arkadaş olan ya da yan yana oturan katılımcıların sürekli aynı grupta olmasına sebep olabilir. Böyle olmaması tercih sebebidir.

Katılımcıları gruplara ayırmanın en pratik yöntemlerinden biri, bunu katılımcıları sayarak yapmaktır. Örneğin, katılımcıların üç gruba ayrılacağını varsayalım. Sol ya da sağ baştan her katılımcı bir sayıya karşılık gelecek şekilde 1, 2, 3 diye saymaya başlayabilirsiniz. 3'ten sonra tekrar başa dönmeli ve 1, 2, 3 diye saymaya devam etmelisiniz ve bu döngü tüm katılımcılar bu üç sayıdan birini alana kadar devam etmeli. Herkes bir sayı aldıktan sonra, 1 sayısını alanlar bir tarafta, 2 sayısını alanlar bir tarafta, 3 sayısını alanlar başka bir tarafta toplanarak gruplara ayrılmış olurlar.

Bir başka yöntem de kura çekmektir. 21 katılımcıyı 3 kişilik 7 gruba bölerseniz 7 tane farklı sözcük seçip her birini ayrı ayrı kâğıtlara olacak şekilde üçer kez yazabilir ve kâğıtları katlayarak bir kutuya atabilirsiniz. Katılımcılar kura çekebilir ve aynı sözcükleri seçenler bir grup olurlar.

Atölye Sonrasında Nelere Dikkat Edilebilir?

Bir atölyenin verimini arttırmak adına atölye bittikten sonra da yapabilecekleriniz vardır. Erkeklerin cinsiyet eşitliği mücadelesine katılımının önemini göz önünde bulundurduğumuzda, atölyenin ardından yapılabilecek şeyler de katılımcıları bu konuda çaba sarf etmeyi sürdürmek için motive etmek adına önemlidir. Zira iyi bir atölyenin etkileri atölye süresiyle sınırlı kalmaz ve öğrenme atölyeden sonra da devam edebilir. Bu sebeple, hem arayış içinde olan hem de meseleye daha fazla eğilmek isteyen katılımcıların ihtiyaçlarına olabildiğince cevap verecek şekilde hazırlıklı olunmasını tavsiye ederiz. Bu bağlamda öne çıkan iki hususa dikkat çekmek isteriz.

Birincisi, eğer değerlendirme için form doldurmak gibi katılımcıların birbirlerinin değerlendirmelerinden haberdar olamayacağı bir yöntem seçtiyseniz, atölyenin ardından bu değerlendirmeleri rapor haline getirip katılımcılara göndermenizi tavsiye ederiz. Katılımcılar anonim olmanın güveniyle daha açık değerlendirmelerde bulunabilirler. Ya da atölyenin sıcaklığı geçince bazı konularda daha gerçekçi değerlendirmeler yapabilirler. Bunların tüm katılımcılar tarafından bilinmesi önemlidir.

İkincisi, katılımcılar atölye esnasında çeşitli konularla ilgili kaynak önermenizi isteyebilirler. Bazı konularda kafalarının karışık olduğunu söyleyebilirler; ancak, atölyede bu kafa karışıklığını giderecek bir alan açmak mümkün olmayabilir. Bu tür taleplere yanıt vermek için elinizin altında hazır bir e-posta taslağı olması işinizi kolaylaştırabilir. Zamanla atölyelerde dile getirilen farklı talepleri de katarak bu e-posta taslağını zenginleştirebilirsiniz. Yol gösterici bu tür bir çabanın katılımcılar için son derece önemli olacağını söyleyebiliriz.

2.2. Uygulamalar^[20]

1. Cinsiyet Kutuları

Amaç: İkili cinsiyet sisteminin bireylere yüklediği rol ve sorumluluklar ile cinsiyet gruplarına dair kalıpyargıları tartışmaya açmak.

Hedefler: Bu uygulama katılımcıların;

- İkili cinsiyet sistemi içinde insanlardan cinsiyetlerine göre beklenen davranışların neler olduğu üzerine düşüncelerini,
- Bu beklentilerin kimler tarafından, ne tür araçlarla ve nerelerde dile getirildiğini ortaya çıkarmalarını,
- Cinsiyet kodlarının nasıl dayatıldığını konuşmalarını,
- Cinsiyet kodlarıyla nasıl mücadele edilebileceği üzerinde düşüncelerini sağlayacaktır.

Süre: 60 - 90 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 kişi

Malzemeler ve Hazırlık

- Yazı tahtası kâğıtları
- Tahta kalemleri
- Yapışkan not kâğıtları ya da küçük kâğıt parçaları (Bir sayfa A4'ü sekize bölebilirsiniz)
- Bant ya da kâğıtları duvara tutturmak için hamur yapıştırıcı (Patafiks)

[20] El kitabının bu bölümünde okuyacağınız uygulamalardan bazıları, çeşitli değişikliklerle, farklı kaynaklardan yararlanarak oluşturulmuştur. Faydalanılan kaynaklara kaynakça bölümündeki ilgili başlıktan ulaşabilirsiniz.

Oturum başlamadan önce iki büyük kâğıda birer büyük kutu çizin. Bir kutunun üstüne “erkek gibi davranmak”, diğerinin üstüne ise “kadın gibi davranmak” yazın. Bunu oturum esnasında kullanacaksınız.

Başlangıç

1. Katılımcılara oturumun amacını ve akışını kısaca açıklayın. İhtiyaç duyarsanız şu açıklama örneğini kullanabilirsiniz (3 dakika):

Herkesin konuyu daha iyi anlayabilmesi için bu oturumda toplumsal cinsiyet meselesini detaylı ele alacağız. Toplumumuzun kadınlara ve erkeklere yönelik farklı bakış açıları üzerine konuşacağız. Önce küçük grup çalışması yapıp daha sonra büyük grup haline gelip çalışmaya devam edeceğiz.

Uygulama

2. Bir yazı tahtası kâğıdına bir bebek resmi çizin ve bu bebek üzerinden katılımcılarla toplumsal cinsiyet meselesindeki temel kavramları tartışın. (10 dakika)

Yararlanabileceğiniz sorular aşağıda sıralanmıştır:

- Bu bebeği ilk gördüklerinde insanlar ona dair neyi merak ediyor (Cevaplar genel olarak cinsiyeti, kız mı oğlan mı olduğu vs. ise buradan hareketle atanmış cinsiyet ve cinsiyet kimliği kavramlarını tanıtabilir ve buradan ikili cinsiyet sistemini tartışmaya geçebilirsiniz.) ?
  - Sistem bu atanmış cinsiyet üzerinden kız varsaydıklarından ne bekler? Oğlan varsaydıklarından ne bekler? Bu beklentilerin içine ne tür roller ve sorumluluklar girer (gelen cevaplardan sonra, bu kavramın cinsiyetlere toplum tarafından yüklenen anlamlar, roller, sorumluluklarla ilgili olduğunu çok kısaca açıklayın)?
3. Katılımcılara bu çalışmanın amacının ikili cinsiyet sisteminin bireylere yüklediği rol ve sorumlulukları irdelemek olduğunu ve grup çalışmasıyla konuyu birlikte detaylandıracağınızı söyleyin.

Grup Çalışması

4. Grubu cinsiyet fark etmeksizin, mümkünse kişi sayısı eşit olacak şekilde ikiye ayırın (2 dakika). Katılımcılar uygulama alanındaki yerlerini aldıktan sonra bir gruba “erkek gibi davranmak”, diğer gruba ise “kadın gibi davranmak” üzerine tartışmalarını söyleyin ve gruplara oturum öncesinde hazırladığınız yazı tahtası kağıtlarını verin. Hangi grubun hangi başlığı tartışacağına siz karar verebilirsiniz. Katılımcılardan yaptıkları tartışmalara uyan 10 ya da 12 davranış örneğini kutuların içine yazmalarını isteyin.

İlk gruptan kendi içlerindeki tartışmaları aşağıdaki üç soruyu yanıtlayarak yapmalarını isteyin ve bunun için 10 dakika süreleri olduğunu belirtin.

- Erkeklerle/oğlan çocuklarına “erkek gibi davranmaları” söylendiğinde kastedilen davranışlar genellikle nelerdir? (Bu örnekleri katılımcılara mümkünse söylemeyin çünkü yönlendirici olabilir. Eğer ihtiyaç duyarsanız kastedilen genellikle şu tür eylemlerdir: Sert ol, duygusal olma, kararı veren sen ol, koruyucu ol, evin geçimini sağla, akıl alan değil akıl veren ol, disiplini sağlayan kişi ol, diliyorsan birden fazla partnerin olabilir, yardım istememelisin, evin gelir-giderini kontrol et, evdeki kadınları kontrol et, vb.)
- Bu tür cümleler genellikle nerelerde (örneğin, evde, okulda, vb.) ve kimlerden duyulur?
- Bu mesajlar hangi araçlarla/yollarla iletilir (örneğin, vaaz veya hutbe gibi dini yönlendirmeler, TV/radyo, eğitim müfredatı, vb.) ?

İkinci gruptan kendi içlerindeki tartışmaları aşağıdaki üç soruyu yanıtlayarak yapmalarını isteyin ve bunun için 10 dakika süreleri olduğunu belirtin.

- Kadınlara/kız çocuklarına “kadın gibi/kız gibi davranmaları” söylendiğinde kastedilen davranışlar genellikle nelerdir? (Bu örnekleri katılımcılara mümkünse söylemeyin çünkü yönlendirici olabilir. Eğer ihtiyaç duyarsanız kastedilen genellikle şu tür eylemlerdir: Kadın liderlik edemez, kadın bir adım geride durmalıdır, kadın çocuk doğurmalıdır, çocuk doğurmuyorsa değerli değildir, kadın çok konuşmamalıdır, itaatkâr ve uysal olmalıdır, sadık olmalıdır, vb.)
- Bu tür cümleler genellikle nerelerde (örneğin, evde, okulda, vb.) ve kimlerden duyulur?

- Bu mesajlar nasıl iletilir (örneğin, vaaz veya hutbe gibi dini yönlendirmeler, TV/radyo, okul müfredatı, vb.)?
5. Küçük grup çalışması bittikten sonra büyük grup haline gelin. Her gruptan yaptıkları tartışmalara ve kutulara yazdıkları davranışlara dair bir sunum yapmasını isteyin. Her gruba sunum için 5'er dakika süre verin. (10 dakika)

Paylaşım ve Tartışma

6. Şimdi katılımcılara aşağıdaki soruları yöneltin ve yanıtlarını ilgili cinsiyet kutularının dışına yazın (25-30 dakika).
- Sizce neden burada iki kutu var?
  - Kutuların içindekileri tanımıyoruz. Sizin onların kim olduğuna dair bir fikriniz var mı? Erkek kutusuna ya da kadın kutusuna koyduğumuz kişilerin hayatı nasıl deneyimlediklerini biliyor muyuz?
  - Hangi kutunun içine kimin konulacağına kim karar veriyor? İnsanların bu kutuların içinde kalması nasıl sağlanır? Bunun için hangi stratejiler, araçlar ve eylemler kullanılır?
  - Bu mesajlara uymayan bireyler var mıdır? Varsa bunu nasıl yapıyorlar?
  - Bu mesajlara uymayan bireylerin başına ne gelir (fiziksel şiddete maruz kalmak, tecavüze maruz kalmak, utandırılmak, damgalanmak, taciz edilmek, istemedikleri şeyleri yapmaya zorlanmak, vb.)?
  - Burada bireylere zarar veren mesajlar var mı (bu mesajlara uyulmadığında neler olduğuna dair yazdıklarınıza dikkat çekin)?
  - Bu davranışlara uymamanın kadınlar ve kız çocukları için onlara özgü sonuçları var mı?
7. Şimdi tüm katılımcılardan bireylerin bu mesajlara uymadıklarında, zarar veren eylemlerle/sözlerle karşılaştıklarında ve mesajlara uymaya zorlandıklarında nasıl hissedebilecekleri üzerine düşünmelerini ve düşüncelerini grubun geneliyle paylaşmalarını isteyin.
8. Katılımcılardan cinsiyet kimliği atanmış cinsiyeti ile uyumlu olmayan bireylerin normlara uymaya zorlandıklarında nasıl hissedebilecekleri üzerine düşünmelerini ve grubun geneliyle paylaşmalarını isteyin.

9. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
10. Katılımcılardan diğer görüşlerini paylaşmalarını isteyin ve toplumun farklı cinsiyet gruplarının davranışlarına dair nasıl farklı kurallar koyduğunu görmeye başladığımızı söyleyerek tartışmayı sona erdirin.

Toparlama ve Sonlandırma

11. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Tartışmalar boyunca ikili cinsiyet sisteminin öngördüğü ilişkiler dışında deneyimler ve ilişkilerin var olduğunu vurgulayın. Deneyim ve ilişkilerdeki kapsayıcılık özellikle bu uygulama için kritik bir yerde durmaktadır. Aksi halde uygulamanın tamamı ikili cinsiyet sistemini sorgulamak yerine yeniden üreten bir uygulamaya dönüşebilir.

Bu uygulama “Kutuların Dışına Çıkmak” başlıklı uygulamayla bir bütün olarak düşünülmüştür. Önce bu uygulamayı ardından “Kutuların Dışına Çıkmak” başlıklı uygulamayı gerçekleştirmenizi tavsiye ederiz.

Bu uygulama için önerdiğimiz süreler tavsiyedir. Son dört uygulama adımı için dengeli bir süre dağılımı gözetmenizi tavsiye ettik. Ancak, sorulardan biri verimli bir tartışma oluşmasını sağladıysa, derseniz o adıma daha fazla süre ayırabilirsiniz.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- İkili cinsiyet sistemi bir kurgudur ve bireylerin yaşamını büyük ölçüde etkilemektedir.
- Sistemin dayattığı kurallara genellikle ‘toplumsal cinsiyet normları’ adı verilir çünkü bu kurallar erkekler ve kadınlar için ne şekilde düşünmenin/hissetmenin/davranmanın “normal” olduğunu tanımlarlar.
- Bu kurallar erkekleri “erkek gibi davranmak” ve kadınları “kadın gibi davranmak” kutularının içinde tutarak kısıtlar.

2. Cinsiyet Kutularının Dışına Çıkmak

Amaç: Katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamalarını ve bireysel olarak cinsiyet eşitsizliği ile mücadele etme konusundaki farkındalıklarını artırmak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Davranışlara dair eşitlikçi olmayan beklentilere nasıl karşı çıkabileceklerini tartışmayı,
- Eşitlikçi davranış ve tutumların neler olabileceğini konuşmalarını,
- Eşitlikçi olmayan davranış ve tutumların nasıl değiştirilebileceğini tartışmalarını,
- Atmayı planladıkları eşitlikçi adımları tartışmayı hedeflemektedir.

Süre: 45-60 dakika

Malzemeler ve Hazırlık

- Yazı tahtası kâğıtları
- Tahta kalemleri

Üzerinde “erkek gibi davranmak” ve “kadın gibi davranmak” başlıklı cinsiyet kutularının yazılı olduğu yazı tahtası kâğıtları hazır olmalı. Ayrıca “değişmiş insan” başlıklı bir yazı tahtası kâğıdı daha hazır edilmeli.

Başlangıç

1. Katılımcılara oturumun amacını ve akışını kısaca açıklayın (2 dakika).

Uygulama

2. Katılımcıları, önceki oturumda hep birlikte ortaya çıkarılan “cinsiyet kutuları”nın olumlu ve güçlendirici bir bakış açısıyla yeniden ele alınacağı konusunda bilgilendirin (1 dakika).

3. Katılımcıları üç ya da dört kişilik gruplara ayırın ve aşağıdaki soruları tartışmalarını isteyin (10 dakika):
  - Kendi hayatınızda sizden beklenen ve eşitlikçi olmayan davranışlara nasıl karşı çıkabilirsiniz? Kendinizi erkek veya kadın olarak görmüyor olabilirsiniz ancak buna rağmen, insanlar sizin erkek ya da kadın olduğunuzu varsayıp sizden eşitlikçi olmayan çeşitli davranışları bekleyebilir. Böyle bir durumda eşitlikçi olmayan davranışlara nasıl karşı çıkabilirsiniz?
  - Bireyler nasıl değişebilirler? İdeal bir dünyada roller nasıl olurdu?
4. Yaklaşık on dakikalık bir tartışmanın ardından her grubun, cinsiyet kutularının dışında yaşayan bireylerin beş karakteristik özelliğini belirlemesini isteyin (5-10 dakika). Bu bireylerin farkı nedir? Katılımcılara bu şekilde davranan birini tanıyıp tanımadıklarını sorun ve tanıyorlarsa onları örnek olarak kullanabileceklerini söyleyin.
5. Gruplara bu tartışma için beş-on dakika daha süre tanıdıktan sonra yanıtlarını sorun ve bunları yazı tahtası kâğıdındaki “değişmiş insan” sütununa yazın (5 dakika).

Toparlama ve Sonlandırma

6. Değişimin imkânsız olmadığını ve zamanla, sabırla ve değişim inancıyla “değişmiş insanlar” olabileceğimizi vurgulayın (15-20 dakika). Değişim sürecine bağlı kalmanın önemli olduğunun altını çizin. Katılımcılara şu soruları yöneltin:
  - Kendinizle ilgili bir şeyi değiştirebilecek olsaydınız, neyi değiştirirdiniz?
  - Bu değişimi sağlamak için ne yapardınız ya da yapabilirsiniz?
  - Bu değişmiş değerlere uygun yaşamanın ne tür zorlukları olabilir? Bu zorluklara nasıl karşı çıkabiliriz ve birbirimizi bu zorluklar karşısında nasıl destekleyebiliriz?
  - Bu değişim ve dönüşüm neye yarar? Toplumsal hayatta biz bu dönüşümün ne türden yansımalarını görürüz?
7. Katılımcılara değişmiş cinsiyet rollerine uygun olarak yaşamının kendi konfor alanlarının dışına çıkmayı ve ikili cinsiyet sistemi içerisinde sahip

oldukları avantajları kaybetmeleri anlamına gelebileceğini; ancak, bu mücadelede yalnız olmadıklarını vurgulayın.

8. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
9. Katılımcılara teşekkür ederek etkinliği sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Bu uygulama, *Cinsiyet Kutuları* başlıklı uygulamayla bir bütün olarak düşünülmüştür. Önce Cinsiyet Kutuları başlıklı uygulamayı ardından bu uygulamayı gerçekleştirmenizi tavsiye ederiz.

Uygulama adımlarının süreleri sadece birer öneridir. Katılımcı grubunun dinamiğine göre sürelerde değişiklik yapabilirsiniz. Ancak akıştaki süre dağılımları değişse bile uygulamanın tamamının önerilen uzunluğa uygun gerçekleştirilmesi faydalı olabilir.

Uygulama esnasında katılımcıların sadece erkeklerden ya da kadınlardan oluştuğunu varsaymayın. Ne kadın ne erkek olan katılımcılar olabilir.

Katılımcılar cinsiyet eşitliğine inansalar da bunu bireysel hayatlarında pratiğe dökmek konusunda istekli olmayabilir ya da kendilerini buna hazır hissetmeyebilirler. Bu durumda, kolaylaştırıcının bunun zamanlamasının kişiden kişiye değişebileceğinin ve herkesin bireysel hayatında karşılaşılabileceği zorlukların farklılaşabileceğinin altını çizmesi önemlidir.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Cinsiyet rollerini sorgulamak ve dönüştürmek mümkündür.
- Cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede rollerin dönüşmesi elzemdir.

3. Erkek / Kadın Gibi Davran

Amaç: Katılımcıların ikili cinsiyet sistemini tartışmasını sağlamak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Cinsiyetin sosyal, politik ve ekonomik olarak inşa edildiğini fark etmelerine,
- İkili cinsiyet sistemini anlamalarına katkı sağlayacaktır.

Süre: 60 - 90 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 Kişi

Malzemeler ve Hazırlık

- Tahta veya duvar, yazı tahtası [*flipchart*], tahta kalemi veya kalem
- Projektör, ekran ve dizüstü bilgisayar
- PowerPoint sunumu. Bu sunumu “kolaylaştırıcıya notlar” kısmından ve el kitabının birinci bölümündeki ikili cinsiyete dair notlardan yararlanarak ve bu uygulamanın sonunda yer alan görselleri kullanarak hazırlayabilirsiniz.

Başlangıç

1. Katılımcılara uygulamanın amacını ve akışı aktarın. “Toplumsal cinsiyeti icra etmek” konulu bu uygulamanın bir hedefi cinsiyetin doğuştan gelen bir özellik olmadığını, eylemlerimiz sonucunda edindiğimiz ve koruduğumuz bir özellik olduğunu göstermektir. Diğer hedefi ise cinsiyetimizi belirleyen eylemlerimizin de ikili cinsiyet sisteminin etkisi altında biçimlendiğini göstermektir (5 dakika).

Uygulama

2. Katılımcıları, biri “erkek gibi” olmanın ne anlama geldiği, diğeri “kadın gibi” olmanın ne anlama geldiği üzerine çalışacak iki gruba ayırın.

Katılımcıların cinsiyetiyle yer alacakları grubun üzerine çalışacağı cinsiyet aynı olmak zorunda değildir (3 dakika).

3. Gruplara birinin üzerinde erkek gibi olmak diğerinin üzerinde kadın gibi olmak yazan yazı tahtası kağıtlarını verin (2 dakika).
4. Her iki gruptan aşağıdaki sorulara cevap vererek bir kadın/erkek yaratmalarını isteyin. Katılımcılar sorulara verdikleri yanıtları kâğıtlara yazarlar. İlk dört sorunun yanıtlarını şu kategorilerin altına ayrı ayrı yazmaları gereklidir: Görünüş/Davranış/Bedel/Yarar/Zarar.

Beşinci soru ve sonrasındaki soruları aynı kâğıda yazmamaları gerekmektedir. Bunun için her gruba ikinci bir kâğıt vermelisiniz. Katılımcılara belli aralıklarla ne kadar süreleri kaldığını hatırlatın (20 dakika).

- Bir “erkek”/”kadın” nasıl görünmelidir?
  - Bir “erkek”/”kadın” nasıl davranmalıdır (davranışları oluşturan sosyal normlar)?
  - Erkekler ve kadınlar cinsiyet normlarının dışına çıkarsa bunun sonuçları neler olur (cinsiyet normlarını/klişelerini reddederlerse)?
  - Erkekler ve kadınlar için cinsiyet normlarının içinde ve dışında olmalarının faydaları ve zararları nelerdir?
  - Normların ve kalıpyargıların cinsiyete dayalı şiddetle ilişkisi nedir?
  - Cinsiyet normları ve kalıpyargıları zamanla nasıl değişiyor?
  - Ataerkil toplumsal cinsiyet normlarına ve kalıpyargılarına insanlar nasıl karşı çıkıyor ve direniyor?
5. Her gruptan birer sözcü seçmelerini isteyin. Her grubun sözcüsü verilen sorularla alakalı yaptıkları tartışmaları gruba sunar. (15 - 20 dakika)
  6. Sunumlar bittikten sonra tüm katılımcılarla aşağıdaki soruların etrafında ikili cinsiyet sistemi ve cinsiyete dayalı şiddet hakkında bir tartışma yürütün. (30-40 dakika)
    - Erkeklerin cinsiyet normlarını reddetmeleri neden gereklidir?
    - Erkekler cinsiyet normlarını reddederek neler kazanır?
    - Erkekler cinsiyet normlarını reddederek neler kaybeder?

Toparlama ve Sonlandırma

- İkili cinsiyet sisteminin doğal ve kaçınılmaz gibi görünebileceğini ancak cinsiyet normlarının dışına çıkan insanların gördükleri baskı ve şiddetin doğanın bir gereği değil insanların tercihleri olduğunu vurgulayın.
  - Baskı ve şiddet tehdidi sebebiyle birçok kişinin aksi yönde davranmayı dahi düşünmediği bir ortamda bu durumun ikili cinsiyet sisteminin bir sonucu olarak sunulduğunun altını çizin.
7. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
  8. Katılımcılara teşekkür ederek etkinliği sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Uygulamanın sonundaki görsellerin elektronik halini www.siddetsizerkeklik.com adresinden indirebilirsiniz. Bu görselleri kullanarak ikili cinsiyet sistemine dair bir sunum hazırlayıp uygulamanın toparlama ve sonlandırma kısmında kullanabilirsiniz.

İkili cinsiyet sistemi sadece iki cinsiyet olduğunu varsayar ve bize iki tane cinsiyet kutusu dayatır: Er/Eril/Erkek ve Dişi/Dişil/Kadın. Toplumun bu şekilde iki cinsiyet kategorisine bölünmesi yapaydır. Bu iki insan ürünü kategori cinsiyetler arasında keskin toplumsal sınırların oluşmasına sebep olur ve bu sınırlar insanların cinsiyet kutularını kırmalarının önünde bir engeldir.

Bu sistem, bedenleri ikiye ayırır ve o bedenleri erkek ya da kadın olarak kodlar. Dolayısıyla, erkek bedenlerinin kadın bedenlerinden üstün olduğunu iddia eden ve doğal olduğu varsayılan bir hiyerarşi yaratır. Bu hiyerarşiyi güçlendirmek için erkeklik kadınlığa üstün tutulur ve böylece erkeklerin kadınlar üzerindeki otoritesi normalleştirilir.

İkili toplumsal cinsiyet sistemi ataerkinin temelidir. Bu sistem Erleri/Erilleri/Erkekleri, Dişiler/Dişiller/Kadınlar karşısında imtiyazlı kılar. Erkekler, kendilerine uygun görülen toplumsal cinsiyet kalıplarında kalarak ataerkillikten gelen bir güce ve çeşitli ayrıcalıklara sahip olur ancak ataerkil erkeklik, erkekler için de zararlıdır. Ataerkilliğin erkekler için de zararlı olması sebebiyle, sahip oldukları ayrıcalıkları göz ardı edip herkesi bu sistemden olumlu ya da olumsuz anlamda eşit olarak etkileniyormuş gibi varsaymamak gerekir. Dahası, erkeklerle sunulan ayrıcalıkların da aslında her erkek için geçerli olmayabileceği hatırlanmalıdır.

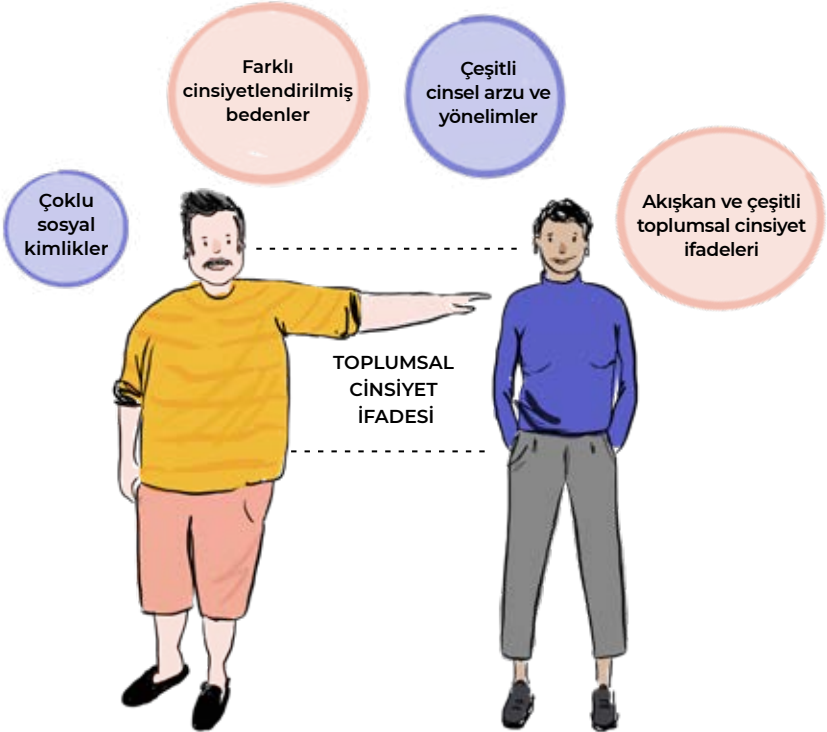
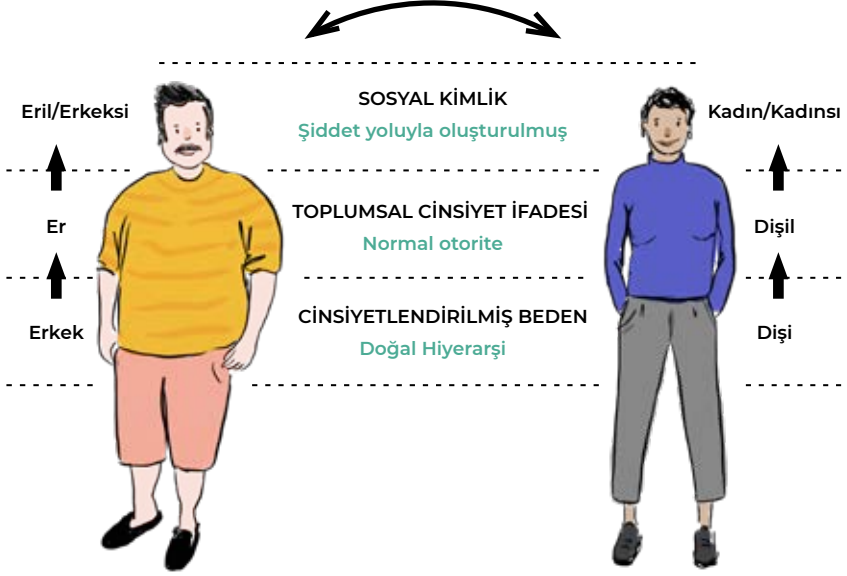
Erkeklerin ve oğlan çocuklarının katılımıyla erkekliği dönüştürmeyi hedefleyen işlere yönelik eleştirilerden biri, bu çalışmaların sadece erkekliğin ifade edilme biçimlerini dönüştürmeye odaklanması ve ikili cinsiyet sistemini olduğu gibi kabul eden bir çerçeveyi esas almasıdır. Bu çerçeveye göre, cinsiyet eşitliğini sağlamak için erkeklerle ve oğlan çocuklarıyla çalışmak genellikle onları birçok toplumda anaç olmak ve bakım işlerini üstlenmek gibi “dişil” olarak etiketlenen şeyleri yapmaya teşvik etmek anlamına gelir. Ancak, pozitif ve barışçıl davranışların “eril” veya “dişil” olarak etiketlenmesi bir zorunluluk değildir. Bu eylemler, cinsiyet fark etmeksizin herkes tarafından icra edilebilir.

İkili cinsiyet sistemiyle mücadele etmek sadece bir cinsiyete özgü görülen davranış ya da tutumların herkes için geçerli olabileceğini savunmakla sınırlı değildir. İnsanların sadece erkek ya da kadın olarak kodlanması kendi başına bir sorundur. Bazı insanlar bu iki cinsiyetten herhangi birine uymayabilir. İkili cinsiyet sistemiyle mücadele etmek, bu fikirleri de savunmak ve toplumun sadece erkeklerden ve kadınlardan oluştuğunu varsaymamak anlamına gelir. İkili cinsiyet sistemine karşı çıkmak ve cinsiyetlerin, bedenlerin ve kimliklerin çokluğunu, çeşitliliğini ve akışkanlığını tanımak ve bu fikri yaygınlaştırmak, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için gereklidir.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- İkili cinsiyet sistemi doğal değildir. Tarihsel süreçte insan eliyle biçimlendirilmiş ve günlük yaşamı düzenlemek için kullanılmış bir sistemdir.
- İkili cinsiyet sisteminin insan ürünü olması insanların bedensel bazı farklarının olmadığı anlamına gelmez. Hangi farkların cinsiyet kavramını tanımlamak için kullanılacağına insanların karar verdiği ve bu farkların toplumsal anlamlarının ne olacağına da yine insan ürünü olduğu anlamına gelir.
- İkili cinsiyet sistemi her türlü eylemimizi ve düşüncemizi biçimlendiren bir sistemdir. İnsanların eylemleri ve düşünceleri de ikili cinsiyet sisteminin varlığını sürdürmeye katkı sağlar.
- Tüm toplumsal alanlarda ikili cinsiyet sisteminin izine rastlamak mümkündür.
- İnsanlar ikili cinsiyet sistemin dayattığı düşünce ve davranış biçimlerine uymayacak şekilde düşünebilir ve davranabilirler. Bu hem olağandır hem de haktır.

(HETERO) CİNSİYET

4. Aile/Cinsiyet Değerleri

Amaç: Katılımcıların sosyalizasyon süresince edindikleri cinsiyete ilişkin değerleri keşfetmelerini sağlamak ve bu değerlerin bugünkü algılarını ve davranışlarını ne şekilde etkilediğini fark etmelerini sağlamak.

Hedefler:

Bu uygulama, katılımcıların

- Cinsiyet değerleri üzerinde düşünmesini,
- Cinsiyet değerlerinin edinildiği bağlamı ve süreci sorgulamalarını,
- Aileleriyle ilişkilerinin değer kazanımı sürecindeki rolünü kavramalarını,
- Yaşam olaylarının değerlerin dönüşümü üzerindeki etkisinin fark etmelerini,
- Değerlerin yaşam döngüsü içinde değişebileceğini ve eşitlikçi değer kazanımının mümkün olduğunu fark etmelerini sağlamayı hedefler.

Süre: 45 - 60 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 kişi

Malzemeler:

- Katılımcı sayısı kadar post-it ve kalem
- Bir bez çanta

Başlangıç

1. Katılımcılara uygulamanın amacı ve içeriğinden bahsedin. (2 dakika)

Uygulama

2. Grupla beraber değer sözcüğünün yaptığı çağrışımları konuşun ve bu sözcüğün ortaklaşa bir tanımını yapmaya çalışın. En son, ekipten gelen

katkıları değer kavramının şu tanımına benzetmeye çalışabilirsiniz: Değerler kişiler ve/veya gruplar tarafından önemli ve değerli görülen düşünceler ya da özelliklerdir. (5 dakika)

3. Değerin tanımını yaptıktan sonra katılımcılardan kendileri için önemli olan değerler kendi kişisel değerleri) üzerinde düşünmelerini ve önlerindeki kâğıtlara not almalarını isteyin. Anlamadığını ya da zorlandığını söyleyen olursa aşağıdaki birkaç soru, değerler üzerine düşünmelerine yardımcı olabilir. (5 dakika)

- Sizin için bir insanın sahip olabileceği en önemli özellikler nedir?
- Eskiden var olan ancak insanlığın artık kaybettiği en önemli özellikler nelerdir?
- Bugün sahip olduğunuzdan mutlu olduğunuz, geçmişte olmayan ve insanlığın süreç içinde kazandığı en önemli özellikler nelerdir?

4. Bu kısım bittikten sonra, gruba üzerinde düşündüğünüz bu değerlerin yazılı olduğu kâğıtları saklamalarını, uygulamanın devamında bu kısma tekrar döneceklerini söyleyin. Şimdi başka bir bireysel çalışma yapacağınızı aktardıktan sonra her katılımcıya aşağıdaki soruların yazılı olduğu birer kâğıt dağıtın ve sorulara verdikleri yanıtı maddelerin yanındaki boş kısma yazmalarını isteyin:

Aileniz size aşağıdakiler hakkında ne söyledi?

- Oğlan çocuğu/erkek olmak
- Kız çocuğu/kadın olmak
- Sorumluluklar
- Flört etmek
- Seks yapmak
- Hobiler
- Meslek seçimi
- Çeşitlilikler ve farklılıklar
- Arzular ve hazlar
- Korkular, üzüntüler, öfkeler
- Evlenmek

- Çocuk dünyaya getirmek
  - Ev içi iş bölümü
  - Kamusal alanın kullanımı
5. Katılımcılardan kâğıtları katlayıp bez çantaya atmalarını isteyin. Kâğıtlar anonim olmalı, üzerlerine isim yazılmamalı ve yazılar okunaklı olmalı. Bu hatırlatmaları katılımcılar kâğıda herhangi bir şey yazmaya başlamadan yapmanızı tavsiye ederiz.
6. Katılımcılar arasında dolaşarak çantadan çektikleri kâğıtta yazılanları sesli olarak gruba okumalarını rica edin. Ancak burada, katılımcılara yazıları kimin yazdığının bir önemi olmadığını, düşünceler ve gerekçelerin önemli olduğunu hatırlatın. Ayrıca, katılımcılardan kendi yazdıkları kâğıtları sahiplenmemelerini ve başka kâğıtları kimin yazdığına dair bir tahminde bulunmamalarını rica edin. Anonimliğin önemli olduğunu söyleyerek katılımcılardan buna uymalarını rica edin.
7. Tüm kâğıtlar bitince aşağıdaki sorular aracılığıyla katılımcılarla bir tartışma gerçekleştirin. Örnek sorular:
- Ailenizle bu soruların cevapları hakkında ne zaman konuştuğunuzu hatırlıyor musunuz?
  - (Hiç açıkça konuşmadıysanız) Bu değerlere sizce nasıl sahip oldunuz?
  - Sizin değerlerinizle ailenizin size söyledikleri arasında nasıl bir ilişki var?
  - Ailenizin değerlerini hâlâ destekliyor musunuz? Desteklemiyorsanız bunları ne zaman bıraktınız?
  - Eğer bu değerleri artık desteklemiyorsanız buna neden olan bir deneyim var mı?
  - Ailenizin size öğrettiği/kazandırdığı değerlere uygun mu yaşıyorsunuz?
  - Ailenizin sosyalizasyon sürecinde size kazandırdığı değerler sizin cinsiyet kimliği inşası sürecinizde nerede duruyor?
  - Bir çocuğunuz olduğunu varsayalım: Bu değerlerden hangisini ya da hangilerini ona aktarmak isterdiniz? Neden?

Toparlama ve Sonlandırma

8. Cinsiyete ilişkin değerleri sorgulamadan bireysel olarak daha eşitlikçi hale gelmenin mümkün olmadığını ve aile ortamının cinsiyete ilişkin değerlerin kazanılması sürecinde etkin bir rol oynadığını açıklayın.
9. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
10. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Bu uygulama kapsamında yapılacak olan tartışma özellikle travma öyküsü olan katılımcılar için zorlayıcı olabilir. Bu nedenle tartışmanın başında güvenli alanla ilgili önemli noktaları hatırlatmanız ve katılımcıların istedikleri zaman tartışmayı bırakabileceklerinin altını çizmeniz gerekmektedir.

Benzer şekilde katılımcılar, uygulama esnasında kendi anılarını paylaşmak isteyebilir ya da bundan kaçınabilir. Eğer paylaşmaktan kaçınıyorlarsa anı paylaşımına zorlanmamalıdır.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Aile ve sosyalizasyon ortamı cinsiyete ilişkin değerlerin kazanımında kritik öneme sahiptir.
- Eşitlikçi bireyler haline gelebilmek adına sosyalizasyon sürecinde edindikleri değerlerin sorgulanması büyük önem taşımaktadır.

5. Çeşitlilik ve Duyarlılık

Amaç: İmtiyaz kavramını haklar, kalıpyargılar, önyargılar ve ayrımcılık çerçevesinde tanıtmak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların,

- Kişisel imtiyazlar konusunda farkındalıklarının oluşması ve artmasını,
- Toplumdaki güç ilişkileri ile sahip olunan imtiyazlar arasındaki ilişki üzerine düşüncelerini,
- Kendi ayrıcalıklarının daha iyi keşfedebilmeleri için motive olmalarını sağlayacaktır.

Süre: 90 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 kişi

Malzemeler ve Hazırlık

Katılımcıların bu aktivitede sıraya girmesi gerektiğinden sayılarına bağlı olarak geniş ve ferah bir yere ihtiyacınız vardır. Eğer mümkünse alanı daha iyi kullanmak adına dış mekân tercih edilebilir.

Başlangıç

1. Katılımcıları oturumun amacı ve akışı konusunda bilgilendirin. Bu uygulamada katılımcılar duruma göre ileriye ya da geriye doğru ilerleyecekler. Bu sebeple, tüm katılımcılar eğitim mekânının tam ortasında yan yana dizilmeliler ve hepsinin yüzleri kolaylaştırıcıya dönük olmalıdır. Kolaylaştırıcı da mekânın bir kenarında tüm katılımcıların görebileceği şekilde durmalı ve yüzü katılımcılara dönük olmalıdır. (2 dakika)

Uygulama

2. Aşağıda çeşitli ifadeleri içeren bir liste bulunuyor. Bu ifadeleri yüksek sesle

okuyun. Her cümlenin içeriğinin katılımcılar tarafından anlaşıldığından emin olun ve onlara her maddeden sonra biraz süre tanıyın. Katılımcılar okunan ifadeye göre ya ileriye doğru bir adım atacak ya geriye doğru bir adım atacak ya da oldukları yerde kalacaklar. Örneğin, “Erkekse bir adım öne at” dediğinizde, sadece erkekler hareket eder ve diğer bütün katılımcılar hareketsiz durur. Katılımcıları okunacak ifade sayısı konusunda baştan bilgilendirebilirsiniz. Çünkü eğer mekân sınırlıysa büyük adımlar atmaları halinde henüz uygulama bitmeden sınırlara ulaşabilirler. Bu uygulamanın amaçlarından biri ayrıcalıkların sebep olduğu farkları fiziksel olarak gösterebilmektir. (30 dakika)

3. Bu ayrıcalıklarla ilgili bir uygulama olduğu için katılımcıların ifadelere dürüstçe yanıt vermesi önemlidir. Bunu sağlayabilmek için gerekirse katılımcılara uygulamanın ayrıcalıklarla ilgili olduğunu en başta söylemeyin. Daha rahat olabilmeleri için, katılımcılara etkinliğin aşağıdaki ifadelere göre hareket edilen kısmında gözlerini kapatmalarını tavsiye edebilirsiniz.
4. Bu uygulama esnasında katılımcılar herhangi bir yorum yapmamalıdır. Tartışma için süre ayrılacaktır.
5. Aşağıdaki ifadeler öneri niteliğindedir. Katılımcılara göre uyarlayabilirsiniz. Çeşitli ifadeler ekleyip çıkarabilirsiniz. İfadelerin hangi sırada kullanılacağı da size bağlıdır.
6. İfadeleri okumayı bitirdikten sonra, kimse bulunduğu konumu terk etmemeli, herkes olduğu yerde bir süre kalmalı. Bu durumdayken aşağıdaki sorular yardımıyla bir tartışma yürütebilirsiniz (8 dakika):
  - Şu anda nasıl hissediyorsunuz? (Katılımcılardan etrafa bakmalarını ve herkesin nerede olduğunu kontrol etmelerini isteyin.) Önlerde, arkalarda ve ortalarda bulunan birkaç katılımcıdan buldukları yerle ilgili hislerini paylaşmalarını rica edin.
  - Uygulama esnasında neler hissettiniz? İleriye ya da geriye doğru adım atmak ya da olduğunuz yerde saymak nasıl hissettirdi?
7. Herkesten dağılımdaki yerini aklında tutmasını isteyerek çember biçimindeki oturma düzenine geçip tartışmayı öyle devam ettirebilirsiniz. Aşağıdaki sorular yardımıyla tartışmaya devam edebilirsiniz (30 dakika):

- Neden herkes aynı hızda değildi (bazı katılımcılar eşitsizlik, insan hakları ihlali, ayrımcılık, fırsat eksikliği, ayrımcılık gibi cevaplar verebilirler.) ?
- Ayrıcalık nedir (bu sözcük daha önce dile getirilmemiş bile olsa sorun.)? Katılımcılar arasında ayrıcalığın ne olduğunu bilmeyenler olabilir. Bu durumda gerekirse siz ayrıcalığın ne olduğunu kısaca açıklayın. Daha anlaşılır kılmak için gerekirse bu uygulamada anılan özellikli örneklere atıf yapabilirsiniz.
- Ayrıcalığın anlamının herkes için açık olduğundan emin olduktan sonra gruptan Türkiye’de kimlerin ayrıcalıklı olduğunu ve neden ayrıcalıklı olduklarını paylaşmalarını isteyin.
- Ayrıcalık, haklar, kalıpyargılar, önyargılar ve ayrımcılık kavramları arasındaki ilişki nedir? Her birinin ne anlama geldiğini ve nasıl ilişkili olduklarını bize kim söyleyebilir? Gelen cevaplardan bu kavramlara dair yanlışlıklar olduğunu fark ederseniz bunları düzelttiğinizden emin olun.
- Yukarıdaki kavramlar toplumda nasıl algılanıyor? Ayrıcalıklar zamanla nasıl değişti? Hangi gruplar ne tür kalıpyargılarla ilişkilendiriliyor ve neden? Bu kalıpyargılar onların toplumda gördükleri muameleyi nasıl etkiliyor?
- Siz ne kadar ayrıcalıklısınız? Yaşadığınız şehir ya da ülkeye göre sahip olduğunuz ayrıcalıklar nasıl değişim gösteriyor?
- Ayrıcalıklı olduğunuz gerçeği hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Ayrıcalıklarınız nedeniyle farkında olmadığınız önyargılarınız olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
- Bu duruma dair ne yapmak istersiniz?

Toparlama ve Sonlandırma

8. Yukarıdaki sorulara dair kısa tartışmalar yürütüldükten sonra katılımcılara yerlerine oturabileceklerini söyleyin. Daha önce hazırladığınız sunumu yansıtmadan önce yedinci adımdaki sorular aracılığıyla yapılmış olan tartışmaları toparlayın. O tartışmalar esnasında katılımcılar tarafından dile getirilen ve birazdan yapacağınız sunumla ilgili olan şeylere atıf yapın ve ardından sunuma geçin. (20 dakika)

9. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
10. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Bu uygulamanın başında, katılımcıların hayat deneyimleriyle ilgili konuların konuşulacağını bu yüzden eğitim ortamının herkes için güvenli ve saygılı bir ortam olmasının önemli olduğunu vurgulamanız faydalı olabilir. Bu ortamı tesis etmenin herkesin sorumluluğu olduğunu hatırlamak önemlidir. Okuyacağınız ifadeler bazı katılımcılara komik ya da abartılı gelebilir ama aynı anda başka katılımcıların hayatının gerçeğini ifade ediyor olabilir. Bu sebeple, ifadelere ilişkin alaycı tavır ve yorumlar bazı katılımcılar için incitici olabilir.

Çeşitli ayrıcalıkları olmasına rağmen bunu reddeden katılımcılar olabilir çünkü insanlar sahip oldukları bazı avantajlara haksızca sahip olduklarına değil, kendi çabaları ya da çeşitli tesadüflerin bir sonucu olarak sahip olduklarına inanmayı seçebilirler. Bu yüzden savunmacı bir tavır takınabilir ve bu konuda bir direnç geliştirebilirler. Bu tür bir senaryoya karşı uygulama öncesinde hazırlıklı olmanız faydalı olabilir. Böyle bir durumda, konuyu ikili bir tartışmaya çekmektense önceden olabildiğince fazla ayrıcalık örneği düşünüp tartışmaya uygun düşenlerini ayrıcalığın ne olduğunu aktarırken kullanmak bir yöntem olabilir. Kullanacağınız örnekleri dikkatli seçmekte ve aktarırken dikkatli olmakta fayda var. Direnç geliştiren katılımcı verdiğiniz bir örneğin kendisine dair uygunsuz bir benzetme olduğunu iddia edebilir ve gerçekten böyle olabilir. Siz, bazı ayrıcalıkların (yaş, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, milliyet, sağlam bedene sahip olma vb.) kişinin çabalarından bağımsız olduğunu bir noktada netleştirdiğinizden emin olun. Bazı ayrıcalıklar (sosyal statü, eğitim seviyesi vb.) gerçekten bir kişinin çabalarıyla zamanla kazanılabilir. Çeşitli ayrıcalıklara sahip olmayanların maruz bırakıldıklarının, o ayrıcalıkların nasıl elde edildiği kadar önemli bir konu olduğunu ve işin bu kısmını değiştirmenin toplumun tüm aktörlerini ilgilendiren bir mesele olduğunu vurgulamak işe yarayabilir.

Bu uygulama kapsamında okunacak ifadelerden bazıları (örneğin “ailenin sizi sevmiyorsa” ifadesi ve şiddete ya da şiddet tehdidine maruz kalınması ile ilgili ifade) özellikle travma öyküsü olan katılımcılar için zorlayıcı olabilir. Bu nedenle kolaylaştırıcının, ifadeleri okumadan önce güvenli alanla ilgili önemli noktaları hatırlatması ve katılımcıların istedikleri zaman uygulamayı

bırakabileceklerinin altını çizmesi gerekmektedir.

- Şiddetle ilgili oturumlardan önce, şiddet kullanan ve/veya şiddete maruz kalanlar için mevcut yasalar ve sosyal destekler dâhil olmak üzere şiddetle ilgili yerel bilgileri araştırmak önemlidir. Şiddet veya tacize uğradığını açıklarsa, bir katılımcıyı uygun hizmetlere yönlendirmeye hazırlıklı olmak da önemlidir.
- Bunun bir destek grubu olmadığını, ancak daha sonra bildiğiniz herhangi bir destek hizmetinden bahsetmek için onlarla konuşabileceğinizi açıklayın.
- İnsanların tepkilerinin ve vücut dilinin farkında olun ve gruba insanların kendilerine özen göstermelerinin önemini hatırlatın. Ara vermekte bir sakınca yoktur.
- Katılımcılar uygulama esnasında kendi anılarını paylaşmak isteyebilir ya da bundan kaçınabilir. Eğer paylaşmaktan kaçınıyorlarsa anı paylaşımına zorlanmamalıdır.
- Katılımcılardan birinin bir anı paylaşması durumunda tartışmayı o anı üzerinden devam ettirmeyip genele yönlendirmek katılımcıyı korumak açısından önemlidir.
- Tam gizliliği korumanın genellikle çok zor olduğunu ve kendi deneyimleri hakkında konuşmak isteyen ancak grup dışından başkalarının bunu bilmesini istemeyen katılımcıların “kendileri gibi birilerinin” yaşadığı şiddet hakkında konuşmayı seçebileceklerini açıklayın.

Başta kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet olmak üzere şiddetin önemini inkâr etmeye veya önemini azaltmaya çalışan katılımcılara bunun yanlışlığını açıklayın.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Hepimizin daha önce üstüne düşünmediğimiz, çok farklı alanlarda ayrıcalıklarımız olabilir. Kendi ayrıcalıklarımızın farkına varmalıyız.
- Bu ayrıcalıkları kişisel çaba sonucu olarak mı yoksa çoğu kez kontrol edemediğimiz durumlar ve normlar yüzünden mi (yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, sağlam bedenlilik, milliyet, din, mezhep gibi) elde ettiğimiz üzerine de düşünmeliyiz.

- Ayrıcalığa sahip olmayan kişilerin kalıpyargılar, önyargılar, ayrımcılık ve/veya hak ihlali gibi eşitsiz durumlara maruz kaldığını bilmeliyiz.
- Ayrıcalığa sahip olmayanların yaşadıkları eşitsiz ve haksız durumları değiştirmek için neler yapabileceğimizi düşünmeliyiz.

Ek

İFADELER

- Eğer erkekseniz ileriye doğru bir adım atın.
- Eğer görünen ya da görünmeyen bir hastalığınız veya engeliniz varsa geriye doğru bir adım atın.
- Eğer cinsiyet seçeneğiniz tüm formlarda mevcutsa ileriye doğru bir adım atın.
- Eğer sizin gibi olduğunu düşündüğünüz insanlarla beraber aynı okula gittiğinizi düşünüyorsanız ileriye doğru bir adım atın.
- Eğer doğup büyüdüğünüz bölgede uyuşturucu ve seks ticareti vb. şeyler yapılıyorsa geriye doğru bir adım atın.
- Eğer sizin veya ailenizin sağlık sigortası var ise ileriye doğru bir adım atın.
- Eğer hayatınız boyunca en az bir kez iş başvurusunda cinsiyetinizin, etnik kimliğinizin, dini inancınızın, mezhebinizin, ateist ya da agnostik oluşunuzun, yaşınızın, cinsel yöneliminizin veya varsa engelinizin size dezavantaj olarak yansıtıldığını düşünüyorsanız geriye doğru bir adım atın.
- Eğer mensup olduğunuz din ya da mezhebin bayramları ya da özel günleri resmi olarak tatil ilan ediliyorsa ileriye doğru bir adım atın.
- Cinsiyet kimliğiniz sebebiyle aileniz sizi sevmiyorsa bir adım geri atın.
- Eğer kendinizle özleştirdiğiniz kültürün, dinin ya da mezhebin medyadaki temsilinden memnunsanız ileriye doğru bir adım atın.
- Eğer cinsiyetinizin medyadaki temsilinden memnunsanız ileriye doğru bir adım atın.

- Eğer bugüne kadar ırkınız, etnik kimliğiniz, cinsiyetiniz, cinsiyet kimliğiniz, cinsel yöneliminiz, mezhebiniz ya da varsa engeliniz ile ilgili bir şakadan rahatsız olmanıza rağmen çekindiğiniz için bunu belirtmediyseniz geriye doğru bir adım atın.
- Eğer en az bir kez bir hastanede cinsiyetinizin, etnik kimliğinizin, dini inancınızın, mezhebinizin, varsa engelinizin, ateist ya da agnostik oluşunuzun, yaşınızın cinsel yöneliminizin veya cinsiyet kimliğinizin size bir dezavantaj olarak yansıtıldığını düşünüyorsanız geriye doğru bir adım atın.
- Eğer cinsiyetiniz, etnik kimliğiniz, dininiz, mezhebiniz, yaşınız, varsa engeliniz, cinsiyet kimliğiniz veya cinsel yöneliminiz bahane edilerek fiziksel şiddete ya da fiziksel şiddet tehdidinde maruz kaldıysanız geriye doğru bir adım atın.
- Eğer siz ve aileniz şu anda yaşadığınız ülkede doğduysanız ileriye doğru bir adım atın.
- Eğer dini ya da mezhebi inançlarınızı sosyal çevre ya da hükümet baskısı olmadan serbestçe ifade edebiliyorsanız ileriye doğru bir adım atın.
- Eğer siyasi fikirlerinizi sosyal çevre ya da hükümet baskısı olmadan serbestçe ifade edebiliyorsanız ileriye doğru bir adım atın.
- Maruz bırakıldığınız bir şiddet davranışı cinsiyetiniz ya da cinsiyet ifadeniz sebebiyle meşru görüldüyse geriye doğru bir adım atın.
- Eğer boşandığınız ya da bekâr olduğunuz için çevreniz tarafından dışlandıysanız geriye doğru bir adım atın.
- Eğer destekleyici bir aile ortamından geliyorsanız ileriye doğru bir adım atın.
- Eğer liseden sonra üniversiteye gittiyseniz ileriye doğru bir adım atın.
- Eğer eğitiminiz için bankadan kredi çektiyseniz, birilerinden borç aldıysanız ya da uygun görülmediğiniz için kredi dahi çekemediyseniz geriye doğru bir adım atın.
- Eğer ebeveynleriniz mesleklerinin gerektirdiği üniversite eğitimini almış kişilerse (doktor, avukat, vb.) ileriye doğru bir adım atın.

- Eğer polis sizi grnşnz/tipiniz sebebiyle Őüpheli görüp durdurduysa geriye doğru bir adım atın.
- Eğer gece yalnız başınıza evinize dönerken kendinizi tehlikede hissettiyseniz geriye doğru bir adım atın.
- Eğer barınma sorunu yaşamaktan korktuysanız ya da aileniz maddi güçlükler sebebiyle taşınmak zorunda kaldıysa geriye doğru bir adım atın.
- Eğer hayatınızın bir noktasında maddi zorluklar sebebiyle devamlı Şekilde ğn atladıysanız geriye doğru bir adım atın.

6. Güç ve Statü

Amaç: Toplumsal statünün bireylere ne şekilde güç sağladığına ve bireylerin bu gücü başkalarıyla kurdukları ilişkilerde nasıl kullandıklarına dair farkındalık sağlamak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Toplumsal statü ve ayrımcılık arasındaki ilişki üzerine düşünmelerini,
- Toplumsal statünün kişiler arası ilişkileri nasıl şekillendirdiğine dair farkındalık kazanmalarını,
- Toplumsal statü ile cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet arasındaki ilişkiye dair farkındalık kazanmalarını sağlayacaktır.

Süre: 60 - 75 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 kişi

Malzemeler ve Hazırlık

Bu uygulamada iki seçenek vardır. Eğer Seçenek 1'i uygulayacaksanız:

- Bir deste iskambil kâğıdı (görme engeli olan katılımcılarınız varsa, kabartmalı iskambil kâğıtları kullanabilirsiniz)
- İki yazı tahtası kâğıdı
- Tahta kalemleri

Seçenek 1: Yazı tahtası kâğıtlarından birine “çok güç” diğerine “az güç” yazarak uygulama öncesinde hazır bulundurun.

Seçenek 2: Herhangi bir hazırlığa gerek yok.

Seçenek 1

Başlangıç

1. Oturumun amacını ve akışını katılımcılara kısaca açıklayın. (2 dakika)
2. Bir deste oyun (iskambil) kâğıdını karıştırın (1 dakika)
3. Katılımcılara destedeki kağıtların, değerlerine göre yukarıdan aşağıya doğru as, papaz, kız, vale, 10, 9... şeklinde sıralandıklarını söyleyin. Eğer bu sıralamaya aşına değillerse ya sıralamayı açıklayın ya da ası desteden çıkartarak papazı en değerli kâğıt yapın. (1 dakika)

Uygulama

4. Katılımcılardan desteden bir kâğıt seçmelerini ve kâğıdı kendilerinin de göremeyeceği şekilde kapalı tutmalarını isteyin. (3 dakika)
5. Tüm katılımcılardan aynı anda seçtikleri kâğıdı diğer katılımcıların görebileceği ancak kendilerinin göremeyeceği şekilde tutmalarını isteyin. Katılımcılar kendi kâğıtlarına bakmamalı ve diğer katılımcılara da onların kâğıtlarının ne olduğunu söylememeli. (1 dakika)
6. Katılımcılara vereceğiniz işareti takiben yerlerinden kalkıp diğer katılımcılarla etkileşime geçmelerini istediğinizi belirtin. Katılımcılar yerlerinden kalkmadan önce, onlara aşağıdaki kuralları açıklayın ve anladıklarından emin olun (5 dakika):

Diğer katılımcılarla onların statü veya sosyal konumunun gerektirdiği şekilde selamlaşmak dışında konuşmayın. Örneğin; papaza çok saygılı bir şekilde selam verilmesi gerekirken, en düşük değerdeki karta (2 veya 3) sahip olan kişi görmezden gelinebilir veya dışlanabilir.

Bu aşamada katılımcılarla beraber bazı örnekler üzerinden, hangi jest, mimik ve davranışların daha çok ya da az saygı ifadesi olacağını konuşmanız iyi olur.

Ayrıca özellikle düşük değerdeki kartları tutan katılımcılara gösterilecek tavır ve davranışın sınırlarını önceden belirlemek iyi olacaktır. İtip kakma, çekiştirme gibi fiziksel temas içeren davranışlar kişilerin kendilerini güvensiz hissetmesine neden olabilir. Tüm katılımcıların üzerinde uzlaştığı

jest, mimik ve davranışların kullanılması önemlidir.

7. Katılımcıları birbirleri ile etkileşimlerinde, konuşmalarına (ya da konuşmamalarına) ek olarak karşılındakinin statüsüne uygun beden ve yüz ifadeleri kullanmaları yönünde teşvik edin. (5 dakika)
8. Birkaç dakikalık etkileşimin ardından katılımcılardan ellerinde tuttıkları kâğıtların değerlerine uygun biçimde en değerliden en az değerliye doğru sıralanmalarını isteyin. Ancak bu aşamada da hâlâ katılımcılar ellerinde tuttıkları kâğıtların ne olduğunu bilmiyor olmalıdır. (2 dakika)
9. Sıra oluştuktan sonra katılımcılardan sıradaki yerlerine bakarak ellerindeki kâğıdın değerini tahmin etmelerini isteyin. Katılımcılardan tahminlerini neye dayandırdıklarını paylaşmalarını isteyin. (5 dakika)
10. Artık katılımcılar kendi kartlarına bakabilirler. Aşağıdaki sorular aracılığıyla katılımcılarla geri bildirimlerini konuşun (15 dakika):
  - Değeri yüksek kartlara sahip olan katılımcılar bu uygulama sırasında ne hissetti?
  - Değeri düşük kartlara sahip olan katılımcılar diğerleri onlara iyi davranmadığında ne hissetti?
  - Kartları orta değerde olan katılımcılar ne hissetti?
11. Herkesin çember halinde oturmasını sağlayın ve uygulamaya dair tartışma kısmına geçin. Şu sorular tartışmaya yardımcı olabilir (20 dakika):
  - Benzer bir durum sizin çevrenizde gerçekleşiyor mu?
  - Ailelerimizde veya diğer topluluklarda bazı kişiler sosyal statüleri sebebiyle diğerlerinden farklı bir muamele ile karşılaşılıyorlar mı?

Toparlama ve Sonlandırma

12. Uygulama esnasındaki tartışmalara da atıf yaparak statünün ne olduğuna ve toplumsal yaşamı nasıl biçimlendirdiğine dair toparlayıcı şeyler söyleyerek bu kavramın katılımcıların zihninde mümkün olduğunca netleşmesini sağlayın. (15 dakika)

13. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceğinizi toparlayın.
14. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sona erdirin.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Statü kişinin toplum içindeki konumunu ifade eder. Bu konum, o konumda bulunan kişilerin toplumun geri kalanı tarafından nasıl görüldüklerini ve o kişilerin ne kadar güce sahip olduklarına dair algıyı biçimlendirir. Toplumsal statüler hem kişilerin eylemleriyle hem de kişilerin eylemlerinden bağımsız dinamiklerle belirlenebilir. Genellikle ikincisi gerçekleşir. Çünkü statü toplumsal normlar tarafından şekillendirilir.

Kişiler toplumdaki statülerinin her zaman tam olarak farkında olmayabilir. Dahası başkalarının bize yönelik tavrının sahip olduğumuz statüden ne oranda etkilendiğini tespit etmek de zor olabilir.

Statüyle ilgili kesin olan şeylerden biri, kişilere belli bir güç sağladığı ya da kişileri belli bir güçten yoksun bırakıp kırılğan ve ayrımcılığa daha açık bir hale getirdiğidir. Kişiler sahip oldukları gücü her zaman ayrımcı davranışlar biçiminde kullanmak zorunda olmadığı gibi, ayrımcı davranışlar ve toplumsal düzenin de kişilerin iyi niyetinden bağımsız bir tarafı vardır. Ancak bu tespitler ayrımcılık üreten toplumsal yapılardan kişilerin sorumlu gösterilemeyeceği gibi bir sonuca varmaz. Sadece sizin niyetiniz aksi yönde dahi olsa, ayrımcılık üreten toplumsal yapıların size sunduğu avantajlardan faydalanabilir ve hatta bunun farkında dahi olmayabilirsiniz.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Toplumsal değerimiz toplumsal statülerimize göre belirlenir ancak bu kişisel değerimizin bir ifadesi değildir.
- İnsanların toplumsal statüleri sebebiyle gördükleri muamele kişi üzerinde olumsuz etkileri olan bir şey olarak hatta bir ayrımcılık ve şiddet olarak deneyimlenebilir.
- Bize yönelik davranışların toplumsal statümüzle biçimlendiğinin farkında olmayabiliriz. Ya da birisine yönelik davranışlarımızı o kişinin toplumsal

statüsüne göre şekillendirdiğimiz farkında olmayabiliriz. Lakin eğer bir ayrımcılık ve şiddet söz konusuysa bu etkenin farkında olmamak problemleri davranışlarımızın bir gerekçesi olamaz.

Seçenek 2

Başlangıç

1. Katılımcılara bu uygulama sırasında güç ve ayrıcalığın katılımcılar arasında ve özellikle erkek ve kadınların etkileşiminde nasıl kullanıldığı hakkında düşünüleceğini belirtin. (2 dakika)

Uygulama

2. Katılımcılara cinsiyete dayalı şiddet kapsamında gerçekleştirdiğiniz tartışma ile güç arasında nasıl bir ilişki olduğunu sorun. Cinsiyete dayalı şiddetin temel sebeplerine dair yürüttüğünüz tartışmaya değinin. (3 dakika)
3. Katılımcılara cinsiyete dayalı şiddeti engellemek ve cinsiyete dayalı şiddete karşılık verirken güce değinmenin ne kadar önemli olduğunu sorun. (2 dakika)
4. Katılımcıların cevaplarını değerlendirin ve aşağıdaki unsurları vurgulayın (3 dakika):
  - Güç ve statüdeki eşitsizlik cinsiyete dayalı şiddetin temel kaynaklarından biridir ve bu sebeple toplumda, ilişkilerde ve bireylerde gücün nasıl işlediğini anlamak önemlidir.
  - Cinsiyete dayalı şiddeti bitirmek için çalışmak toplumsal cinsiyet sosyalizasyonunun cinsiyete dayalı şiddet ile olan ilişkisini anlamayı gerektirir.
5. Sunum tahtasına ‘Güç’ yazın ve aşağıdaki soruları sorun (10 dakika):
  - ‘Güç’ kelimesini duyduğunuzda ne düşünürsünüz?
  - Birinin güç sahibi olduğunu nasıl bilirsiniz/anlarsınız?
  - Hangi kişinin daha çok veya daha az güce sahip olduğuna kim karar verir?
  - Bildiğiniz farklı güç tipleri nelerdir?

6. Aşağıdaki kavramları tanıttın (5 dakika):

- Biri üzerinde güç: bu kavram bir başka kişi veya grubun hareketlerini ve seçimlerini kontrol etmeye, onların özgürlük ve imkanlarını kısıtlamaya ve onları insan olarak değersizleştirmeye işaret eder.
- Biri *ile* güç: bu kavram başkalarıyla eşitlik temelinde birlikte çalışmaya, ihtiyaç sahiplerini desteklemeye, birlikte değişim yaratmak için çalışmaya ve başkalarından yardım ve destek istemeye işaret eder.
- Bir şey *için* güç: bu kavram bireyin kendi kararlarını verme özgürlüğünü deneyimlemesine, kendi fikirlerini dile getirmesine, çalışmasına, okula gitmesine, kendini birey olarak geliştirmesine ve bütün bunları yapma hakkına sahip olduğuna inanmasına işaret eder.

7. Katılımcılardan cevaplarını paylaşımlarını ve sunum tahtasına yazmalarını isteyin (3 dakika).

Çok güce sahip olanlar: *erkekler, yetişkinler, sağlam bedenliler, işverenler, zenginler, siyasetçiler, dini liderler, baskın etnik gruplar, mafya*

Az güce sahip olanlar: *kadınlar, çocuklar, gençler, yoksullar, göçmenler, etnik ve dini azınlıklar, engeli olanlar*

8. Şimdi katılımcılardan kendi içlerinde bu kategorileri düşünmelerini ve kendilerinin hangi gruplara dâhil olduklarını sorgulamalarını isteyin. Katılımcıların aynı zamanda daha az güce sahip olduklarında nasıl hissettiklerini ve o konumda olmanın nasıl hissettirdiğini değerlendirmeleri de gerekmektedir. Katılımcıları daha çok güce sahip oldukları durumlar hakkında düşünmeye ve bu durumlarda nasıl hissettiklerini değerlendirmeye davet edin. (15 dakika)

Toparlama ve Sonlandırma

9. Eğitim sırasında ele alınan konuları gözden geçirin. (10 dakika)

10. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.

11. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sona erdirin.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Hepimiz güç ilişkileri içinde farklı konumlarda bulunuruz. Çeşitli gruplara aidiyetimiz ve çeşitli özelliklerimiz (örneğin cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, sınıf, engellilik, milliyet, din, etnisite gibi) dolayısıyla az ya da çok güce sahip olabiliriz. Cinsiyete dayalı şiddetin, cinsel şiddetin ve cinsiyet eşitsizliğinin, bu güç farklılıkları ile yakından ilişkisi vardır. Genel olarak, toplum içinde az güce sahip olanlar, çok güce sahip olanların eşitsiz muamelesine ya da şiddetine maruz kalmaya daha açıktırlar. Şiddetin ve cinsiyet eşitsizliğinin sona erdirilmesi, toplumsal güç ilişkilerindeki farklılıkların sorgulanmasını ve ortadan kaldırılmasını da gerektirmektedir.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Herkes farklı derecede güç sahibidir.
- Bazı grup ve kişiler diğerlerine oranla daha çok güce ve olanağa sahip olmaya yatkındır.
- Aynı şey daha az güce sahip kişiler ve gruplar için de söylenebilir. Bazı durumlarda bu kişi ve grupların başkalarından daha fazla güce sahip olması mümkündür.
- Güç ve statü temelli toplumsal hiyerarşiler cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin temel kaynaklarından biridir.

7. Etki Çemberleri

Amaç: Katılımcıların cinsiyete dayalı şiddet anlamalarını mümkün kılan sosyal-ekolojik şiddet modelini tanımalarını sağlamak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Bireysel tutum ve davranışlar ile toplumsal norm ve uygulamalar arasındaki paralellikleri görmelerini,
- Bireylerin eylem ve inançlarının birbirine bağlı olduğunu anlamalarını,
- Şiddetin her toplumsal seviyede farklı biçim ve derecelerde pekiştirildiğini görmelerini,
- Dolayısıyla şiddetin toplumun her seviyesinde ele alınması gereken bir sorun olduğunu kavramalarını sağlayacaktır.

Süre: 60 - 90 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 Kişi

Malzemeler ve Hazırlık

Atölye mekânında yere iç içe geçmiş çemberler çizmek için koyu renkli bir koli bandına ya da tebeşire ihtiyacınız var. Mekân küçükse ve yere bir şey çizmek mümkün değilse, katılımcıların el ele tutuşmalarını sağlayarak da çember oluşturabilirsiniz.

Atölye öncesinde katılımcı sayısı kadar ifade fişleri hazırlamalı ve çıktısını almalısınız. İfade fişlerini uygulamanın sonundaki tabloda görebilirsiniz. Katılımcı profiline göre ifadeleri değiştirebilirsiniz. Bu fişlerde, tabloda gördüğünüz gibi hem hayali kişinin kim olduğu hem de sözleri yer almalıdır.

Bu ifade fişlerini tek tek katlayıp bir kutunun içine koyun. Ancak 1 numaralı (Ayşe) ve 2 numaralı (Ali) fişleri kutuya atmayıp ayrı bir yerde tutun.

Atölye başlamadan önce yere çemberleri çizmelisiniz. Önce eğitim mekânının ortasına iki kişinin sığabileceği bir çember çizin. Sonra bu çemberi ortalayıp içine alacak ve içine yedi kişi daha sığacak kadar büyük başka bir çember çizin. Sonra bu iki çemberi ortalayıp içine alacak ve içine on bir kişi daha sığacak başka bir çember çizin. Sonra bu üç çemberi içine alan bir çember daha çizin. Toplamda iç içe dört tane çember çizmiş olmalısınız. Bu çemberlerin temsilini yukarıdaki şekilde görebilirsiniz.

Kolaylaştırıcıya notlar kısmından ve dilerse kendi araştırmalarınızdan yararlanarak sosyal-ekolojik şiddet modelinin bir sunumunu hazırlayın. Sunumda kullanabileceğiniz bir görseli uygulamanın en sonunda bulabilirsiniz (Ek 2).

Hazırladığınız sunumu her ihtimale karşı mümkünse hem flaş belleğe yüklemenizi hem de kendinize e-posta olarak göndermenizi tavsiye ederiz. Elektrik kesintisi, projeksiyon cihazının çalışmaması gibi ihtimalleri göz önüne alarak dilerse sunumun kağıt çıktısını da hazır bulundurabilirsiniz. Hatta sunumda kullanacağınız görseli daha büyük bir kâğıda bastırıp katılımcılara göstermek için hazır bulundurabilirsiniz.

Başlangıç

1. Etkinliğin amacını ve akışını katılımcılara aktarın. Bu etkinlikte katılımcılar hayali bir toplumda rol alacak ve her bireyin şiddet davranışlarıyla karşılıklı etkileşimini görecekler. Bu uygulamanın bir rol oyunu olduğunu hatırlatarak katılımcıların girdikleri rolle ya da cinsiyetle ilgili karikatürize edici bir davranışta bulunmaması konusunda bir uyarı yapın. Ayrıca katılımcıların uygulamanın bir bölümünde ayakta duracağını, ayakta durmakta zorluk çeken ya da hiç duramayan katılımcılar varsa uygulamaya oturarak da dâhil olabileceklerini söyleyin. İlerleyen uygulama adımlarında yeri geldiğinde bunu yineleyebilirsiniz. (2 dakika)

Uygulama

2. 1 numaralı (Ayşe) fişi isteyen bir kadın katılımcıya 2 numaralı (Ali) fişi de isteyen bir erkek katılımcıya verin ancak bu fişleri kimseye göstermemelerini isteyin. Eğer kadın ya da erkek katılımcı yoksa fişleri cinsiyet gözetmeksizin isteyen herhangi bir katılımcıya verin. (1 dakika)
3. Fişlerin olduğu kutuyu katılımcıların arasında dolaştırın ve her katılımcıdan sadece bir fiş almalarını ve fişte yazan şeyleri başkalarına söylememelerini isteyin. (2 dakika)
4. 1 Numaralı (Ayşe) ve 2 Numaralı (Ali) fişi alan katılımcılardan öne çıkmalarını ve en küçük çemberin içinde durmalarını isteyin. Katılımcıların cinsiyetiyle ellerindeki fişlerin cinsiyeti örtüşmeyebilir. Bunun bir rol oyunu olduğunu ve atölyenin öğrenme hedeflerine ulaşmak için hem erkek hem de kadın karakterlere ihtiyacınız olduğunu hatırlatın. (1 dakika)
5. Ayşe'yi ve Ali'yi tüm katılımcılara tanıttın. Onlar bu etkinliğin ana karakterleri olacaklar. Ayşe ve Ali'den fişlerindeki ilk cümleyi yüksek sesle okuyarak kendilerini tanıttıklarını isteyin. (1 dakika)
6. Ayşe ve Ali kendilerini tanıttıktan sonra, katılımcılara şunu söyleyin: (2 dakika)
  - Fiş numarası 3'ten 9'a kadar olan katılımcılar, lütfen Ayşe ve Ali'nin etrafındaki ikinci çemberin içinde durun.
  - Fiş numarası 10'dan 20'ye kadar olan katılımcılar, lütfen üçüncü çemberde durun.
  - Geri kalan katılımcılar, lütfen en dıştaki çemberde durun.
7. Katılımcılardan kendilerini tanıttıklarını ve fişlerinde yazan ifadeyi Ayşe ve Ali'ye yüksek sesle okumalarını isteyin. Bu, ikinci daireden en dıştaki daireye doğru sırayla yapılmalıdır. (3 dakika)
8. Herkes fişini okuduğunda, katılımcılardan oldukları yerde kalmalarını isteyin. Ardından, kısa bir bilgilendirme için aşağıdaki soruları sorun. Soruları sırayla sorun ve her soruyu tartışmak için beş dakika süre tanıyın: (15 dakika)

- Ayşe ve Ali'nin hayatı üzerinde kimlerin etkisi var? Etkisi olanlar varsa, neden etkileri var? Etkisi olanlar yoksa, neden etkileri yok?
- Kimin doğrudan etkisi ve kimin dolaylı etkisi var? Neden?
- Bu aktivite bize topluluk ile sosyal normlar ve toplumun farklı düzeyleri hakkında ne anlatıyor?

Toparlama ve Sonlandırma

9. Yukarıdaki sorulara dair kısa tartışmalar yürütüldükten sonra katılımcılara yerlerine oturabileceklerini söyleyin. Daha önce hazırladığınız sunumu yansıtmadan önce sekizinci adımdaki sorular aracılığıyla yapılmış olan tartışmaları toparlayın. O tartışmalar esnasında katılımcılar tarafından dile getirilen ve birazdan yapacağınız sunumla ilgili olan şeylere atıf yapın ve ardından sunuma geçin.(30 dakika)
10. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceğinizi toparlayın.
11. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Hayatta hepimiz farkında bile olmadan birçok faktörden ve birçok insandan etkileniriz. Genellikle bize en yakın olan insanlar bizi en fazla etkileyenlerdir. Ancak, bize yakın olmayan topluluk üyeleri bile düşünme ve hareket etme şeklimizi etkileyebilir. Medya, ulusal yasalar ve uluslararası sözleşmeler gibi daha geniş toplumsal etkiler, doğrudan olmasa bile bireyleri etkiler. Bir bireyin tutum ve davranışları, aileleri ve ilişkilerinden olduğu kadar topluluk normlarından ve toplum düzeyindeki faktörlerden de etkilenir.

Cinsiyete dayalı şiddet çalışmaları alanında, buna sosyo-ekolojik model adı verilir ve bu model dört katmanlıdır (Bu modelin grafiği için bakınız Ek 2):

- **Birey düzeyi:** Kişisel geçmiş, inançlar, tutumlar ve davranışlar, birinin şiddete maruz kalma veya şiddet uygulama olasılığı ile bağlantılıdır.
- **Aile/ilişki düzeyi:** Kişiler arası ilişkiler, şiddete maruz kalma veya şiddet uygulamakla ilişkilidir. Şiddet, bir ilişkide güç dengesizliği ilişkilerini

kontrol etmenin ve sürdürmenin bir yolu olarak kullanılır.

- **Topluluk düzeyi:** Cinsiyet ve cinsellikle ilgili topluluk normlarının, kültürünün ve geleneklerinin rolü; topluluk üyelerinin kendilerini taşıma şeklini ve şiddetin nasıl normalleştirilip kabul edildiğinin önemli ölçüde etkiler.
- **Toplum düzeyi:** Bu, yasaların ve politikaların varlığı ve uygulanmasını, resmi ve gayri resmî kurumların rolünü, toplumsal norm ve inançları, ataerkil fikirlerin ve uygulamaların insanların yaşamlarındaki etkisini ve bunların etkilerini içeren büyük ölçekli faktörleri ifade eder.

Bu etkinlik cinsiyete dayalı şiddetin karmaşık ve çok boyutlu bir konu olduğuna işaret ediyor. Sosyal etkinin farklı katmanları vardır ve bu nedenle, cinsiyete dayalı şiddeti ele almak için her aktör sürece dâhil edilmelidir. Bu da hem kişisel dönüşümü hem de sosyal dönüşümü gerekli kılar. Bireyler ve insan grupları, cinsiyete dayalı şiddetin üretilmesine yardımcı olan topluluk ve toplum düzeylerinde işleyen faktörleri değiştirmek için çalışabilirler. Bu herkesin işidir.

Bu uygulamada katılımcı profiline göre ifadeleri değiştirebilirsiniz. Katılımcıların girdikleri rolle ya da cinsiyetle ilgili karikatürize edici bir davranışta bulunmaları durumunda araya girip bu konuda uyarı yapın.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Hepimizin etrafında etki çemberleri vardır. Bu çemberler aile ve arkadaşlar, topluluk üyeleri, toplumumuz, komşumuz olan ülkeler, küresel topluluklar tarafından oluşturulmaktadır.
- Etkiler ve öğretiler, hikâyelerden, şarkılardan, atasözlerinden, folklordan, ritüellerden ve benzerlerinden de gelir.
- Farklı etki çemberlerinin birlikte nasıl işlediğini ve birbirleriyle ne şekilde ilişki kurduğunu anlamak için öncelikle farklı düzeyleri ayırt etmek gerekir.

Ekler

Ek 1 İfade Fişleri

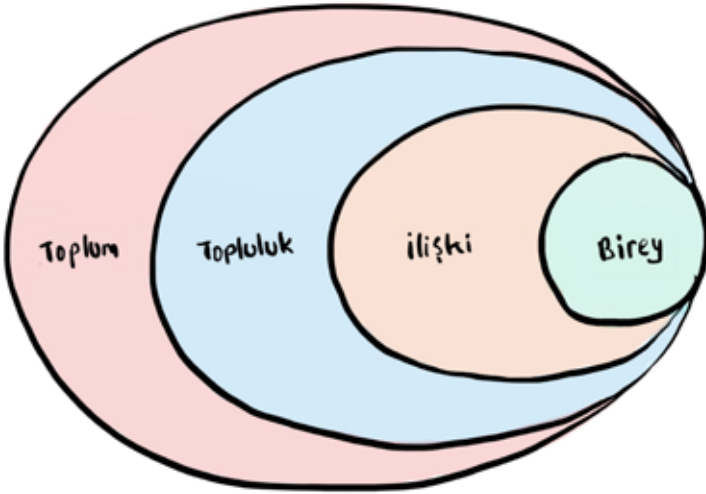
Lütfen bunların yalnızca önerilen karakterler olduğunu ve tüm bağlam-
lara uymayabileceklerini unutmayın. Kolaylaştırıcıların bu karakterleri yerel
bağlama göre uyarlaması, eklemesi ve silmesi önemlidir.

Ayşe	Benim adım Ayşe. Ali ile evliyim. Eskiden iyi anlaş- yorduk. Ancak son zamanlarda Ali genellikle kızgın- dır. Bana çok bağıyor ve bazen vuruyor. Çocuklarımız da ben de ondan çok korkuyoruz.
Ali	Benim adım Ali. Ayşe ile evliyim. Bugünlerde evlili- ğimizi iyi gitmiyor. Karım ve ben çok kavga ediyoruz ve bazen ona vuruyorum. Sanırım her evlilikte böyle şeyler oluyor.
Ayşe'nin Ebeveyni	Ben Ayşe'nin ebeveyniyim. Kadınlar kocalarının sözünden çıkmamalıdır. Kocasıdır, döver de sever de. Alttan almalı ve suyuna gitmeli. Kol kırılır, yen içinde kalır.
Ali'nin Ebeveyni	Ben Ali'nin ebeveyniyim. Kocalar karılarını dövebilir, bu karılarını eğitmenin bir yoludur. Bu işler böyle.
Ayşe'nin Akrabası	Ben Ayşe'nin akrabasıyım. Bütün kadınların durumu aynıdır. Şikâyet edemeyiz, evlendiğimiz için minnet- tar olmalıyız.
Ali'nin Arkadaşı	Ben Ali'nin arkadaşıyım. İşten sonra dışarı çıkmayı seviyoruz. Erkekler ev işlerine yardım etmemeli.
Aile büyüğü	Ben bir aile büyüğüyüm. Bana saygı duyuyor ve tavsiyelerime uyuyorsun. Erkekler ailemizin lideri- dir. Erkekler karılarına ailemizin onurunu korumayı öğretmek zorundadır.
Komşu	Ben sizin karşı komşunuzum. Sık sık kavga ettiğinizi duyuyorum ama karışmak benim işim değil. Karı koca arasına girilmez.
Ayşe'nin Arkadaşı	Ben Ayşe'nin arkadaşıyım. Her şeyi konuşuruz. Benim ilişkim de seninkine benzer. Erkekler evin reisidir. Biz kadınlar bunu kabul etmeli ve başımıza gelenlere katlanmalıyız.

<i>Dini Lider</i>	Ben bir dini liderim. Dini metinlerimiz kadın ve erkeklerin eşit olmadığını söylüyor.
<i>Mahalle Bakkalı</i>	Ben mahallenin bakkalıyım. Morluklarını görüyorum ama ne yapabilirim?
<i>Polis Memuru</i>	Ben bir polisim. Erkekler bazen sinirlenir ve evde agresifleşebilir. Ancak aile içi şiddet suç değildir. Bu bir aile meselesidir.
<i>Aile Hekimi</i>	Ben aile hekiminizim. Cinsel sağlığı tartışmayı uygunsuz buluyorum.
<i>Belediye Başkanı</i>	Ben belediye başkanıyım. Evlilik sorunlarınızla ilgilenmek yerel yönetimin işi değildir.
<i>Radyo Programcısı</i>	Ben bir radyo programcısıyım. İnsanlar şakaları, özellikle açık seçik ve cinsel içerikli şakaları severler. Ne zararı var ki?
<i>STK Çalışanı</i>	Ben bir STK çalışanıyım. Şiddet konusunda çalışmamızın tek nedeni bu konuda çalışmak için bağışçılardan fon almamız.
<i>Hâkim</i>	Ben bir hâkimim. Ev içi şiddet ve kamusal alanda taciz o kadar ciddi meseleler değil. Ele almamız gereken başka ciddi suçlar var.
<i>Milletvekili</i>	Ben bir milletvekiliyim. Kadına yönelik şiddet yasasının çıkarılmasını zaten destekledim. Başka ne yapabilirim?
<i>Bakan</i>	Ben bir bakanım. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ülkemizde sorun değil.
<i>TV Haber Sunucusu</i>	Ben ünlü bir TV haber sunucusuyum. İzleyiciler, açıklayıcı ve müstehcen görüntüler görmeyi severler. İşimle kadınlara ve kızlara yönelik şiddet arasında bir bağlantı yok.
<i>Ulusal Aktör</i>	Ben ünlü bir oyuncuyum. Şiddet sahneleri olan pembe diziler yüksek reyting alır.
<i>Dergi Editörü</i>	Ben bir dergi editörüyüm. Şiddet resimleri iyi satıyor.

Kadın bir Ünlü	Ben ünlü bir müzisyenim. Bütün kadınlar güzel ve çekici görünmeli.
Erkek bir Ünlü	Ben ünlü bir rap şarkıcısıyım. Hayranlarım seks, kadınlar ve çete kavgalarından bahseden akılda kalıcı sözleri sever.
Küresel Bir Politikacı	Ben dünyanın en büyük ekonomilerine sahip ülkelerden birinin başkanıyım. Madencilik sektörlerini geliştirmeleri için müttefik ülkelere fon sağlıyorum. İnsan hakları sorunları, dokunamayacağımız ulusal meselelerdir.
Küresel Bir Politikacı	Ben gelişmiş bir ülkenin başkanıyım. Dünya barışı önemlidir. Barışı koruyabilmek için silahlı gücümüzü artırmalıyız.

Ek 2

8. Şiddet Nedir?

Amaç: Yakın ilişkilerde ve topluluklarda ortaya çıkabilecek çeşitli şiddet türlerini belirlemek.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Şiddetin farklı türleri hakkında farkındalıklarını arttırmayı
- Şiddetle iktidar arasındaki bağı kafalarında netleştirmelerini sağlayacaktır.

Süre: 90 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 kişi

Malzemeler ve Hazırlık

- Yazı tahtası kâğıtları
- Tahta kalemleri

Uygulama

Bölüm 1 - Şiddet Bizim İçin Ne Anlama Geliyor (30 dakika)

1. Gruptan daire şeklinde oturmasını ve şiddetin onlar için ne anlama geldiği hakkında birkaç dakika sessizce düşünmelerini isteyin.
2. Her bir katılımcıdan şiddetin kendilerini nasıl etkilediğini ve bunun ne anlama geldiğini paylaşmasını rica edin. Yanıtları yazı tahtası kâğıdına yazın.
3. Yanıtlarındaki bazı ortak noktaları ve kendine özgü noktaları tartışın. Yazı tahtası kâğıdına yazdıklarınızı aşağıdaki şiddet örnekleriyle gözden geçirin ve katılımcılara şiddetin genellikle açık veya basit bir tanımının olmadığını aktarın.
  - Fiziksel şiddet: vurma, tokatlama veya itme gibi fiziksel güç kullanma.

- Psikolojik şiddet: tanımlanması genellikle en zor şiddet türüdür. Aşağılayıcı, tehdit edici, baskı, kıskançlık, kararların ve davranışların ve genel olarak yaşıntının kontrol edilmesi gibi ifadeleri içerebilir.
  - Cinsel şiddet: Birisine kendi isteği dışında cinsel eylemler (öpmekten sekse kadar) yapması için baskı yapmak veya bunlara zorlamak ya da birisini aşağılanmış veya rahatsız hissettirecek cinsel yorumlar yapmak.
  - Ekonomik şiddet: Koşullar elverdiği halde partnerin ve/veya ailenin geçimi için katkıda bulunmamak, ortak hayatın devamlılığı için yapılması gereken harcamaları yapmaktan kaçınmak, partnerin ekonomik hayata katılımı ile ilgili baskı uygulamak ve sınırlar koymak.
4. Şunu netleştirin, “Burada bahsettiklerimiz şiddetin en yaygın biçimleri ve daha ziyade ev içi şiddet ya da eş/partner şiddeti olarak karşımıza çıkıyor. Ancak farklı şiddet biçimleri de var, şimdi bunları tartışacağız”. Katılımcılardan cinsiyet gruplarının maruz kaldığı çeşitli şiddet türleri için hızlı bir şekilde beyin fırtınası yapmalarını isteyin. Beyin fırtınası şunları içerebilir:
- Genital sakatlama (Klitoral sünnet ve penis sünneti)
  - Asit ya da kezzap atma
  - Evlenmeye zorlama
  - Düzeltme tecavüzü
  - Erken yaşta zorla evlendirmek (Çocukların zorla evlendirilmesi)
  - Cinsel istismar, istismar, taciz, tecavüz (evlilik içi tecavüz dâhil)
  - Kürtaja zorlamak ya da kürtaj yapılmasını engellemek
  - Seks işçilerine yönelik baskı ve şiddet
  - Tehditler
  - Şantaj
  - Hakaretler ve alaylar
  - Kadın cinayetleri

- Nefret cinayetleri
- Israrlı takip (fiziksel ortamda ve/veya internet ortamında gerçekleşen takip; 'stalking')
- LGBTİ+'ların maruz kaldığı önyargı, ayrımcılık ve nefret suçları
- Doğumda cinsiyet seçimi (interseks bebeklerin cinsiyetlerinin aileleri ve doktorlar tarafından seçilmesi)
- İnterseks bebeklerin/çocukların cinsiyet atama ameliyatları
- Transların cinsiyet uyum sürecinde yasalar gereği maruz bırakıldıkları ameliyatlar
- Kontrol etme (kadınları çalışmaktan, eğitimden, sağlık hizmetlerinden, iletişimden, aile ve toplum ağına dahil olmaktan ve gelirden mahrum etmek)
- Siber zorbalık
- Özel ve kişisel bilgilerin gizliliğinin ihlali (cinsiyet kimliği, HIV statüsü)

Bölüm 2 - Farklı Şiddet Türleri Hakkında Tartışma (60 dakika)

5. Katılımcıları 2-3 kişilik gruplara ayırın ve beyin fırtınasında tartışılan şiddet türlerini aşağıdaki sorular doğrultusunda tartışmalarını isteyin:
  - Bahsi geçen şiddet türlerinin gündelik hayattaki tezahürleri nelerdir?
  - Erkekler ve kadınlar arasındaki yakın ilişkilerde en çok ne tür şiddet görülür? Bu şiddete ne sebep olur (örnekler, erkeklerin partnerlerine karşı uyguladığı fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddeti ve kadınların partnerlerine karşı kullanabilecekleri şiddeti içerebilir.)?
  - Bir tarafın/taffların heteroseksüel olmadığı yakın ilişkilerde en çok ne tür şiddet görülür? Bu ilişkilerde görülen şiddet heteroseksüel ilişkilerden farklılaşır mı? Farklılaşırsa ne şekilde farklılaşır?
  - Ailelerde en sık ne tür şiddet görülür? Bu şiddete ne sebep olur (örnekler ebeveynlerin çocuklara yönelik fiziksel, duygusal veya cinsel istismarını veya aile üyeleri arasındaki diğer şiddet türlerini içerebilir.)?

- İlişkiler ve aileler dışında en çok ne tür şiddet görülür? Bu şiddete ne sebep olur (örnekler arasında erkekler arasındaki fiziksel şiddet, çete veya savaşa ilgili şiddet, akran zorbalığı, birbirini tanımayan kişiler arasındaki tecavüz ve duygusal şiddet veya topluluktaki belirli bireylere veya gruplara karşı damgalama yer alabilir)?
- Cinsiyetlere özgü şiddet türleri var mı? Kadınlara karşı uygulanan en yaygın şiddet türü nedir? Erkeklerle karşı? Peki ya LGBTİ+'lara karşı?
- Yalnızca erkekler mi şiddet uyguluyor yoksa her cinsiyet grubu şiddet uyguluyor mu? Erkeklerin başkalarına karşı kullandığı en yaygın şiddet türü nedir? Kadınların başkalarına karşı kullandığı en yaygın şiddet türü nedir?
- Cinsiyeti fark etmeksizin bir kişi herhangi bir tür şiddete maruz kalmayı "hak eder" mi?
- Şiddetin bireyler üzerindeki sonuçları nelerdir? İlişkilerde? Topluluklarda?
- Siz ve diğer erkekler toplumdaki şiddeti durdurmak için ne yapabilirsiniz?

Toparlama ve Sonlandırma

6. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceğinizi toparlayın.
7. Katılımcılara teşekkür ederek oturumu sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Bu uygulama kapsamında yapılacak olan tartışma özellikle travma öyküsü olan katılımcılar için zorlayıcı olabilir. Bu nedenle tartışmanın başında güvenli alanla ilgili önemli noktaları hatırlatmanız ve katılımcıların istedikleri zaman tartışmayı bırakabileceklerinin altını çizmeniz gerekmektedir.

Şiddetle ilgili oturumlardan önce, şiddet kullanan ve/veya şiddete maruz kalanlar için mevcut yasalar ve sosyal destekler dâhil olmak üzere şiddetle ilgili yerel bilgileri araştırmak önemlidir. Şiddet veya tacize uğradığını açıklarsa, bir katılımcıyı uygun hizmetlere yönlendirmeye hazırlıklı olmak da önemlidir.

Penis sünneti Türkiye'deki kültürel pratiklerle normalleştirilmiş bir durum olduğundan katılımcılar arasında bunun şiddet olmadığını savunanlar olabilir.

Bu durumda vurgulanması gereken, rızası söz konusu olmayan 18 yaşından küçük bireylerin penis sünnetine maruz bırakılmasıdır.

Bunun bir destek grubu olmadığını, ancak daha sonra bildiğiniz herhangi bir destek hizmetinden bahsetmek için onlarla konuşabileceğinizi açıklayın.

İnsanların tepkilerinin ve vücut dilinin farkında olun ve gruba insanların kendilerine özen göstermesinin önemini hatırlatın. Ara vermekte bir sakıncası yoktur.

Katılımcılar uygulama esnasında kendi anılarını paylaşmak isteyebilir ya da bundan kaçınabilir. Eğer paylaşmaktan kaçınıyorlarsa anı paylaşımına zorlanmamalıdır. Benzer şekilde, katılımcılardan birinin bir anı paylaşması durumunda tartışmayı o anı üzerinden devam ettirmeyip genele yönlendirmek katılımcıyı korumak açısından önemlidir.

Tam gizliliği korumanın genellikle çok zor olduğunu ve kendi deneyimleri hakkında konuşmak isteyen ancak grup dışından başkalarının bunu bilmesini istemeyen katılımcıların “kendileri gibi birilerinin” yaşadığı şiddet hakkında konuşmayı seçebileceklerini açıklayın.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- En temel düzeyde şiddet, bir kişinin diğerine karşı güç kullanması (veya güç kullanma tehdidi) olarak tanımlanabilir. Şiddet genellikle başka bir kişiyi kontrol etmenin, onun üzerinde güç sahibi olmanın bir yolu olarak kullanılır. Tüm dünyada meydana gelir ve çoğu kez bireylerin- özellikle erkeklerin- öfke ve çatışmayla başa çıkma biçiminden kaynaklandığı düşünülür. Genelde şiddetin erkek olmanın “doğal” veya “normal” bir parçası olduğu varsayılır. Ancak şiddet öğrenilmiş bir davranıştır ve bu anlamda şiddetten vazgeçmek ve önlemek de öğrenilebilir.
- Erkekler genellikle duygularını bastırmak üzere sosyalleştirilir ve öfke, bazen erkeklerin duygularını ifade etmelerinin sosyal olarak kabul edilebilir birkaç yolundan biridir. Dahası, erkekler bazen kadınlardan belirli şeyleri (örneğin, ev işleri veya seks) bekleme “hakkına” ve kadınlar bunları sağlamazsa fiziksel veya sözlü tacizde bulunma “hakkına” sahip olduklarına inanmaya yönlendirilir.

- Erkekler görüşlerini veya kararlarını ileri sürmek için de şiddete başvurabilir ve böylece eşler arasında prezervatif kullanımı, seks ve HIV statüsü hakkında iletişim neredeyse imkânsız hale gelebilir.
- Erkeklerin duygularını nasıl ifade ettiklerine ve kadınlarla nasıl etkileşimde bulunmaları gerektiğine ilişkin bu katı cinsiyet rollerinin hem erkeklere hem de ilişkilerimize nasıl zararlı olduğunu düşünmek önemlidir. Ayrıca, erkeklerin günlük yaşamda diğer erkeklerin şiddet kullanmasına karşı ne yapabileceğini düşünmesi çok önemlidir.

9. Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları

Amaç: Cinsiyete dayalı şiddetin sebeplerini, etkenlerini ve sonuçlarını konuşmak.

Hedefler:

Bu uygulamada katılımcıların;

- Cinsel şiddetin ve cinsiyete dayalı şiddetin farklı biçimlerini birbirinden ayırt etmesi,
- Şiddet faillerinin ağırlıklı erkekler olduğunu tespit etmesi,
- Şiddetin etkenleriyle sebeplerinin farklı şeyler olduğunu öğrenmesi,
- Şiddetin hayatın farklı alanlarındaki farklı sonuçlarını tanıyabilir olması sağlanacaktır.

Süre: 60-90 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 kişi

Malzemeler ve Hazırlık

Bu uygulama için aşağıdaki malzemelere ihtiyaç vardır.

- Yazı tahtası kâğıdı
- Tahta kalemleri
- Yapışkan kâğıtlar ya da küçük kâğıt parçaları (Bir A4'ü sekize bölebilirsiniz.)
- Bant ya da kâğıtları duvara tutturmak için hamur yapıştırıcı (patafiks)

Atölye başlamadan önce bir yazı tahtası kâğıdına kökleri olan bir ağaç çizin ve üstüne “sorun ağacı” başlığı atın. Dallarına “sonuçlar” ve köklerine de “nedenler” yazın. Bu çizim uygulama başlamadan önce hazırlanmış olmalı.

Başlangıç

1. Katılımcılara cinsiyete dayalı şiddetin altında yatan sebepleri tespit etmek için grup çalışması yapılacağını söyleyin. Cinsiyete dayalı şiddetle etkin bir mücadele için arkasındaki sebepleri anlamamızın önemli olduğunu vurgulayın. Cinsiyete dayalı şiddetin sonuçlarını ve hem bireyler hem de topluluklar üzerindeki çok yönlü etkilerini tartışmanın da çok önemli olduğunu söyleyerek bu kısmı bağlayabilirsiniz. Bu kısımda uygulamaya katılımın gönüllü olduğunu hatırlatın. (2 dakika)

Uygulama

2. Boş bir yazı tahtası kâğıdını herkesin görebileceği bir yere asın ve gruba akıllarına gelen Cinsiyete dayalı şiddet örneklerini söylemelerini isteyin. Katılımcıların verdiği örnekleri kâğıda yazın. Ne kadar çok örnek yazabilirsiniz o kadar iyi olacaktır. Ancak, bu küçük egzersizin başında katılımcılara ayrıntılı bir şiddet tasviri istemediğinizi, sadece şiddetin ne olduğunun söylenmesinin yeterli olduğunu belirtin. (5 dakika)
3. Katılımcıları üç ya da dört kişilik gruplara ayırın. Her gruba bir yazı tahtası kâğıdı verin. Katılımcılardan tahtadaki kâğıtta yazılı Cinsiyete dayalı şiddet örneklerini incelemelerini ve şu kategorilere göre ayırmalarını isteyin: fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik. Partner şiddeti, partner olmayan kişilerin uyguladığı şiddet ve çocuk istismarı gibi farklı cinsel şiddet ve cinsiyete dayalı şiddet türlerini de birbirinden ayırabilmek önemlidir. Bu sebeple egzersizin yönergesini verirken katılımcıların türlerine göre kategorilere ayırdıkları şiddeti, şiddeti uygulayana ya da şiddete maruz bırakılana göre de ayrıca ayırmalarını isteyin. (15 dakika)
4. Gruplar eylemleri kategorilere ayırdıktan sonra kâğıtlarını herkesin görebileceği bir yere asın ve uygulamanın “sorun ağacı” (yukarıda açıklamasını bulabilirsiniz) kısmına geçin.
5. Katılımcılara, onlara göre şiddetin neden kaynaklandığını sorun. Şiddet uygulayanların kimler olduğunu düşünüyorlar? Şiddete ağırlıklı maruz kalanların kimler olduğunu sorun. İstatistikler şiddete maruz bırakılanların ağırlıklı kadınlar ve kız çocukları olduğunu gösteriyor. Bu soruyu sormanın amacı bu gerçeği görünür kılmak ve eğer bu tüm katılımcılar tarafından kabul edilen bir şey değilse, kabul etmeyenlerin sebeplerini konuşmaktır. (15 dakika)

6. Her gruptan kendi içlerinde şiddetin altında yatan sebepler ve sonuçları üzerine beyin fırtınası yapmalarını isteyin. (10 dakika)
7. Tartışma sonrası gruplara yapışkanlı kâğıt dağıtın. Onlardan cinsiyete dayalı şiddetin üç ana sonucunu bir kâğıda ve üç ana sebebini de ayrı bir kâğıda yazmalarını isteyin. Ardından grupların tartıştıkları fikirleri geniş gruba sunmalarını ve sunumun sonunda yapışkanlı kâğıtları “sorun ağacının” ilgili kısmına yapıştırmalarını isteyin. (10 dakika)
8. Sunum yapan gruplara sunumlarıyla ilgili soru-cevap için zaman tanıyın. Her gruba sunumunun ardından varsa soru cevap için bir süre verin. (15 dakika)

Toparlama ve Sonlandırma

9. Uygulamayı toplamak için cinsiyete dayalı şiddetin sebeplerine ve sonuçlarına dair genel bir bilgilendirme yapın. Bu bilgilendirmeyi mümkün olduğunca katılımcıların uygulama boyunca verdikleri şiddet örneklerine ya da şiddetin sebepleri ve sonuçlarına dair getirdikleri açıklamalara referans vererek yapın. (5 dakika)
10. Şiddetin sebeplerini ve sonuçlarını tartışırken katılımcıların değinmediği ama önemli gördüğünüz şeylere de mutlaka değinin. (5 dakika)
11. Cinsel şiddet ve cinsiyete dayalı şiddetin sonuçlarını ekonomik, fiziksel, toplumsal, cinsel, politik, psikolojik gibi farklı kategorilere ayırın. Katılımcıların cinsiyete dayalı şiddetin farklı açılardan sonuçları olduğunu ve dolayısıyla sonuçları ele alırken tek bir noktaya odaklanmamak gerektiğini vurgulayın. (5 dakika)
12. Şiddetin sebebiyle etkenlerinin aynı şey olmadığını açıklayın. (5 dakika)
13. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
14. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Bu uygulamadaki en kritik şeylerden biri şiddetin sebepleriyle etkenlerinin

birbirinden ayrılması ve katılımcıların bu farkın ayırıcında olmasını sağlamayı hedeflemesidir. Bir şeyin şiddette etken olmasıyla şiddetin sebebi olması farklı şeylerdir. Şiddette etken, şiddetin ortaya çıkmasının sebebi değil, şiddetin yoğunluğunu ve kapsamını belirleyen bir şey olarak görülebilir. Örneğin, alkol almış olmak şiddetin sebebi değildir. Şiddetin yoğunluğunu ve biçimini belirleyebilecek bir etkidir.

Eğer uygulama esnasında bir etken şiddetin sebebi olarak sunulmuşsa aşağıdaki gibi çeşitli sorular sorarak katılımcıların ikisi arasındaki farkı anlamalarına yardımcı olabilirsiniz.

- Şunu söyleyerek başlayın: eril şiddetin ortaya çıkmasına katkısı olabilecek tüm etken faktörler bir yana, neticede fail şiddet içeren bir şekilde davranmayı seçer ve bu davranışının tek sorumlusu da şiddetin failinin kendisidir. Şiddet hiçbir koşul altında kabul edilemez.
- Katılımcıların uygulama esnasında dile getirmiş olduğu etkenlerden birini seçerek şunu sorun: Bu var olmasaydı, cinsiyete dayalı şiddet yine de meydana gelir miydi? (Örneğin, erkekler eğitimsiz/alkollü/kızgın olsalardı, cinsiyete dayalı şiddet yine de meydana gelir miydi?)
- Erkeklerin alkol kullanmamalarına, eğitim almalarına ya da sakin olmalarına rağmen uyguladıkları şiddet örneklerini katılımcılarla paylaşın. Şiddet kızgın olmakla ya da çok içmiş olmakla ilgili değildir. Bu bir seçimdir: başka bir kişiye, ona zarar verecek şekilde güç uygulamayı seçmek söz konusudur.
- Kişinin önceden sahip olduğu normları ve inançları doğrultusunda alkolün şiddet içeren davranışları tetikleyebileceğini ya da dozunu artırabileceğini kabul edin.
- İçki içmek ya da içmemek bir tercihtir. Eğer birisi içki içtiğinde şiddet uyguluyorsa, bu kişi için içki içmeye ya da içmemeye karar vermek bir yanı sıra şiddet uygulamaya ya da uygulamamaya karar vermektir. Bu kişi için içki içmemek yani şiddet uygulamamak da bir seçenektir. İsterse bu seçeneği seçebilir.
- Katılımcılar “kadının kıyafeti” gibi bir yanıtı şiddetin nedeni olarak gösterirlerse gruba şu soruyu yöneltin:

- » Peki, çocuklar neden tecavüze uğruyor?
- » Sokakta bir yabancı tarafından değil de evinde bir tanıdık tarafından tecavüze maruz bırakılanların yaşadığını nasıl açıklayacağız?
- » Peki, partneri tarafından tecavüze maruz bırakılanların yaşadıklarını kıyafetle açıklayabilir miyiz?
- » Hemcinsler arasında gerçekleşen tecavüz vakalarını açıklamak için kıyafet geçerli bir argüman olabilir mi?
- » Savaşlar esnasında çok sayıda tecavüz vakasının gerçekleştiği biliniyor. Bu vakaları kıyafet seçimiyle açıklamak mümkün mü?
- Tüm bu sorular tecavüze kıyafet seçiminin sebep olduğu argümanını çürütmek için kullanılabilir. Bu örnekleri, tartışmayı tecavüzün sebebinin cinsiyet eşitsizliği ve güç ilişkileri olduğuna bağlamak için kullanabilirsiniz. Ayrıca kıyafet seçimi ya da içki içmek gibi geçerli olmayan argümanların tecavüzün asıl sebebinin cinsiyet eşitsizlikleri ve güç ilişkileri olduğu gerçeğini gizlemeye hizmet ettiğini de muhakkak vurgulayın.
- Cinsiyete dayalı şiddetin meydana gelmesinin sebebi büyük çoğunlukla erkeklerin, herhangi bir sonuçla karşılaşmadan, sanki bu kabul edilebilir bir şeymiş gibi şiddet uygulayabilmesidir. Şiddet uygulayan erkeklerin herhangi bir sonuçla karşılaşmamalarını sağlayan da bu tip davranış ve eylemleri normalleştiren cinsiyetle ilgili toplumsal normlardır.
- “Erkekliği Dönüştürmek” yaklaşımı bu nedenle cinsiyete dayalı şiddeti sona erdirmek için problemleri eril davranışlara odaklanır.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılanlar genelde kadınlar, LGBTİ+'lar ve çocuklardır ve bu şiddeti uygulayanlar da çoğunlukla erkekler ya da oğlan çocuklarıdır. Erkeklerin ve oğlan çocuklarının maruz bırakıldığı şiddetin faili de ezici çoğunlukla erkekler ya da oğlan çocuklarıdır. Bu sebeple, şiddetin son bulması adına erkeklerin üzerine düşen ciddi sorumluluklar vardır.
- Cinsiyete dayalı şiddetin temel sebeplerinden biri cinsiyete dair çeşitli inançlar, tutumlar ve en genel anlamda cinsiyet eşitsizliğidir.

- Cinsiyete dayalı şiddet hem eril tahakkümün ve mevcut cinsiyet eşitsizliklerinin bir göstergesidir hem de kadınların, LGBTİ+'ların ve çocukların hayatları üzerindeki baskı ve kontrolü pekiştirir.
- Cinsiyete dayalı şiddetin bir diğer sebebi, bazen şiddete maruz bırakılan kişilerin şiddet uygulayan kadar hatta bazen ondan bile daha fazla suçlanması ve maruz bırakıldığı şiddetin sorumlusu olarak gösterilmesidir.

10. Dilde Cinsiyetçilik

Amaç: Cinsiyetçiliğin dildeki yansımalarını konuşmak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Gündelik dilde normalleşen cinsiyetçi söylemleri fark etmelerini,
- Bu söylemlerin cinsiyetçiliği nasıl yeniden ürettiğini görmelerini,
- Kelime tercihlerini gözden geçirmelerini sağlayacaktır.

Süre: 95 - 100 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 Kişi

Malzemeler ve Hazırlık

Katılımcıların küçük grup çalışması esnasında not tutabilmeleri için kâğıt ve kalem hazırlamalısınız.

Başlangıç

1. Etkinliğin amacını ve akışı kısaca katılımcılara aktarın. Tüm katılımcıların kendilerini özgür hissedeceği bir çalışma amaçlandığını ifade edin. Oturumdaki tartışmaların kaydedilmemesi, izinsiz paylaşılmaması konusunda bir grup sözleşmesi yapın ve kendini iyi hissetmeyenlerin diledikleri zaman çıkabileceklerini hatırlatın.

Uygulama

2. Katılımcılar küçük gruplara ayrıldıktan sonra aşağıdaki cümlelerden ilkini yüksek sesle okuyun ve katılımcılara bu cümleyi tartışmaları için beş dakikaları olduğunu söyleyin. İki dakika kala katılımcılara iki dakika kaldığını hatırlatın. Süre dolduktan sonra ikinci cümleye geçilir. Bu döngüyü tüm cümleler bitene kadar tekrarlayın (35 dakika)

- “Madam gibi değil adam gibi yaşadım” lafının cinsiyetçi dille bir ilişkisi var mı? Varsa nedir? (5 dakika)
  - Kadın ya da bayan sözcüklerinden hangisinin kullanılmasının doğru olduğuna dair tartışmanın cinsiyetçi dille ilişkisi nedir? (5 dakika)
  - Sinirlendiğimiz birisine “ananı sikerim, siktir git, orospu çocuğu” gibi şeyler söylemenin cinsiyetçi dille ilişkisi ve problemlili olan yanı nedir? Birisine şaka amacıyla “siktir git” demenin problem olan bir yanı var mı? Varsa nedir? Yoksa, birisine sinirlendiğimizde söylememizden farkı nedir? (5 dakika)
  - Karı koca yerine eş, anne baba yerine ebeveyn sözcüklerini kullanmanın cinsiyetçi dille bir ilişkisi var mıdır? (5 dakika)
  - Sevişmeyle ön sevişme sözcüklerinin cinsiyetçi dille bir ilişkisi var mı? Varsa nedir? (5 dakika)
  - Yargıçların tamamına, hâkim ya da hâkime ayırımı yapmadan, hâkim demenin cinsiyetçi dille bir ilişkisi var mıdır? (5 dakika)
  - Sürücü-kadın sürücü ikilisi yerine sürücü sözcüğünü mü kullanmalıyız yoksa erkek sürücü-kadın sürücü ikilisini mi kullanmalıyız? (5 dakika)
3. Katılımcılar küçük grupta yukarıdaki cümleleri tartıştıktan sonra büyük grup haline gelin. Son tartışılan cümleyi tekrar okuyun ve gruplarda o cümleyle ilgili neler konuşulduğunu paylaşmasını isteyin. Her cümle üzerine en fazla beş dakika tartışılacak şekilde zaman ayarlaması yaparak sondan başa doğru tüm cümlelerin üzerinden büyük grup halinde geçin. Büyük grup haline gelip cümlelerin üzerinden geçildiği bu kısım yaklaşık 30 dakika sürmelidir. Süre yönetimini buna göre yapın. (30 dakika)

Toparlama ve Sonlandırma

4. Her katılımcıya aşağıdaki soruların tamamının yazılı olduğu birer kağıt verin ve otuz dakika boyunca o soruları tartışmalarını isteyin. (30 dakika)
- Sizce cinsiyetçi ifadelerin ortak özellikleri nedir?
  - İnsanlar cinsiyetçi dili değiştirmekte neden zorlanır ve dili değiştirmek için olması gerekenler nelerdir?

5. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
6. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Bu etkinlik, ötekileştirmenin önlenmesi için dildeki bazı kullanımların dönüşmesi gerektiğine işaret ediyor.

Bu uygulamada katılımcı profiline göre küçük grup çalışmasında kullanılan soruları değiştirebilirsiniz. Süreyi gerektiği gibi ayarlayarak daha az soru kullanabilirsiniz. Katılımcıların tartışma sırasında cinsiyetçi sözleri sürdürmeleri durumunda bu konuya dikkat çeken bir uyarı yapın.

Katılımcılardan tartışma sırasında kadınlara hitaben “bayan” kelimesini kullanmaya devam edenler olursa, sözlerini kesip kullandıkları hitabın değiştirmelerini söylemek yerine, bu kullanımı neden ısrarla sürdürdüklerini sorabilirsiniz.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Cinsiyet eşitliği için dilin de dönüşmesi gerekir.
- Cinsiyetçi dil kullanımı bir şiddet biçimidir.
- Cinsiyetçilik önyargı ve kalıpyargılarla pekişir ve dilde kendisini sürekli yeniden üretir.
- Ayrımcı bir dil kullanmamak, cinsiyete dayalı ötekileştirmenin önlenmesi için son derece önemlidir.

11. Seyirci Kalma, Harekete Geç! [21]

Amaç: Katılımcıların bir şiddet vakasına nasıl müdahale edebileceğini tartışmak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Eril şiddete tanık olmaları durumunda nasıl müdahale edebileceklerine dair bir strateji geliştirmelerine,
- Şiddete müdahale etmek için nelere ihtiyaç duyduklarını görmelerine katkı sağlayacaktır.

Süre: 75 - 100 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 Kişi

Malzemeler ve Hazırlık

- Yazı tahtası kâğıdı [*flipchart*]
- Tahta kalemi
- “Erkekler Aktif Bir Tanık Olarak Ne Yapabilir?” başlıklı metnin tüm katılımcılara yetecek sayıda kopyasını hazırlamalısınız.

Başlangıç

1. “Aktif ve önleyici rol” ifadesinin ne anlama geldiğini açıklayın. İhtiyaç duyarsanız “Erkekler Aktif Bir Tanık Olarak Ne Yapabilir?” başlıklı metni kullanabilirsiniz. (5 dakika)

Uygulama

2. Katılımcılardan aktif tanıklık üstlenen kişilere dair örnekler paylaşmalarını isteyin ve şu soruları yöneltin: (10 dakika)

---

[21] Bu uygulama sadece erkek katılımcılarda oluşan gruplar için daha uygundur.

- Bu aktif tanıkların yaptıkları şey neydi?
  - Bir şekilde harekete geçmiş olmaları niçin önemliydi?
3. Katılımcılara erkek şiddetini durdurmak için, şiddete tanık olup seyirci kalmaktansa aktif ve önleyici bir tutum takınan erkeklerin sayısının artmasının neden önemli olduğunu sorun.
  4. Katılımcılarla erkeklerin parçası oldukları topluluklarda şiddeti önlemek için aktif ve önleyici bir tutum takınarak yapabilecekleri üzerine beyin fırtınası yapın. Verilen yanıtları tahtaya yazın. (5 dakika)
  5. Aktif ve önleyici tutum takınma sorumluluğunun, erkeklerin kadınları koruması gerektiği yönündeki cinsiyetçi fikirle karıştırılmaması gerektiğini vurgulayın. Katılımcılara “Erkeklerin kadınları koruması gerektiği fikri sizce neden problemlidir?” sorusunu yöneltin.
  6. Erkeklerin erkek şiddetini önlemek amacıyla aktif ve önleyici tutum takınmama sebepleri üzerine katılımcılarla birlikte beyin fırtınası yapın. (5 dakika)
  7. “Erkekler Aktif Tanık Olarak Ne Yapabilir?” başlıklı metni dağıtın. Katılımcıları küçük gruplara ayırın ve her gruba kısa bir canlandırma hazırlamaları için dağıttığınız metindeki senaryolardan birini verin. Her canlandırmada aktif tutum takınma konusunda isteksiz bir kişi ile onu aktif bir tutum takınmaya ve harekete geçmeye ikna etmeye çalışan bir kişi arasında geçen bir diyalog olmasını sağlayın. (10 dakika)
  8. Her grup canlandırmasını yaptıktan sonra aşağıdaki soruları yönelterek bir tartışma yürütün: (15 dakika)
    - Canlandırmalarda kişiyi aktif tanık olması için ikna etmeye çalışırken işe yarayan ya da yaramayan hususlar nelerdi?
    - Aktif tanık olmak için daha fazla kişiyi nasıl ikna edebiliriz?
    - Erkekleri aktif tanık rolü üstlenmekten alıkoyan hususlar nelerdir?
    - Erkeklerin tanık olarak daha aktif olabilmeleri için neye ihtiyaç var?
  9. Katılımcılardan yedinci maddedeki soruları kendi küçük gruplarında

ve kendi senaryolarını dikkate alarak tartışmalarını isteyin. (15 dakika)

10. Daha sonra büyük grup haline gelip katılımcılardan küçük grup tartışmalarında öne çıkan noktaları büyük grupla paylaşımlarını isteyin. (15 dakika)

Toparlama ve Sonlandırma

11. Erkeklerin aktif tanık rolü üstlenmeleri gerektiğinin önemini vurgulayın ve bunun erkeklerin bir sorumluluğu olduğunu belirtin.
12. Erkeklerin aktif tanık olarak neler yapabileceklerini kısaca özetleyin. (10 dakika)
13. Erkeklerin bu süreçte ne tür ihtiyaçları olduğunu ve nelere dikkat etmeleri gerektiğini vurgulayın. (10 dakika)
14. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
15. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Katılımcıların etkinlik esnasındaki tepkilerini iyi gözlemleyin. Bu uygulama bazı katılımcılara kendi olumsuz deneyimlerini hatırlatabilir. Örneğin, daha önce şiddete maruz bırakılmış olabilirler ve şiddete tanıklık edenler şiddeti durdurmak için hiçbir şey yapmamış olabilir. Bu uygulama o deneyimleri hatırlatabilir. Kendini iyi hissetmeyen katılımcıların etkinliği bırakabileceğini hatırlatın. Oturumun sonunda desteğe ihtiyaç duyan birilerinin bu desteği sizden talep etme ihtimaline karşı hazırlıklı olun. Şiddetle ilişkili deneyimlerini hatırlayanlara bir danışmanlık yükümlülüğünüz yok. Ancak hayata geçirdiğiniz bir uygulamanın sonucunda ihtiyaç duymaları halinde, desteğe ulaşabilecekleri doğru yerlere yönlendirebilmek için mümkün olduğunca hazırlıklı olmanızı öneririz. El kitabının sonunda bu amaçla hazırladığımız bir bölüm bulunmaktadır.

Bu etkinliğin amacı, kimseyi geçmişte şiddeti durduramadığı için suçlu hissettirmek değildir. Ancak, geçmişte yapabileceğimiz şeyler olmasına rağmen yapmamışsak, bir sorumluluğumuz olduğu gerçeğini de yok saymamamız

gerektiğini kabul etmek önemlidir vurgusunu yapmayı değerli buluyoruz. Bu doğrultuda, bu uygulamanın amacı alabileceğimiz sorumluluklar ve parçası olduğumuz topluluklarda şiddeti durdurmak için yapabileceklerimiz üzerine düşündürmektir.

Şiddet, özellikle de kadınlara yönelik eril şiddet, birçok kişi onu görmezden geldiği, inkâr ettiği, umursamadığı ya da haklı bulduğu ve gerekli olduğunu düşündüğü için her gün meydana gelir. Şiddet uygulayanlar, şiddet uygulama “imkânına” sahip oldukları için bu şiddeti uygularlar. Şiddet uygulama imkânı derken kastettiğimiz şeylerden biri, toplumun sessiz kalarak şiddet uygulayanları ya da uygulamayı düşünenleri cesaretlendirmesidir. Aktif tanık, yaşananlara seyirci kalmayarak şiddetin sürmesine izin vermemeyi, diğer bir deyişle, şiddeti önlemek için bir şekilde harekete geçmeyi seçen kişidir. Toplumdaki şiddet oranını azaltmak için hem daha az sayıda erkeğin şiddet uygulaması hem de daha fazla sayıda erkeğin aktif tanık rolünü üstlenip şiddete karşı gelmesi gerekmektedir.

Şiddet ezici çoğunlukla erkekler tarafından uygulanmaktadır ve erkeklerin şiddet konusunda bir erkeğe kulak verme ihtimali bir kadına kulak verme ihtimalinden daha fazladır. Bu iki olgu daha fazla sayıda erkeğin şiddeti durdurmak için diğer erkeklerle müdahale etmesini kaçınılmaz hale getirir. Ancak, erkeklerin kadınları değil de erkekleri ciddiye alması da başlı başına bir sorundur. Bu sorunun adını koymak ve bununla mücadele etmek önceliklidir ve şiddetle mücadele sürecinin olmazsa olmazıdır. Ancak erkeklerin cinsiyetçilikten gelen bu ayrıcalıklarının, şiddeti engellemek için hemen kullanmaları, bütün problemlerine rağmen, bir zorunluluktur.

Şiddeti önlemek için ayrıca, güçlü konumdaki erkekleri (devlet kurumlarında ve yerel yönetimlerde kritik pozisyonlarda olanları, topluluk liderlerini, iş dünyasının önde gelenlerini ve politika yapıcıları) aktif ve önleyici bir tutum takınmaları için harekete geçirmek de önemlidir.

Erkekler için şiddet uygulayan diğer erkekleri durdurmak üzere aktif bir tanık olarak harekete geçmek kolay olmayabilir. Erkeklerin bu konuda birbirlerini destekleyecek yol ve yöntemler bulmaları ve geliştirmeleri önemlidir.

Ataerkil cinsiyet normları, erkeklerden kadınların koruyucuları olmalarını bekler. Aktif ve önleyici tanıklık yaklaşımının tehlikelerinden biri, bazı erkeklerin bu yaklaşımı kadınların erkekler tarafından korunması olarak algıla-

malarıdır. Fakat, erkek koruyucu rolü neticede kadınların güçsüz konumda kalmalarına sebep olur. Zira gereken şey, kadınların bir başkası tarafından korunması değil, kendilerini koruyacak beceri ve imkânlarla sahip olmaları ve kendilerini korumak zorunda kalmadıkları bir ortamda yaşamalarıdır. Erkeklerin kadınları koruması kadınların güvensiz bir ortamda buldukları ve kendilerini koruyacak imkânlarla sahip olmadıklarının bir göstergesidir. Ayrıca, tüm istatistikler şiddete maruz bırakılan kadınların bu şiddeti büyük oranda yakınlarındaki erkeklerden gördüklerini gösterdiğinden, kadının etrafında onların üzerinde güce sahip bir erkeğin bulunuyor oluşu potansiyel bir tehlikenin varlığı anlamına gelmektedir. Aktif tanıklık yaklaşımının temel prensiplerinden biri, şiddetin hedefinde olanların güçlenme süreçlerini zayıflatmak değil, tam tersi desteklemektir.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Şiddetle mücadele etmek sadece kadınların ve LGBTİ+'ların yapması gereken bir şey değildir.
- Erkeklerin tanık oldukları eril şiddet vakalarında duruma seyirci kalmayarak müdahale etmeleri önemlidir.
- Erkeklerin şiddet durumlarına nasıl müdahale edebilecekleri konusunda kolektif şekilde yöntemler geliştirmeleri etkili olacaktır.
- Erkeklerin şiddete müdahale ederken, bunu ataerkil bir bakış açısıyla kadınları koruma-kollama yaklaşımıyla yapmamaya özen göstermeleri gereklidir.

Ek

Çalışma Metni: Erkekler Aktif Bir Tanık Olarak Ne Yapabilir?

İstismar ve şiddet içeren davranışlara tanık olanların bu davranışları engellemek için yapabilecekleri birçok şey vardır. İnsanlar müdahale seçeneklerinin her zaman farkında olmayabilirler. Bu yüzden erkeklerle, şiddetin seyircisi olmaktansa aktif ve önleyici tanıkları olmaları için yürütülen çalışmalar çok sayıda şiddet içermeyen ve tehditkâr olmayan seçenek sunabilmelidir.

Aktif ve önleyici tanık yaklaşımının esası, bir dizi gerçekçi senaryo üzerinden

şiddet tanıklarının sahip olduğu seçeneklere dair bir tartışma yürütülmesini sağlamaktır.

Şiddete tanıklık edenlerin yapabileceklerine dair şiddet içermeyen birkaç örneği aşağıda bulabilirsiniz:

- Partnerine fiziksel ya da sözlü şiddet uygulayan arkadaşınızla, davranışlarının yanlışlığı üzerine konuşabilirsiniz. Ancak bu konuşma arkadaşınızla bir dertleşme olmamalıdır. Bu konuşmada, davranışlarının anlayışla karşılandığı ya da meşru görüldüğü sonucunu çıkarmasına imkân verecek herhangi bir şey olmamalıdır. Kullanacağınız sözcüklere, beden dilinize, jest ve mimiklerinize dikkat etmeniz gerekmektedir. Bu konuşmanın düşüncelerinizi aktardığımız bir konuşma olarak kalmayıp arkadaşınızın davranışlarını değiştirmesine, yaptıklarının sorumluluğunu almasına ve sebep olduğu zararı azaltmak ya da ortadan kaldırmak için neler yapabileceğini keşfetmesine katkı sağlaması tercih sebebidir. Böylece arkadaşınızın uyguladığı şiddet sebebiyle siz de sorumluluk almış olursunuz. Ancak atlamamanız gereken en önemli nokta, tüm bu sürecin şiddete maruz bırakılan kişiyle bir dayanışma içerisinde yürütülmesidir. Tüm bu süreci yürütmek için en doğru zamanı seçmek de önemlidir. Şiddet içeren hadiseden hemen sonra bunları yapmaya çalışmak işe yaramayabilir. Gerekirse biraz beklemeniz daha iyi olabilir. Ancak bu bekleme sürecinin sorumluluk alıp adım atmanızı geciktirmemesi de gerekmektedir.
- Şiddet failinin arkadaşlarıyla konuşup grup olarak uygulayabilecekleri ya da beraber uygulayabileceğiniz bir müdahale stratejisi belirleyin. Beraber hareket etmek güç verir.
- Bir arkadaşınızın partnerine şiddet uyguladığına tanık olursanız, şiddete maruz bırakılan kişinin arkadaşlarıyla temas kurabilirsiniz. Şiddete maruz bırakılan kişinin iyi halini önceleyen bir dayanışma ağı kurabilirsiniz. Böylece şiddet faillerinin etrafındaki koruyucu arkadaş çemberini kırmış olursunuz. Ancak şiddet failinin arkadaşı olduğunuz için insanların size güvenmekte zorlanabileceğini ya da beraber hareket etmek istemeyebileceğinin farkında olun ve ısrarcı olmayın. Şiddet karşısında sessiz kalmamanın birçok yolu vardır. Diğer seçeneklere yönelebilirsiniz.
- Eğer öğrenciyse, güvendiğiniz bir öğretmenle, sosyal çalışmacıyla, danışmanla veya sağlık çalışanıyla konuşun. Onlara tanık olduğunuz

şiddeti anlatın ve bir şey yapmalarını talep edin. Eğer bir şey yapmaz ya da yapamazlarsa nasıl hareket etmeniz gerektiği konusunda tavsiyeler isteyin.

Örnek:

- Şiddete müdahale etmek istemeyenlerin öne sürdüğü gerekçeler:
  - » “Bu özel bir konu – beni ilgilendirmez.”
  - » “Şiddete karşı tavır takınırsam arkadaşlarım beni ciddiye almaz.”
  - » “Müdahale edersem zarar görebilirim.”
  - » “Bu polisin işi.”
  - » “Benden yardım isteyen olmadı.”

Senaryo I

Erkektir Yapar

Sokakta yürüyorsunuz ve bir grup erkeğin bir kadını sözle taciz ettiğini görüyorsunuz.

Grubunuzla şu soruları tartışın:

- Bu durumda ne yapabilirsiniz?
- Sizin başınıza ne gelebilir? Kadının başına ne gelebilir? Tacizci erkeklerin başına ne gelebilir?
- Bu durumu engellemek için herhangi bir şey yapılabilir mi?

Senaryo II

Komşuluk

Komşunuz evli bir çift. Sık sık kavga ettiklerini duyuyorsunuz. Bir gece kadının çığlığıyla uyanıyorsunuz. Belli ki canı yandığı için çığlık atıyor ve kocası da ona bağıyor.

Grubunuzla şu soruları tartışın:

- Bu durumda ne yapabilirsiniz?

- Sizin başınıza ne gelebilir? Kadının başına ne gelebilir? Adamın başına ne gelebilir?
- Bu durumu engellemek için herhangi bir şey yapılabilir mi?

Senaryo III

Yolun karşısında

Bir arkadaşınızın evinde televizyon izliyorsunuz. Bir kadının yardım çağlığını duydunuz. Arkadaşlarınızla birlikte dışarı koşunuz. Yolun karşısında bir erkeğin bir kadını cinsel olarak taciz ettiğini gördünüz ve o erkeğin silahı olup olmadığından da emin değilsiniz.

Grubunuzla şu soruları tartışın:

- Bu durumda ne yapabilirsiniz?
- Sizin başınıza ne gelebilir? Kadının başına ne gelebilir? Erkeğin başına ne gelebilir?
- Bu durumu engellemek için herhangi bir şey yapılabilir mi?

12. Şiddet I [22]

Amaç: Katılımcıların kendi şiddet deneyimlerini farklı açılardan konuşmak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Maruz bırakıldıkları şiddeti güvenli bir ortamda başkalarıyla konuşabilmesini,
- Kendi deneyimleriyle şiddete maruz bırakılmış başka kişilerin deneyimlerinin ortaklaşan ve farklılaşan noktalarını görmelerini ve güçlendirici fikirler duymalarını,
- Tanık oldukları şiddet vakalarına dair fikir alışverişi yapmalarını ve benzer bir durumla karşılaşılması halinde neler yapılabileceğini konuşmalarını,
- Uyguladıkları şiddeti başkalarıyla paylaşmaları, yaptıklarıyla yüzleşme ve sebep olduklarını telafi etme süreçlerini görünür ve konuşulur hale getirecektir.

Süre: 225 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 kişi

Malzemeler ve Hazırlık

- Katılımcıların küçük grup çalışması esnasında not tutabilmeleri için katılımcı sayısı kadar kâğıt ve kalem.

Başlangıç

1. Oturumun başında katılımcılara uygulamanın amacını ve akışını aktarın. Şiddet konusunun tetikleyici olabileceği ve kendini iyi hissetmeyenlerin diledikleri zaman çıkabileceklerini hatırlatın. Ben dilinin önemine ve uygulama boyunca yapılan paylaşımların kesinlikle uygulama dışında başka bir yerde paylaşılmaması gerektiğine vurgu yapın.

---

[22] Bu uygulama sadece erkek katılımcılarda oluşan gruplar için daha uygundur.

Uygulama

2. Katılımcıları ikişer kişilik gruplara ayırın ve eğitim mekânına dağıtın. Gruplar dağıldıktan sonra tanık olunan şiddet vakalarıyla ilgili yönergeyi verin ve tanık olunan şiddet vakalarını konuşmak için sürenin on beş dakika olduğunu hatırlatın. On dakika kala ve beş dakika kala yüksek sesle iki hatırlatma yapılır. Yönerge örneği:

Bu bölümde sizden biraz geçmişe gitmenizi ve tanık olduğunuz şiddet vakalarını, durumları düşünmenizi istiyorum. Tek bir şiddet biçimini düşünmek zorunda değilsiniz. Kim kime şiddet uyguladı? Konu neydi? Şiddetin öncesinde, esnasında ve sonrasında neler oldu? Siz neler yaptınız? Şiddete maruz kalan kişi ya da kişiler yaşananlardan nasıl etkilendi? Daha sonra, o vakalardaki tutumunuzla ilgili ne düşündünüz?

Tüm bunları şu anda kendi başınıza düşünmenizi istiyorum. Dilerseniz hatırlamak için not tutabilirsiniz. İki dakika sonra arkadaşınızla konuşma süresi başladığında sizleri haberdar edeceğim. O zaman arkadaşınızla paylaşmaya başlayabilirsiniz (15 dakika).

3. Süre dolduktan sonra büyük grup haline gelin ve önce katılımcılardan konuşulanları paylaşmak isteyen olup olmadığını sorun. Kırk beş dakika sürecektir bu tartışma ve paylaşım kısmı boyunca aşağıdaki sorular yardımıyla konuşulanları paylaşın (45 dakika):
  - Tanık olduğumuz şiddet vakaları neydi? Biz neler yaptık? Neler hissettik? Şiddete maruz bırakılanlara ne oldu? Şiddet uygulayanlara ne oldu? Bu vakalardan çıkardığımız ya da çıkarabileceğimiz dersler nedir?
4. On beş dakika ara verin.
5. Ara bittikten sonra katılımcılar bir önceki oturumdaki gibi, aynı kişilerle küçük gruplar olarak yerlerini alırlar. Katılımcılar yerlerini aldıktan sonra katılımcıların maruz kaldığı şiddet vakalarıyla ilgili yönergeyi verin ve şiddete maruz kalınan vakalar konuşmak için sürenin on beş dakika olduğunu hatırlatın. On dakika kala ve beş dakika kala yüksek sesle iki hatırlatma yapın (15 dakika).

Yönerge örneği:

Bu bölümde sizden biraz geçmişe gitmenizi ve şiddete maruz bırakıldığınız vakaları, durumları düşünmenizi istiyorum. Tek bir şiddet biçimini düşünmek zorunda değilsiniz. Kim size şiddet uyguladı? Konu neydi? Şiddetin öncesinde, esnasında ve sonrasında neler oldu? Siz neler yaptınız? Yaşananlardan nasıl etkilendiniz? Daha sonra, o vakalardaki tutumunuzla ilgili ne düşündünüz?

Tüm bunları şu anda kendi başınıza düşünmenizi istiyorum. Dilerseniz hatırlamak için not tutabilirsiniz. İki dakika sonra arkadaşınızla konuşma süresi başladığında sizleri haberdar edeceğim. O zaman arkadaşınızla paylaşmaya başlayabilirsiniz.

6. Süre dolduktan sonra büyük grup haline gelin ve önce katılımcılardan konuşulanları paylaşmak isteyen olup olmadığını sorun. Kırk beş dakika sürecek bu tartışma ve paylaşım kısmı boyunca aşağıdaki sorular yardımıyla konuşulanları paylaşın (45 dakika):

- Maruz bırakıldığımız şiddet vakaları neydi? Neler oldu? Nasıl hissettik? O vakalarla ilgili hislerimizde zamanla değişiklikler oldu mu? Şiddet uygulayan kişi ya da kişiler sonrasında neler yaptı? Bu vakalardan çıkardığımız ya da çıkarabileceğimiz dersler nedir?

7. 15 dakika ara verin.

8. Ara bittikten sonra katılımcılar bir önceki oturumdaki gibi, aynı kişilerle küçük gruplar olarak yerlerini alırlar. Katılımcılar yerlerini aldıktan sonra katılımcıların şiddet uyguladığı vakalarla ilgili yönergeyi verin ve sürenin on beş dakika olduğunu hatırlatın. On dakika kala ve beş dakika kala yüksek sesle iki hatırlatma yapın (15 dakika). Yönerge örneği:

Bu bölümde sizden biraz geçmişe gitmenizi ve şiddet uyguladığınız vakaları, durumları düşünmenizi istiyorum. Tek bir şiddet biçimini düşünmek zorunda değilsiniz. Kime şiddet uyguladınız? Konu neydi? Şiddetin öncesinde, esnasında ve sonrasında neler oldu? Neler yaptınız? Şiddet uyguladığımız kişi ya da kişiler yaşananlardan nasıl etkilendi? Daha sonra, o vakalardaki tutumunuzla ilgili ne düşündünüz? ... Tüm bunları şu anda kendi başınıza düşünmenizi istiyorum. Dilerseniz hatırlamak için not tutabilirsiniz. İki dakika sonra arkadaşınızla konuşma süresi başladığında sizleri haberdar edeceğim. O zaman arkadaşınızla paylaşmaya başlayabilirsiniz.

9. Süre dolduktan sonra büyük grup haline gelinir ve önce katılımcılardan konuşulanları paylaşmak isteyen olup olmadığı sorulur. Kırk beş dakika sürecek bu tartışma ve paylaşım kısmı boyunca aşağıdaki sorular yardımıyla konuşulanlar paylaşılır (45 dakika):
  - Kime ne tür bir şiddet uyguladık? Şiddete maruz bıraktığımız kişi ya da kişiler ne hissetti? Şiddetin o kişiler üzerinde nasıl etkileri oldu? Uyguladığımız şiddetin sorumluluğunu alıp herhangi bir şey yaptık mı? Yaptıysak bir faydası oldu mu? Yapmadıysak neden yapmadık? Her bir vaka özelinde yapmamız ve yapmamamız gerekenler nelerdi?

Toparlama ve Sonlandırma

10. Maruz bırakılan, tanık olunan ve uygulanan şiddeti konuşmanın çeşitli zorlukları olduğunu belirtin ve her birine has zorlukları dile getirerek katılımcıların yaşamış olabilecekleri zorlukları teslim ettiğinizin herkes tarafından bilinmesini sağlayın (3 dakika).
11. Tanık olunan şiddet vakalarına dair neler yapılabileceğini, bir şeyler yapmanın önündeki zorlukların neler olduğunu ve bu zorlukların nasıl aşılabileceğini belirtin (5 dakika).
12. Maruz bırakıldıkları şiddet vakalarından kaynaklanan zorlukların onların bir suçu ya da eksikliği olmadığını, herkesin benzer zorluklar yaşayabileceğini belirtin. Psikolojik, sosyal ya da hukuki destek alabilecekleri kurumlardan ve ilgili kişi ve kurumların bilgilerine nasıl ulaşabileceklerinden mutlaka bahsedin. Sizin dile getirdiğiniz seçenekler dışında gruptan öneride bulunabilecekler olup olmadığını sorun (5 dakika).
13. Bir şiddetle yüzleşmenin nasıl bir şey olduğu ve yüzleşme sürecinde yapılması ve yapılmaması gerekenlerle ilgili bir aktarımda bulunun. Yüzleşmenin şiddetin tekrerrütmesini önlemek gibi bir işlevi olduğunu hatırlatın (2 dakika).
14. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
15. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Bu uygulama zor bir uygulamadır. Şiddet deneyimi paylaşmak başlı başına zor olabilir. Atölyede karşılaşabileceğiniz her türden paylaşımı önceden düşünmeli ve nasıl ilerleyebileceğinize dair hazırlıklı olmalısınız. Bazı katılımcılar maruz bırakıldıkları ağır şiddet biçimlerini ya da tanıklıklarını paylaşabilirler. Bazı katılımcılar ise uyguladıkları çeşitli şiddet biçimlerini itiraf edebilirler. Bunun da ötesinde uygulama esnasında bazı katılımcıların olumsuz duyguları tetiklenebilir ve geçmişteki kötü deneyimlerini hatırlayabilirler. Bu uygulamayı şiddet konusunda deneyimli ve daha önce bu türden atölyeler yürütmüş kişilerin gerçekleştirmesini tavsiye ediyoruz.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Şiddetin etkileri çok tahripkâr olabilir. Şiddetle mücadele sadece sivil toplum kuruluşlarının ya da devlet kurumlarının sorumluluğu değildir.
- Herkesin şiddetin önlenmesi ve sona erdirilmesi adına yapabileceği bir şeyler olabilir.
- Şiddete tanıklığın farklı boyutları olabilir. Bir şiddete tanık olup seyirci olarak kalmak, şiddetin sonlanması adına yapabileceğimiz şeyler olmasına rağmen hiçbir şey yapmamak bir sorundur. Öte yandan örneğin İstanbul Sözleşmesi'ne göre bir çocuğun şiddete tanıklık etmesi de şiddettir. Dolayısıyla tanıklık deneyimi içinde bulunduğumuz bağlama göre farklı anlamlar kazanabilir.
- Şiddetin sorumluluğu şiddete maruz bırakılanlara ait değildir.
- Şiddete maruz bırakıldıysanız hukuki ya da psikolojik destek almanız mümkündür.
- Maruz bırakıldığınız şiddetin etkileriyle mücadele etmenin birçok yolu olabilir. Başkalarının deneyimlerini öğrenmek güçlendirici olabilir.
- Şiddet insanı çevresinden yalıtabilir ve yalnızlık hissi olumsuz etkilerin katmerlenmesine sebep olabilir. Bu histen sıyrılmanın bir yolu başkalarının deneyimlerini duymak olabilir.
- Şiddet uyguladıysanız bununla yüzleşmek zorundasınız. Yüzleşmenin ilk adımı kabuldür. Kabul etmek ve dahası yaptığınızı tüm açıklığıyla bir

başkasıyla paylaşmak kolay olmayabilir. Ancak sergilediğiniz davranışın başkalarının hayatında sebep olduğu olumsuz şeyleri anlamak, telafi adına bir şeyler yapıp yapamayacağınızdan olabildiğince emin olmak zorundasınız.

- Şiddetle mücadele sadece feministlerin, kadınların ve LGBTİ+'ların omuzlarına yüklenemez. Erkekler de sorumluluk almak ve şiddetle mücadele etmek zorundadır.
- Erkeklerin birbirleriyle şiddet deneyimlerini çözüm bulmaya yönelik olarak konuşması, eşitlik için atabilecekleri en önemli adımlardan biridir.

13. Şiddet II [23]

Amaç: Şiddeti deneyimleme biçimlerinin cinsiyete göre değişen veçhelerini konuşmak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Cinsiyete göre şiddetin deneyimlenme biçimleri arasındaki farkları görmelerine,
- Şiddetin nasıl önlenebileceğine dair fikir alışverişi yapmalarına katkı sağlayacaktır.

Süre: 100 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 Kişi

Malzemeler ve Hazırlık

- Grup içi tartışmaları not etmek için yazı tahtası kağıdı ya da A4 kâğıdı
- Tahta kalemi ya da tükenmez/kurşun kalem

Başlangıç

1. Katılımcılara uygulamanın amacını ve akışını aktarın. (2 dakika)

Uygulama

2. Katılımcıları, kadınlar ve erkekler olarak iki gruba bölün. Kendini kadın ya da erkek hissetmeyenler istedikleri gruba dâhil olabilirler. Bu uygulamada, iki grup aynı mekânda yer almamalıdır. Gruplardan biri eğitim salonunun dışında başka bir mekâna geçer (5 dakika).

---

[23] Bu uygulama kadın ve erkek katılımcı sayısının birbirine yakın olduğu gruplar için daha uygundur.

3. Her iki grup da sırayla aşağıdaki soruları tartışıp bir kâğıda sunum yapmak için not alır. Soruların uygulama başlamadan önce kâğıtlara yazılıp hazır edilmesi gerekmektedir. (20 dakika)
  - Şiddete karşı kendinizi korumak ve daha güvende hissetmek için neler yapıyor, ne tür önlemler alıyorsunuz? (Bu soruyu sizin dışınızda çevrenizden bildiğiniz örneklerle de yanıtlayabilirsiniz.)
  - Şiddetin sebepleri nedir? Kim şiddet uyguluyor? Şiddet nasıl önlenebilir? Kimler ve hangi toplumsal gruplar şiddeti önlemekle sorumludur ve bu kişi ve grupların yapması gerekenler, üzerlerine düşen sorumluluk nedir?
4. Grup içi tartışmaların tamamlanmasının ardından tekrar büyük grup haline gelin. Her grup kendi içindeki tartışmaları aktarmak için bir sözcü seçecektir. Sözcüler belirlendikten sonra önce kadınlar grubunun sözcüsü sonra da erkekler grubunun sözcüsü yaptıkları tartışmaları sunar (20 dakika).
5. Sunumların ardından aktarılanların üzerinden tek tek geçerek genel bir tartışma yürütün (20 dakika).
  - Kadınların ve erkeklerin kendilerini güvende hissetmek için yaptıkları şeylerin hayatlarındaki etkilerini tartışın.
  - Eğer iki grubun tespitleri konusunda farklar varsa, bu farkların sebepleri üzerine bir tartışma yürütün.
6. Son olarak grup içi tartışmalarında büyük görüş ayrılıklarının olduğu konuların hangileri olduğunu sorabilirsiniz (20 dakika).

Toparlama ve Kapanış

7. Şiddetle mücadele etmek için sorunun boyutunu görmenin ve doğru tespitlerde bulunmanın elzem olduğundan bahsedin. (13 dakika)
8. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
9. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Bu uygulama kadın ve erkek katılımcı sayısının dengeli olduğu gruplar için uygundur. Kendilerini kadın ya da erkek olarak tanımlamayanlar olabilir. Önemli olan kişilerin cinsiyet kimliği değil kimin kendini güvende hissetmek için ne tür önlemler aldığı ve nasıl bir çaba harcadığıdır.

Tartışmaların bir yerinde katılımcılara kendilerini güvende hissetmek adına aldıkları önlemleri kimlere karşı aldıklarını sorun. Şiddetin gelmesi muhtemel olduğunu düşündükleri yerleri de sorun. Bazı atölyelerde katılımcılar cinsiyetleri fark etmeksizin benzer önlemler alıyor olabilir ve bu cinsiyetler arasında şiddete maruz kalma anlamında eşitlik olduğu yönünde bir gösterge olarak sunulabilir. Böyle bir durumda olası şiddet tehdidinin nereden, nasıl ve kimden geleceğine dair kabuller eşitsizliğin görünür hale gelmesini sağlayabilir.

Sunumlar için kadınların olduğu gruba erkeklerin olduğu gruba göre daha uzun bir süre tanınabilir. Bu katılımcılara söylenmek zorunda değildir.

Bu uygulamada vereceğiniz mesajları belirlemek için el kitabının ilk bölümündeki şiddetle ilgili kısımdan ve şiddetle ilgili uygulamaların “kolaylaştırıcıya notlar” ve “bahsedilmesi gereken noktalar” başlıklarının altında yazanlardan faydalanabilirsiniz.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Cinsiyetine göre kişilerin kendini güvende hissetmek için aldığı önlemler değişebilir.
- Alınan önlemler cinsiyetlere göre benzer olsa bile şiddet tehdidinin kaynağının bir cinsiyeti olduğunu unutmamamız gerekir.

14. Kendime Soruyorum

Amaç: Katılımcıları sahip oldukları güç ve ayrıcalıkları nasıl kullandıkları üzerine düşünmeye sevk etmek.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Gündelik yaşamda uyguladıkları güç ve sahip oldukları ayrıcalıklara dair somut örnekler üzerine düşünmelerini sağlayacaktır.

Süre: 45 - 60 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 kişi

Malzemeler ve Hazırlık

- Her katılımcı için uygulamanın sonundaki tablonun bir çıktısı alınmalıdır.
- Tabloyu doldurmak için her katılımcının bir kaleme ihtiyacı olabilir.

Başlangıç

1. Kolaylaştırıcı, katılımcıları bu çalışmanın mahrem ve özel meseleleri düşündürmeye yönelik bir amacı olduğu konusunda bilgilendirmelidir (1 dakika).^[24]
2. Çalışma kâğıtlarını toplamayacağınızı ve diğer katılımcılarla paylaşmayacağınızı; bu uygulamada esas olanın herkesin kendi kâğıdını dürüstçe doldurması olduğunu vurgulayın. Çalışma sırasında mahremiyetin korunması ve herkesin kendini rahat hissetmesi için katılımcıların birbirlerine yakın oturmamaları önemlidir. Atölye mekânı bu şartları sağlamaya uygun değilse katılımcılardan kâğıtları işaretlemek yerine yanıtlarını akıllarında tutmalarını isteyebilirsiniz. (2 dakika)

---

[24] Bu kısımda atölye genel notlar kısmında vurgulanan grup sözleşmesi konusuna bakmanızı öneriyoruz.

Uygulama

3. Katılımcılara iktidar ve ayrıcalık kullanımına dair bireysel bir çalışma yapacağınızı söyleyin. Çalışma kâğıdını gruba gösterin ve cümleleri okuyup karşısındaki *her zaman*, *bazen* ve *asla* sütunlarından kendilerine uygun olanı işaretlemelerini söyleyin; bunun için 10 dakika süreleri olduğunu belirtin. Çalışma kâğıtlarını dağıtın ve çalışmayı başlatın. Açıklamanıza rağmen uygulama sırasında katılımcılar arasında konuşmalar vs. olursa çalışmanın sessiz yapılması gerektiğini hatırlatın (12 dakika).
4. Çalışma kâğıdı üzerinde işaretleme (veya düşünme) bittikten sonra, bir paylaşım alanı açmak için katılımcılara aşağıdaki soruları yöneltin (30 dakika):
  - Tabloyu doldururken nasıl hissettiniz?
  - Bu çalışma günlük yaşamda başvurduğunuz güce ve sahip olduğunuz ayrıcalıklara dair size neler gösterdi?
  - Kendinize karşı dürüst olmak zor muydu?
  - Yaptıklarımız ve davranışlarımız üzerine düzenli olarak düşünüyor muyuz?
  - Bundan sonra yaptıklarınız ve davranışlarınız üzerine düşünmeye devam edeceğinize inanıyor musunuz?

Toparlama ve Sonlandırma

5. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın (15 dakika).
6. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Bu mahrem bir uygulama olduğundan, uygulamanın bitiminde katılımcıların kafalarını toparlamak için ara vermeye ihtiyacı olabilir. Programınızı bunu gözeterek yapmanızı tavsiye ederiz.

Katılımcılar sorulara dair düşüncelerini paylaşabilirler. Onlara detay vermek zorunda olmadıklarını söyleyebilirsiniz. Bu çalışmayı tamamladıkları için katılımcılara teşekkür etmeniz, bunun zor ve onlar için duygusal olabilecek

bir çalışma olduğunu belirtmeniz faydalı olabilir. Cevaplarını paylaşmak istemeyenlere saygı gösterin.

Uygulamanın sonunda seçtiğimiz kelimelerin, tutum ve davranışlarımızın, eylem ve deneyimlerimiz üzerine sistematik olarak düşünmemizin önemini belirten bir özet yapabilirsiniz. Günlük yaşamımızı sürdürürken yaptıklarımızın normal olduğunu, bunların bizi biz yapan şeyler olduğunu ve kimseye zarar vermediklerini düşünüyor olabiliriz. Ama söylediklerimizin ya da yaptıklarımızın niyetimizden bağımsız olarak güç dengesizliğine ya da eşitsizliğine katkı yapabileceğini hatırlamak ve bunları düşünmek için zaman ayırmak önemlidir.

Hepimiz güç hiyerarşisinin birer parçasıyız: bazen bazı ayrıcalıklardan faydalıyoruz ve hatta bu durum hoşumuza gidiyor. Bazen eşitsizliği deneyimliyoruz. Bu konuda hiçbirimiz masum değiliz. Hepimiz güç-eşitsizlik oyunundaki rolümüzü oynuyoruz. Dolayısıyla eğer değişim için mücadele edeceksek buna kendimizden başlamalıyız.

Kimsenin güç ve eşitsizlik düzeninden muaf olmadığını, herkesin bu olumsuz tabloda çeşitli biçimlerde payı olduğunu söylemekteki amaç eşitsizlik, güç, şiddet gibi konularda herkesi eşitlemek değildir. Böyle soyut bir eşitlemenin hayatta karşılığı yoktur. Bu yüzden adil ve sorumlu bir tutum da değildir. Amaç sadece herkesin çeşitli biçimlerde güç ya da eşitsizliğin tarafı olabileceğini hatırlatmaktır. Bu tür bir soyut eşitlemenin olumsuz sonuçlarından biri cinsiyet eşitsizliklerinin avantajlı tarafında bulunanların kendi üzerindeki sorumluluğu hafifletmek ya da bütünüyle atmak için bunu kullanmasıdır. Bir diğer sonucu da, cinsiyet eşitsizliklerinin dezavantajlı tarafında bulunanların kendilerini suçlu hissederek haklarını arama konusunda tereddüt etmesidir.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Hepimiz güç hiyerarşisinin bir parçasıyız ve kimi zaman çeşitli ayrıcalıklardan faydalıyoruz, kimi zaman da eşitsizlik nedeniyle dezavantajlı duruma düşüyoruz.
- Cinsiyet eşitliğinin sağlanması güç hiyerarşisi içindeki konumumuz üzerine sürekli şekilde düşünmeyi gerektirir.
- Kullandığımız dil, davranış ve tutumlarımızla ilgili düzenli şekilde değerlendirme yapmamız ve değişimin bir süreç olduğunu hatırlamamız önemlidir.

Tabloda Yansıyana Bakmak

Bu tabloya yeni cümleler ekleyebilir, mevcut cümlelerden bazılarını çıkarabilir ya da değiştirebilirsiniz.

Durumlar	Her zaman	Bazen	Asla
Bana iyi ve arkadaşça davranmayan kişilere tahammül edemem.			
Toplumsal statüsü benimkinden düşük insanlarla selamlaşmam.			
Çocuklardan ya da toplumsal statüsü benden düşük insanlardan bahsederken çoğu zaman aptal, çirkin, iğrenç, pis ve benzeri sözcükler kullanırım.			
Yoksulların ya da engellilerin tembel olduklarını ve pek de zeki olmadıklarını düşünüyorum.			
Etnisiteye dair klişelerin bazılarını doğru buluyorum ve çoğu zaman bu klişeleri içeren yorumlar yapıyorum.			
Dışarı çıkmak için kimseden izin almam.			
Partnerimden veya ailemin üyelerinden nerede olduklarını bana sürekli bildirmelerini isterim.			

Partnerimin cep telefonunu, sosyal medya hesaplarını ve e-postasını kurcalarım.			
Partnerim benimle sevişmek istemezse öfkelenirim.			
Birden fazla cinsel partnerim olduğunun bilinmesinde bir sakınca görmüyorum.			
İstersem seks satın alabilirim.			
Seks esnasında kondom kullanılıp kullanılmayacağına ben karar veririm.			
Kaç çocuğumuz olacağına, ne zaman ve nasıl olacağına ben karar veririm.			
Cinsellikle ilgili komik şakalar yapmanın bir zararı olduğunu düşünmüyorum.			
Eve ya da aileye dair tüm önemli kararları ben alırım.			
Eve giren paranın nasıl harcanacağına ben karar veririm.			
Evde yemek yapmam, yemek masasını hazırlamam, partnerime ya da aile üyelerine yemek hazırlayıp getirmem.			
Çocuğumun soyadımı taşımasını doğru buluyorum.			
Partnerimin soyadımı taşımasını normal buluyorum.			

Ebeveynlerin mirasını oğulların devralması anlaşılır bir gereklilik.			
Tartışmaları kazanmak benim için önemlidir.			
Kızgınken ya da tartışırken sesimi yükseltirim ya da bağırırım.			
Çok öfkeli ya da üzgün olduğumda evde eşyaları sağa sola fırlatır ya da tekmelerim.			
Çalıştırdığım insanlara rahatlıkla bağırırım (Bu durum evinde düzenli olarak çalışan biri olanlar ya da evine gündelikçi benzeri çalışan gelenler için geçerlidir).			
Çiftlerin bazen sözlü ya da fiziksel kavgaya tutuşmasını normal karşılarım.			
Yaramazlık yapan ya da söz dinlemeyen çocuklara vurulmasında bir sorun olduğunu düşünmüyorum.			
Partnerime, çocuklarıma ya da ailemdekilere tokat atarım ya da onları döverim.			

15. Erkekler ve Cinsiyet Eşitliği

Amaç: Erkeklerin cinsiyet eşitliği mücadelesindeki yerini konuşmak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Erkeklerin cinsiyet eşitliği mücadelesindeki yerine dair tartışmaları öğrenmesine,
- Cinsiyet eşitliğine katılımından bahsedilen erkeklerin hangi erkekler olduğu konusunda fikirlerinin daha net hale gelmesine,
- Erkeklerin cinsiyet eşitliği için mücadele ederken feministlerle ya da LGBTİ+'larla kurdukları politik ilişkilerde nelere dikkat edebileceklerini öğrenmesine katkı sağlayacaktır.

Süre: 60 - 90 dakika

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 kişi

Malzemeler ve Hazırlık

Bu atölye için aşağıdaki malzemelere ihtiyaç vardır:

- Küçük bir kutu
- Cümle sayısı kadar küçük kâğıt

Aşağıdaki cümleleri uygulama başlamadan önce ayrı kâğıtlara yazın ve sonra kâğıtları katlayarak bir kutuya koyun.

Başlangıç

1. Oturumun amacını ve akışı katılımcılara aktarın (2 dakika).

Uygulama

2. Siz de dâhil tüm katılımcılar çember şeklinde oturun.

3. Katılımcılardan biri kutudan rastgele bir kâğıt seçer ve kâğıttaki cümleyi yüksek sesle gruba okur.
4. Ardından okunan yargıyla ilgili dileyenler görüşlerini bildirir. Bu uygulamada siz de bir katılımcı gibi tartışmaya katılabilirsiniz (5 dakika).
5. Bir cümleyle ilgili tartışma bittikten sonra o kâğıt tekrar kutuya konmaz.
6. Kutuyu rastgele başka bir katılımcı alır.
7. 3 ve 6 arasındaki adımlar aynı sırayla takip edilir ve bu uygulama kutudaki kâğıtlar ya da oturumun süresi bitene kadar devam eder.

Toparlama ve Sonlandırma

8. Cümleleri tartıştıktan sonra en fazla on dakika sürecek şekilde tartışmaları özetleyen ve önemli birkaç noktaya dikkat çeken bir aktarım yapın (10 dakika).
9. Erkeklerin cinsiyet eşitliği mücadelesinde bir yeri olduğunu belirtin. Erkeklerin bu mücadeledeki varlığı hem yeni hem de çeşitli riskler barındıran bir durum olduğundan tartışmaların olağan olduğunu vurgulayın.
10. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın.
11. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın.

Kolaylaştırıcıya Notlar

Aşağıda bazı örnek cümleler var. Bu cümleleri kullanmak zorunda değilsiniz. Güncel tartışmalara ya da vurgulamak istediğiniz konulara uygun değişiklikler yapabilir, cümleler ekleyebilir ya da çıkarabilirsiniz.

- Cinsiyet eşitliği sağlanırsa bundan en kârlı çıkanlar erkekler olacaktır.
- Kadına şiddet uygulayan erkek değildir.
- 8 Mart yürüyüşüne erkeklerin katılım katılmayacağına erkekler karar vermelidir.
- Cinsiyet eşitliğini savunan erkeklerin asıl amacı daha fazla kişiyle seks yapmaktır.
- Erkekler cinsiyet eşitliği için başka erkeklere karşı mücadele etmedikleri için eşitlik sağlanmıyor.

- Heteroseksüel erkekler, gey ya da biseksüel erkeklerden daha cinsiyetçidir.
- Erkekler istese cinsiyet eşitliği sağlanır.
- Kimseye şiddet uygulamayan ya da ayrımcılık yapmayan erkekler vardır ve bu erkekler cinsiyet eşitsizliğinden fayda sağlamazlar.
- Erkeklerin erkeklere uyguladığı şiddet kadınlara uyguladıkları şiddetten daha kötüdür.
- Cinsiyet eşitliği sağlansa bile erkekler o güne kadar sahip oldukları avantajlar için bedel ödemelidir.
- Erkekler cinsiyet eşitliğinin sağlanmasından korkuyorlar.
- Erkeklerin eğitilmesi tek başına cinsiyet eşitliği için yeterli değildir.
- Taciz ya da tecavüz etmeyen, öldürmeyen erkeklere cinsiyet eşitliğine yaptıkları katkıdan ötürü minnet duymalıyız.
- Erkekler cinsiyet eşitliğine katkı yapmak istiyorlarsa eril davranışlar sergileyen erkeklerle görüşmemelidir.

Bazı cümleler daha uzun bazıları ise daha kısa tartışılabilir. Uzun tartışmalar için oturumun başında bir süre sınırı koymak (on ya da on beş dakika) iyi olabilir. Oturumun sonunda hâlâ süre kalmışsa ve katılımcıların dönmek istediği tartışmalar varsa bunlara geri dönülebilir. Cümle sayısını arttırarak uygulamanın erken bitmesini önleyebilirsiniz.

Uygulamadaki cümlelerle ilişkili tartışmalar esnasında erkeklerin cinsiyet eşitliği yolunda desteklenmesi gerektiği dile getirilebilir ve destek göstermeyenlere yönelik suçlayıcı ifadelerle karşılaşılabilir. Bu tür bir iklim oluşması halinde eşitlikçi davranmanın erkeklerin sorumluluğu olduğunu hatırlatmak elzemdir. Kimsenin bu yolda erkekleri desteklemek, onları dönüştürmek ya da eğitmek gibi bir yükümlülüğü yoktur.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Erkeklerin cinsiyet eşitliği için yürütülen mücadelede bir yeri olmalıdır. Ancak bu yeri erkekler kendi mücadeleleri sonucunda açmalıdır.
- Erkekler homojen bir sınıf olarak görülmemelidir. Cinsiyet eşitsizliği bir

sınıf olarak erkeklere çeşitli ayrıcalıklar sağlar. Ancak, bu ayrıcalıklardan her erkek faydalanmaz. Bazı erkekler erkeklikle ilgili normlara uyum gösteremedikleri ya da gösteremedikleri için ayrımcılığa ve/veya şiddete açık hale gelebilir. Dahası erkeklikle ilgili normlara uyum sağlasalar bile bu uyum süreci erkekler için çok tahripkâr olabilir. Tüm bunlara rağmen, erkeklerin bir sınıf olarak sorumlulukları olduğu fikrinin dayanak noktalarından biri de bu ayrıcalıklardır.

- Cinsiyet eşitliğinin erkeklerin faydasına olacağını söylemek, daha fazla erkeği motive edebilmek adına önemlidir. Ancak eşitlik erkeklerin mevcut ayrıcalıklarını kaybetmeleri anlamına geleceğinden aslında her anlamda onların yararına değildir.
- Erkeklerin cinsiyet eşitliğiyle ilgili sorumluluklarını kadınlarla ve LGBTİ+'larla olan ilişkilerine indirgeyerek düşünmek hatalıdır. Cinsiyet eşitliği sadece kadınlara ya da LGBTİ+'lara yönelik davranışların ve tutumların değişmesi anlamına gelmez. Herkesle olan her türden ilişkinin eşitlikçi ve şiddetsiz olması için irade göstermek anlamına gelir.
- Cinsiyet eşitsizliği sadece erkeklerin çabalarıyla sağlanamaz. Herkesin kolektif olarak çabalamasını ve dönüşümünü gerekir.
- Eşitlik sadece maddi koşulların değişmesiyle sağlanamaz. Zihin dünyalarının değişmesi de gerekir. Örneğin İstanbul Sözleşmesi kadınlara, çocuklara, LGBTİ+'lara yönelik şiddetin önlenmesi için cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerektiğini söyler. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması için de cinsiyetçi önyargılarla ve fikirlerle de mücadele edilmesi gerektiğini belirtir ve sözleşmenin tüm imzacıları için bu mücadele bir yükümlülüktür.
- Eşitlikçi davranışlar olması gereken davranışlardır. Bir erkeğin eşitlikçi tutum ve davranışlar sergilemesi onu iyi erkek yapmaz ve ona minnet duymamızı gerektirmez. Zaten yapması gerekeni yapmıştır. Ancak onu bu çabasında desteklemek dönüşümünü olumlu etkileyecektir.

16. Daha Eşitlikçi Bir Erkekliğe Doğru

Amaç: Katılımcıların eşitlik adına neler yapabileceklerini ve karşılaştıkları engelleri nasıl aşabileceklerini konuşmak.

Hedefler:

Bu uygulama katılımcıların;

- Eşitlik adına atabileceği somut adımların konuşulmasını ve listelenmesini,
- Bu adımları atmalarının önündeki engellerin somutlaştırılmasını,
- Bu engellerin nasıl aşılabileceğine dair katılımcılara bir bakış açısı kazandırılmasını,
- Somut bir eylem planıyla atölyeden ayrılmalarını sağlayacaktır.

Süre: 60 - 75 dakika (15 katılımcı için), 90-105 dakika (25 katılımcı için)

Katılımcı Sayısı: 12 - 25 kişi

Malzemeler ve Hazırlık

Bu atölye için aşağıdaki malzemelere ihtiyacınız vardır:

- Grup çalışmaları için, belirlenen başlık sayısı kadar büyük not kâğıdı.
- Her grup için en az bir tahta kalemi
- Büyük not kâğıtlarını asmak için hamur yapıştırıcı ya da bant.
- Katılımcı sayısı kadar tükenmez ya da kurşun kalem
- En az katılımcı sayısı kadar küçük yapışkan not kâğıdı

Başlangıç

1. Oturumun amacını ve akışı katılımcılara kısaca aktarın. Ardından uygulama yönergesini verin (2 dakika).

Yönerge örneği: Bu oturumda erkeklerin cinsiyet eşitliği adına neler yapabileceklerini ve eşitlikçi bir erkek olmanın önündeki engellerin nasıl aşılabileceğini konuşacağız. Birazdan küçük gruplara ayrılacağız. Her gruba bir soru verilecek. Her grup verdiği yanıtları kendi kâğıdına yazacak. Süre bittikten sonra tekrar büyük grup haline geleceğiz. Ben size süreyi hatırlatacağım.

Uygulama

2. Yönergeyi verdikten sonra katılımcıları dört küçük gruba eşit olarak ayırın. Her grup eğitim alanının rahatça çalışabilecekleri köşelerine dağılsın. Aşağıdaki sorunun yer aldığı kâğıtları gruplara dağıtın (2 dakika).
  - Erkekler daha eşitlikçi olmak için neler yapabilirler ve neler yapmamalıdır? Bu soruya yanıt verirken yapılabilecekleri işyerinde/okulda, evde, sokakta ve sanal ortamda yapılabilecekler olarak kategorilere ayırabilirsiniz.
3. Grupların ilk soruyu yanıtlamak için toplam on dakikası olduğunu hatırlatın. Yedi dakika kala ve dört dakika kala yüksek sesle iki hatırlatma yapın. Süre dolduğunda katılımcıların ilk soruyu tartışmayı sonlandırmalarını isteyin (10 dakika).
4. Herkesin ilk soruyu tartışmayı bitirip dikkatini size verdiğinden emin olduktan sonra aşağıdaki sorunun yazdığı ikinci kâğıdı gruplara dağıtın (2 dakika).
  - Erkeklerin daha eşitlikçi tutum ve davranış sergilemesinin önündeki engeller nelerdir?
5. Gruplara soruyu yanıtlamaları için on dakika verin. Yedi dakika ve dört dakika kala yüksek sesle iki hatırlatma yapın. Süre dolduğunda katılımcıları tekrar büyük grup haline getirin (10 dakika).
6. Büyük grup haline geldikten sonra her gruptan bir kişi ilk soruyla ilgili kendi grubundaki tartışmaları büyük gruba özetle aktarır. Bu aktarımlar esnasında siz yapılabilecekleri derli toplu ve herkesin görebileceği bir biçimde tahtaya maddeler halinde yazın. İlk soruyla ilgili aktarım bittikten sonra ikinci soruya geçin. İkinci soru için de her gruptan birer kişi konuşulanları büyük gruba özetle aktarır. Bu kısmı toplam 20-25 dakikayı geçmeyecek şekilde eşit olarak ikiye bölmenizi ve her soruya 10-12 dakika civarı bir süre ayırmanızı tavsiye ediyoruz (25 dakika).

7. Küçük gruplarda konuşulanları maddeler halinde yazdıktan sonra, tüm maddelerin üzerinden tek tek grupla beraber geçin. Erkeklerin yapabilecekleri listesindeki her bir maddeyi kimlerin yapabileceğini sorun. Ardından eşitlikçi tutum ve davranışın önündeki engellerin olduğu listeyi ele alıp tüm maddelerin üzerinden tek tek grupla beraber geçin. Her bir madde için katılımcılara hayatlarında böyle bir engel olup olmadığını sorun. Katılımcıların hayatlarında olsun olmasın her madde için, maddede belirtilen durumun ortadan kaldırılması ya da etkisinin hafifletilmesi neler yapılabileceğini konuşun (12 dakika).

Toparlama ve Sonlandırma

8. Bu uygulamanın eşitliğe dair soyut tartışmalar yapmaktansa somut olarak atılabilecek adımlara odaklanmaya çalıştığını aktarın. (3 dakika)
9. Erkeklerin eşitlik adına bir şeyler yapmaya başlamak için herhangi bir şeyi beklemesine gerek olmadığını vurgulayın. (3 dakika)
10. Atölyede katılımcılar atabilecekleri adımlar ya da önlerindeki engeller konusunda yeterince açık ve net olamayabilirler. Bu egzersizi evde kendi başlarına yapmalarını, önlerine bir kâğıt alıp yapabileceklerinin bir listesini çıkarmaya çalışmalarını ve her bir maddenin hayata geçirilmesi ve bir alışkanlığa dönüşmesi için ihtiyaç duydukları zamanı yazmalarını rica edin. Ancak zamanları yazarken onların nasıl kısıtlanabileceği üzerine düşünmeleri ve mümkün olan en kısa zamanı yazmaya çalışmalarını isteyin. (3 dakika)
11. Bahsedilmesi gereken noktalar kısmındaki konuları açık ve anlaşılır bir şekilde aktararak söyleyeceklerinizi toparlayın (3 dakika).
12. Katılımcılara teşekkür ederek uygulamayı sonlandırın (3 dakika)

Kolaylaştırıcıya Notlar

Eğer birkaç farklı uygulamayı bir araya getirerek bir atölye programı oluşturduysanız, bu uygulamanın son uygulama olmasını tavsiye ederiz.

Bu uygulamadaki en kritik noktalardan biri, erkeklerin önlerindeki zorlukları daha eşitlikçi olmak için gereken sorumluluğu almamak için bir bahane olarak göstermeleridir. Bu tür bir durumla karşılaşmanız halinde, ayrıcalıklı

grubun mensuplarının bu ayrıcalıkları terk etmelerinin kolay bir süreç olmayabileceğini ya da içimize işlemiş cinsiyetçi fikirleri fark etme ve değiştirmenin zaman alabileceğini kabul ederek başlayın. Ancak, yapılması gerekenlerin zorluk derecesinin cinsiyetçiliğin yerleşikliğinin de bir göstergesi olduğunu hatırlatın. Erkeklerin cinsiyetçiliğe karşı kolektif olarak hareket etmesinin bu bağlamda ne kadar elzem olduğunu ve bu zorlukların aşılmasında erkeklerin kolektif olarak hareket etmesinin bir köşe taşı olduğunu vurgulayın. Eşitlikçi erkeklerin sayısı ve görünürlüğü arttıkça, cinsiyetçi olmayan erkeklik biçimleri olağanlaşacaktır.

Bahsedilmesi Gereken Noktalar

- Erkeklerin cinsiyet eşitliği adına yapabilecekleri şeyler vardır.
- Erkeklerin yapabilecekleri bazı şeylerin gerçekleşebilmesi için bir kişinin göstereceği çabanın ötesinde şeylere ihtiyaç olabilir. Öyle dahi olsa, erkeklerin ne yönde irade koyduklarının görünür olması, toplumda erkeklerin cinsiyet eşitliği lehine bir tutum takındığı örneklerin daha fazla görünür olması için gösterilen bu çabalar önemli olacaktır. Dolayısıyla çabalamaktan vazgeçmemek önemlidir.
- Bazen erkekler kişisel konforlarından vazgeçmek istemedikleri için kendilerine ve başkalarına aslında önlerinde çeşitli engeller olduğunu söyleyebilirler. Ancak bunların genelde konfor alanını korumak için gösterilen bir tepki olabileceğini hatırlatın.
- Erkeklerin yapabileceklerini olabildiğince somut konuşmaya çalışmaları, isteksizlikle mücadele etmek ve mevcut durumla yüzleşmek adına önemlidir.
- Erkekler önlerindeki engelleri nasıl aşabilecekleri ya da o türden engelleri sadece kendilerinin yaşayıp yaşamadığı konusunda kararsız olabiliyorlar.
- Bu uygulama hem bu tür engellerin nasıl aşılabileceğine dair kolektif bir çaba olduğu için hem de cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanabileceği, bu yolda karşılaşılan zorlukların neler olduğu ve nasıl aşılabileceği gibi meselelerin erkekler arasındaki sohbetlerin gündem maddelerinden birine dönüşmesini sağladığı için çok kıymetlidir. Bu durum sadece atölyeyle sınırlı kalmamalı, erkeklerin günlük hayatlarında da deneyimledikleri bir şeye dönüşmelidir.

3. ERKEKLERİN CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇABALARINA DÂHİL EDİLMESİ - DÜNYADAN İYİ ÖRNEKLER

Bu bölümde dünyanın farklı bölgelerinde yürütülen ve erkekleri cinsiyet temelli şiddetin önlenmesi çabalarına dâhil etmeyi amaçlayan çalışmalardan seçtiğimiz iyi örnekleri aktaracağız. Seçtiğimiz örnekler, dört ana faaliyet alanında yürütülen çalışmaları kapsıyor: spor, babalık, erkek sağlığı ve işyeri. Bu bölümde daha çok olumlu etkisi ölçülmüş projelere yer vermeyi tercih ettik. Ele aldığımız alanlarda Türkiye'den iki iyi örneği de bu bölüme dâhil ettik. Kısaca tanıtmaya çalıştığımız bu iyi örneklerin Türkiye'de geliştirilecek projelere ilham vermesini temenni ediyoruz.

3.1. Projeler^[25]

1. Spor Alanında Gerçekleştirilen Projeler

Erkekleri şiddetin önlenmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması çabalarına dâhil etmeyi amaçlayan çalışmalar ilk olarak spor alanına odaklandılar. Spor, bu çalışmaların yürütülmesi için ideal bir alan olarak öne çıktı çünkü hem çok sayıda erkeği ortak bir alanda bir araya getirme işlevi taşımakta hem de hâkim erkeklik normlarının olduğu ve yayıldığı etkili bir mecra oluşturmaktadır.

Yapılan bilimsel çalışmalar, özellikle sporcuların ve antrenörlerin cinsiyetle ilgili yaklaşımlarının erkekler ve oğlan çocukları üzerindeki etkisinin büyük ve uzun vadeli olduğunu ortaya koyuyor. Ayrıca eşitsiz cinsiyet normlarına dayalı hâkim spor kültürünün ve yapısının, şiddet ve cinsel saldırıya yol açtığını doğrulayan araştırmalar da mevcut.^[26]

Şiddeti önleyecek ve cinsiyet eşitliğini sağlayacak çalışmaları spor alanında yürütmenin çeşitli avantajları bulunuyor. Örneğin, çok sayıda erkeğin bir kurum çatısı altında bir arada olmaları, katılımcıya daha kolay erişme ve kurum yönetimle-

[25] Bu bölümde Wells, L., Lorenzetti, L., Carolo, H., Dinner, T., Jones, C., Minerson, T., & Esina, E. (2013)'den yararlanılmıştır.

[26] Örneğin, Dyson and Flood, 2008

riyle işbirliği yapabilme bağlamında önemli bir avantaj sağlıyor. Araştırmalar, erkeklerin kendilerine spor kulüpleri aracılığıyla ulaştığında şiddeti önleme çalışmalarının içinde yer almaya oldukça istekli olduğunu ortaya koyuyor.^[27] Farklı ülkelerde gerçekleştirilen White Ribbon (bkz. Sf. 155) kampanyaları ünlü olan ve olmayan sporcuların, erkeklere cinsiyet eşitliği ve şiddet karşıtlığı konusunda olumlu mesajlar aktarmakta çok etkili olduğunu gösteriyor.^[28]

Spor alanındaki başarılı projelere bir örnek olarak ABD’de başlatılan *Mentors in Violence Prevention* (MVP - Şiddetin Önlenmesi için Danışmanlık) başlıklı inisiyatif verilebilir. MVP 1993 yılında, Northeastern Üniversitesi’nden Dr. Jackson Katz ve meslektaşları tarafından ABD’deki hâkim spor kültürünü dönüştürmeyi hedefleyerek geliştirilen ve kısa sürede okullarda, orduda, kamuda ve özel kuruluşlarda uygulanmaya başlanan bir program. Program 2012 yılından beri İskoçya’da da başarıyla uygulanıyor. MVP ile ilgili detaylı bilgi için <https://www.mvpstrat.com/> adresine bakabilirsiniz.

MVP kapsamında sporculara ve antrenörlere cinsiyet eşitliğini sağlamak için aktif rol üstlenebilmelerini ve tanık oldukları şiddet vakaları karşısında etkili bir “aktif tanık” olabilmelerini sağlayacak gerekli bilgilendirme yapılıyor. MVP’nin etkisini ölçmek için yapılan bir araştırma, programın katılımcısı erkekler arasında cinsiyet eşitliğini teşvik edecek normların değer kazandığını ve cinsel şiddetin temelinde yatan cinsiyetlerle ilgili inanışlarda azalma olduğunu ortaya koyuyor. Bu araştırma ayrıca bir kadın arkadaşlarının şiddet içeren bir ilişki yaşadığı bilgisini kendileriyle paylaşması durumunda, erkeklerin kadın arkadaşlarına destek sağlama konusunda farkındalıklarının arttığını da gösteriyor.^[29]

Spor alanında yürütülen çalışmalara Türkiye’den bir örnek olarak, Fenerbahçe Spor Kulübü’nün Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) tarafından yürütülen *HeForShe* hareketine katılmasını gösterebiliriz. Fenerbahçe Spor Kulübü, bu çalışma kapsamında “Birlikte Eşitiz” sloganı ile spor alanında toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmeyi hedefliyor. Bu hedefi görünür kılmak için A Futbol Takımı 2018–2019 sezon sonuna kadar formalarının sağ kolunda HeForShe logosu taşıdılar. Bu çalışmayla ilgili daha detaylı bilgiye <https://www.fenerbahce.org/taraftar/heforshe> adresinden erişebilirsiniz.

---

[27] Örneğin, Garin 2000

[28] Minnerson, et al. 2011

[29] Northeastern University, 2007

2. Babalık Odaklı Projeler

Olumlu babalık fikrini ve pratiğini geliştirmeyi amaçlayan çalışmalar, babaların çocuk bakımında aktif rol almalarını ve çocuklarının zihinsel, fiziksel ve duygusal iyi olma haline bütüncül şekilde bakabilmelerini teşvik eder. Erkeklerin çocuk bakım sorumluluklarını daha eşitlikçi şekilde paylaşmalarının erkeklerin, kadınların ve çocukların hayatlarını genel anlamda iyileştirdiği gibi, cinsiyet eşitliğini ve şiddetsizliği teşvik de ettiği ortaya konmuştur.^[30]

Olumlu babalık odaklı çalışmaların hedef kitlesi yalnızca biyolojik, üvey ya da evlat edinmiş babalarla sınırlı olmayıp, amca ve dayı gibi akrabaları, aile dostlarını, koruyucu babaları, vasileri ve çocukla yakın ilişki içindeki herkesi kapsayabileceği için geniş bir erkek grubuna hitap etme ve ayrıca bakım ilişkisini heteronormatif sınırların dışına taşıma potansiyeline sahiptir.

Erkeklerin çocuk bakımına daha fazla dâhil olması geleneksel erkeklikle ilgili kısıtlayıcı kalıpyargıların etkisini azaltır ve erkeklerin aile ve toplum içinde üstlenebilecekleri rollerle ilgili kapasitelerini artırır. Araştırmalar daha fazla bakım emeği harcayan erkeklerin duygusal esenliğinde artış olduğunu, duygularını ifade etme ve empati kurma konusunda geliştiklerini ortaya koymuştur.^[31]

Olumlu babalık pratiklerinin artması aynı zamanda aile içi çatışmaları ve şiddeti azaltır, çocukların fiziksel ve duygusal olarak daha güvenli bir çevrede yetişmelerini sağlar.^[32] Babaları tarafından bakım gören oğlan çocuklarının, yetişkin hayatlarında kadın partnerlerine şiddet uygulama olasılıklarının düşük olması, araştırmaların ortaya koyduğu önemli bir başka bulgudur. Kendilerini cinsiyet eşitlikçi olarak tarif eden çoğu erkeğin hayatlarında cinsiyet eşitliğini teşvik eden bir baba ya da diğer erkek rol modelinin olduğunu gösteren araştırmalar da mevcuttur.^[33]

Erkeklerin bakım süreçlerine daha fazla dâhil olmalarını sağlamayı amaçlayan çok sayıda çalışma yürütülmektedir. White Ribbon tarafından geliştirilerek Kanada'da uygulanan *It Starts With You. It Stays With Him.* (Seninle Başlar. Onunla Devam Eder.) başlıklı toplumsal bilgilendirme ve tanıtım kampan-

---

[30] Örneğin, Shapiro, Krysik, & Pennar, 2011; Barker & Verani, 2008; MenCare, 2011

[31] Allen & Daly, 2007; Horn, Blankenhorn, & Pearlstein, 1999

[32] Shapiro, Krysik & Pennar, 2011; Barker & Verani, 2008

[33] Barker 2001

yası olumlu babalığın teşvik edilmesi teması çerçevesinde sayabileceğimiz iyi örneklerden biridir. Kampanyanın amacı, erkekleri hayatlarındaki oğlan çocuklarına, kadınlarla ve kızlarla eşitlikçi ve iyi işleyen ilişkiler kurmanın yollarını ve önemini öğretmeleri için desteklemektir. Bu bağlamda kampanya erkeklerle cinsiyet eşitliği ve iyi işleyen ilişkiler temelinde anlamlı bir diyalog geliştirmeyi ve bu erkeklerin daha sonra oğulları, torunları, kardeşleri, yeğenleri, öğrencileri ve çevrelerinde iletişim kurdukları diğer oğlan çocuklarını olumlu şekilde etkilemelerini hedeflemektedir. Bu çalışma, babalara ulaşmak için özellikle ilkökul ve ortaokul öğretmenlerini devreye sokmuş ve öğretmenlere bu konuda bilgi ve tavsiye sağlamıştır. Ayrıca, olabildiğince geniş bir kitleyi bilgilendirmek için web sitesi, ilkökul öğretmenleri ve sosyal hizmet görevlilerine yönelik çevrimiçi eğitim modülleri, dijital hikâyeler, kamu spotları, interaktif bir anket, YouTube kanalı, Facebook sayfası ve posterler gibi çeşitli araçlardan faydalanılmıştır.

2009 yılında kampanya ile ilgili bir değerlendirme çalışması yapılmış ve kampanyanın etkisinin oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kampanyanın web sitesini ziyaret eden erkeklerin %82'si hayatlarındaki oğlan çocuklarını cinsiyet eşitlikçi ilişki kurma konusunda olumlu yönde etkilemek için kendilerini daha hazır hissettiklerini, %84'ü ise cinsiyet eşitlikçi yaklaşımı hayata geçirme konusunda bilgi ve destek kaynaklarının arttığını söylemiştir.[34] *It Starts With You* yerel ve uluslararası başarısı sayesinde, Birleşmiş Milletler'in SAY NO - UNiTE to End Violence Against Women Campaign başlıklı kadına yönelik şiddetle mücadele kampanyasında dikkat çekilen çalışmalardan biri olmuştur. *It Starts With You* ile ilgili daha detaylı bilgiye <https://www.itstartswithyou.ca/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Türkiye'de benzer alanda yürütülen başarılı bir çalışma olarak AÇEV'in (Anne Çocuk Eğitim Vakfı) ***Baba Destek Programı***'ndan bahsedebiliriz. AÇEV, 1996 yılından beri yürüttükleri ve bugüne kadar 60.000'den fazla babaya ulaştıkları program kapsamında, 3-6 ve 7-11 yaş dönemi çocukları olan babalara 10-13 hafta boyunca eğitim sağlamaktadır. Bu eğitimler, babaların çocuklarının bakımında sorumluluk üstlenmeleri ve çocukları ile demokratik bir ilişki kurarak, onların gelişimlerini etkin bir şekilde desteklemelerini sağlamayı amaçlamaktadır. AÇEV ayrıca konuyla ilgili araştırma ve yayınlar da yaparak alanın gelişmesine katkı sağlamaktadır. *Baba Destek Programı* ile

---

[34] White Ribbon Campaign 2012

ilgili detaylı bilgiye <https://www.acev.org/ne-yapiyoruz/anne-babalar-icin/baba-destek-programi/> adresinden erişebilirsiniz.

3. Erkek Sağlığı Odaklı Projeler

Sağlık, şiddet ve hâkim erkeklik normları arasında çok yönlü bir ilişki olduğu, son dönemde giderek artan sayıda araştırma tarafından ortaya konulmaktadır. Erkeklerin sert ve haşın olmasını, risk almaktan kaçınmalarını ve çok sayıda cinsel partnerlerinin olmasını telkin eden erkeklik normlarının etkisiyle tıbbi öneri ve sağlık hizmetlerine erişmekten kaçınmaları hem kendileri hem de kadınlar ve çocuklar üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır. Araştırmalar bu erkeklik normları ile HIV oranlarında artış, cinsel saldırı, akıl ve ruh sağlığında bozulma, özgüven problemleri ve ev içi şiddet vakaları arasında neden-sonuç ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur.^[35] Çok sayıda yaralanma ve hastaneye yatış gerektiren vaka ile ölümün sebebi, ideal erkekliğin gereği olarak romantize edilen risk alma davranışlarıdır.^[36] Erken yaşlarda toplumun kendilerinden beklentisinin aile geçimini sağlamaları ve kadınlarla çocukları korumaları olduğunu öğrenen erkeklerde, hastalık ve ağrı ile karşılaşmalarında bunu fazla önemsememeleri ve hastalıkla ağrıya katlanmaları gerektiği inancı oldukça yaygındır.^[37]

Erkeklerin şiddetin önlenmesi çalışmalarına dahil edilmesine, sağlığın geliştirilmesi perspektifinden de yaklaşılması gerektiğini savunan uzmanlar ve kurumlar, erkeklikle ilgili katı ideallerin ve normların, erkeklerin kadınlar ve kız çocuklarıyla olduğu kadar diğer erkeklerle ve farklı cinsiyet gruplarıyla da nasıl etkileşime geçeceğini belirlediğine ve eşitsiz cinsiyet normlarının erkekleri şiddet, yaralanma ve ölüm karşısında daha kırılğan hale getirdiğine dikkat çekmektedir.^[38]

Bunun yanı sıra, çocukluk döneminde cinsel ya da fiziksel istismara maruz kalan erkeklerin ileriki

[35] Barker, Ricardo, & Nascimento, 2007; Pulerwitz & Barker 2008; Campbell, 1995

[36] Northern Health, 2011, sf. 28

[37] Northern Health, 2011

[38] WHO, 2008; Kaufman, 2001; Katz, 1995

yaşlarda toksik stres, cinsel fonksiyon bozukluğu, yeme bozukluğu, kendine zarar verme ve uyuşturucu kullanımı gibi psikolojik sorunlar yaşama olasılığının arttığı tespit edilmiştir.^[39] İstismara maruz kalan birçok erkeğin ilişkilerinde partnerlerine şiddet uyguladıkları da ayrıca ortaya konmuştur.^[40] Bu konunun önemli bir boyutu, erkeklerin çocukluk döneminde maruz kaldıkları istismarın henüz üzerinde yeterince çalışma yapılan bir mesele olmamasıdır.

Erkeklik, şiddet ve sağlık arasındaki ilişkinin bir diğer boyutu da erkeklerin toplumsal dışlanma deneyimleri ile bağlantılıdır. Etnik kimlik, göçmenlik, cinsel kimlik, ekonomik ve toplumsal statü gibi etkenlere dayalı ayrımcılığa maruz kalan erkeklerin şiddet uygulama, şiddete maruz kalma ve ruh sağlığı problemleri yaşama ihtimalleri artmaktadır.^[41] Toplumsal dışlanmaya maruz kalan erkeklerin sağlık güvencesine ve sağlık hizmetlerine erişiminin çok daha kısıtlı olduğunu da ayrıca belirtmek gerekir.

Erkek sağlığı odaklı yaklaşımlar, erkeklerin risk alma davranışlarını azaltmanın ve öz bakım davranışlarını geliştirecek çalışmalar yapılmasının önemine dikkat çekmektedir. Bu çalışmaların uzun vadeli, ulusal ya da uluslararası genişlikte bir ölçekte olması ve sağlık, sosyal hizmetler ve eğitim gibi farklı sektörleri bir araya getirecek şekilde kurgulanması toplumsal normların değişmesini, erkeklerin sağlığının iyileşmesini ve erkeklerin uyguladıkları ve maruz kaldıkları şiddeti azaltacaktır.

Erkek sağlığı odaklı çalışmalara iyi bir örnek olarak, Brezilyalı bir sivil toplum kuruluşu olan Promundo'nun (bkz. sf. 154) 2002 yılından beri çoğunluğu Latin Amerika'dan olmak üzere 30'u aşkın ülkede uygulanan **Program H** başlıklı projesini verebiliriz. *Program H*, kentte yaşayan, düşük gelirli, 14-25 yaş arası oğlan çocukları ve erkeklere odaklanan ve onların hâkim erkeklik normlarının ve sağlıklarına zarar veren davranışlarının farkına varmalarını ve kişisel davranışlarını yeniden tanımlamalarını teşvik etmeyi amaçlayan bir projedir.

Projenin odağında yer alan konular arasında toplumsal cinsiyet, cinsellik, üreme sağlığı, babalık ve bakım sağlama, şiddeti önleme, duygusal olarak iyi olma hali, uyuşturucu kullanımı, AIDS'i önleme ve HIV ile yaşama yer almaktadır. Çalışma hem eğitici nitelikte uygulamalar hem de sosyal

---

[39] Haegerich & Hall, 2011; Jewkes, Sikweyiya, Morrell, & Dunkle, 2009

[40] Haegerich & Hall, 2011

[41] Haegerich & Hall, 2011

destek programları ve tanıtım kampanyaları aracılığıyla yürütülmektedir. Bu kapsamda bir eğitim el kitabı, eğitsel videolar, toplumsal tanıtım stratejisi ve değerlendirme ölçeği hazırlanmıştır. Eğitsel videolar özellikle genç erkekler ve oğlan çocuklarına hitap etmesi için animasyon formatında hazırlanmıştır. Proje katılımcısı erkeklerin videodaki görüntülerden yola çıkarak kendi kişisel hikâyelerini paylaşmalarını kolaylaştırmak adına videolarda herhangi bir diyaloga yer verilmemiştir.

Program H ile ilgili değerlendirme çalışması, projenin olumlu bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcılar arkadaşları ve partnerleriyle olan ilişkilerinin daha iyi hale geldiğini ve ayrıca kondom kullanımlarında artış olduğunu bildirmişlerdir. Değerlendirmelerde, projenin Brezilya'daki erkek katılımcıları arasında kadınları eşit konumda görenlerin oranının %48'den %68'e çıktığı görülmüştür. Hindistan'daki erkek katılımcılar arasında ise partnerlerine karşı şiddet uygulamayı meşru görenlerin oranının %25'ten %18'e düştüğü tespit edilmiştir.[42] Projeye ilgili daha detaylı bilgiye <https://promundoglobal.org/programs/program-h/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Bu alanda bahsedebileceğimiz diğer bir iyi örnek de, Güney Afrika'da kurulmuş bir sivil toplum kuruluşu olan Sonke Gender Justice'in (bkz. sf. 155) bu ülkede 2006 yılında yürütmeye başladığı *One Man Can* (OMC) (Bir Adam Yapabilir) başlıklı kampanyadır. OMC erkek cinsel sağlığı ile ilgili konuları ele alan ve mülteci ve hapis yatanların sağlığı gibi odakları olan birçok projeden oluşmaktadır. Bu projelerin her birinin amacı, HIV ve AIDS konusunda farkındalık yaratmak ve erkekleri test merkezlerinden, danışmanlık ve sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanma konusunda teşvik etmektir. OMC kampanyasının önemli özelliklerinden biri, kampanyanın geniş bir kitleye ulaşması için yerel radyoların kullanılmasıdır. OMC erkeklerin yerel ölçekte, sağlık programları ve hizmetlerine erişim üzerinden şiddet karşıtı çalışmalara katılmak üzere bir araya gelmesini sağlaması açısından başarılı bir örnektir. Projelerin katılımcılarıyla yapılan değerlendirmeler de bunu doğrulamaktadır: OMC kapsamında yapılan babalıkla ilgili bir çalışmanın sonucunda, seks yapmanın yalnızca erkeğin kararına bağlı olduğu ifadesine katılan erkeklerin oranı %100'den, %75'e düşmüştür. Projelerin etkisini daha genel düzeyde ölçen bir başka değerlendirmeye göre ise, kondom kullanımı %67 artarken, şiddet vakalarının polise bildirilme oranında da yükselme görülmüştür.[43]

---

[42] van der Gaag, 2011

[43] Colvin, 2009

OMC ile ilgili daha detaylı bilgiye http://preventgbvafrica.org/wp-content/uploads/2013/11/Introduction_and_Overview.pdf adresinden erişebilirsiniz.

4. İşyeri Odaklı Projeler

Erkekleri şiddetin önlenmesi çalışmalarına dâhil etmek için oldukça uygun mecralardan bir diğeri işyerleridir. Yetişkin bireylerin büyük çoğunluğunun günün önemli bir kısmını geçirdiği bir alan olmasının yanı sıra, işyeri ve kurum kültürlerinin ve işleyişlerinin, cinsiyet de dâhil birçok normun şekillendiği ve pekiştiği yerler olması şiddeti önleyici çalışmaların yürütülmesi için bu mecrayı ideal hale getirmektedir.

İşyerinde gerçekleştirilen projelerde işverenler en önemli paydaşlardan birini oluşturmaktadır. Zira kurum politikası belirleme, bilgi paylaşımında bulunma ve beceri gelişimini teşvik etme gibi görevler işverenin sorumluluğundadır. İşverenler bunlara ek olarak, çalışanlar, müşteriler, tüketiciler ve iş ortaklarından oluşan geniş bir kitleyi şiddet karşıtı mücadeleye katılmak için ikna etme potansiyeli de taşımaktadır. Giderek daha fazla sayıda işveren şiddetin çalışanları üzerindeki olumsuz etkisini ve şiddete maruz kalan çalışanlarına destek sağlama gereğini dikkate almakta ve şiddetin önlenmesi konusunda aktif rol almaları gerektiğinin farkına varmaktadır.

Araştırmalar, şiddete karşı zayıf yaptırımları olan ve özellikle ev içi şiddeti “aileyi ilgilendiren bir mesele” olarak düşünerek şirket düzeyinde ele almaya yanaşmayan kurum kültürlerinin ev içi şiddetin nedeni olan normları ve davranışları pekiştirdiğini göstermektedir.^[44] Dolayısıyla şirketlerin cinsiyet eşitliği alanında çalışan sivil toplum kuruluşları, sendikalar, devlet kurumları ve yerel yönetimlerle işbirliği halinde yürütecekleri çalışmalar, cinsiyet temelli şiddetin - özellikle de ev içi şiddetin- önlenmesini kamusal bir mesele haline getirme açısından da oldukça önemlidir.

İşyerleri, hem örnek liderlik sergilenmesi ile hem de çalışma arkadaşlarının birbirlerine olumlu rol modeli oluşturmalarını sağlayarak şiddet karşıtı normların gelişmesi için önemli fırsatlar sunma potansiyeline sahiptir. İşverenlerin çalışanlarına şiddet ve cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalıklarını artıracak ve doğru mücadele yöntemlerini gösterecek eğitimler sunmaları etkili bir çalışma örneğidir.

[44] VicHealth 2007, sf.39

Yönetici ve idareci pozisyonunda çalışanların bu temel eğitime ek olarak, şiddete maruz kalan çalışanlara uygun desteğin sağlanması ve şirket içi yaşanabilecek şiddet vakalarını doğru şekilde ele alma konularında eğitim almaları önemlidir.

Bu alandaki iyi örneklerden biri, Avustralya'da 2010 yılından beri konuyla ilgili çalışmalar yürüten *Male Champions of Change* (MCC - Değişimin Erkek Şampiyonları)) oluşumdur. Bu oluşum, Avustralya İnsan Hakları Komisyonu çatısı altında 15 şirket grubunu ve 230'dan fazla şirket ve kurum liderini bir araya getiren bir platform niteliğindedir ve cinsiyet eşitliğini sağlamak için aktif rol almalarını sağlama amacıyla erkeklerin toplum içindeki rollerini yeniden tanımlamaya odaklanmaktadır. Geniş kapsamlı bir cinsiyet eşitliği perspektifine sahip olduğu için, faaliyetlerini işyerinde şiddetin önlenmesi çalışmaları ile sınırlamayarak, işyerinde kadınların liderliğini ve eşitliği teşvik edecek çalışmalar da yürütmektedir. MCC işyerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması çalışmalarında üç alana odaklanmaktadır: (1) eşitliğin önündeki engellerin kaldırılması ve bunun şirketin yararına bir çaba olduğu fikrinin yerleşik hale getirilmesi, (2) politika oluşturma aşamasından uygulama aşamasına geçilmesinin yanı sıra, her kademedeki yöneticinin ve çalışanların uygulamalara katılımında kararlılığın ve sürekliliğin sağlanması; (3) kapsayıcı liderlik vurgusunun kurum kültürünün ayrılmaz bir parçası olmasının sağlanması.

MCC oluşumu yılda dört kez bir araya gelerek deneyim ve bilgi paylaşımında bulunmakta ve bir sonraki döneme dair somut ve uygulanabilir hedefler belirlemektedir. Bu toplantılara MCC liderlerinin bizzat katılması gerekmekte, temsilci aracılığıyla katılım kabul edilmemektedir. Bu işleyiş MCC'nin çalışmalarının daha etkin ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Oluşumla ve çalışmalarıyla ilgili daha detaylı bilgiye <https://malechampionsofchange.com/> adresinden ulaşabilirsiniz.

3.2. Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak İçin Çalışan Erkek Örgütleri

Bu kısımda, yukarıda bahsettiğimiz projeler kapsamında da adı geçen belli başlı erkek örgütlerini çok kısaca tanıtmayı amaçlıyoruz. Burada yer verdiğimiz örgütlerin tümünün cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve geliştirilmesi için çalışan ve kendilerini çoğunlukla (pro-)feminist olarak tarif eden erkek örgütleri

olduğunu vurgulamayı önemsiyoruz.^[45]

Aşağıda kısaca tanıtacağımız erkek örgütlerinin dışında, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ile Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi uluslararası örgütlerin de, cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve şiddetin önlenmesi çabalarına erkeklerin dahil edilmesi ekseninde çalışmalar yürüten kuruluşlar arasında olduğunu belirtmek isteriz.

1. MenEngage

MenEngage dünyanın birçok bölgesinde faaliyet gösteren ülke düzeyindeki ağlardan ve yüzlerce sivil toplum kuruluşundan oluşan ve Birleşmiş Milletler birimlerinin de dahil olduğu küresel bir örgütlenmedir. Feminist ve insan hakları temelli bir yaklaşımla, ataerkil cinsiyet normlarını ve cinsiyet temelli güç eşitsizliklerini ortadan kaldırma amacıyla faaliyet göstermektedir. Erkeklerin ve oğlan çocuklarının cinsiyet eşitliğinin sağlanması çabalarının aktif katılımcıları olmaları için bölgesel ve ülke düzeyindeki ağları aracılığıyla, savunuculuk faaliyetleri yürütmekte ve yerel, bölgesel ve uluslararası politika geliştirme süreçlerine dahil olmaktadır.

Halihazırda Afrika, Karayipler, Avrupa, Latin Amerika, Kuzey Amerika ve Güney Asya'da bölgesel ağları mevcuttur. Ortadoğu ve Kuzey Afrika ağı da kurulma aşamasındadır.

MenEngage konuyla ilgili çok sayıda kaynağın, araştırmanın ve iyi uygulamaların paylaşıldığı bir platform işlevi de görmektedir. Daha detaylı bilgi için <http://menengage.org/> adresini ziyaret edebilirsiniz.

2. Promundo

Promundo 1997 yılında Brezilya'da kurulmuş, cinsiyet eşitsizlikleri, şiddet ve ataerki ile mücadele ederek kadınlar, erkekler ve tüm cinsiyet kimlikleri için eşitlikçi bir dünya ideali için çalışan bir örgüttür. Bu ideale ulaşmak için zararlı cinsiyet normlarını ve eşitsiz güç dinamiklerini dönüştürme yönünde erkekler ve oğlan çocuklarıyla birlikte faaliyet göstermektedir. Cinsiyet iliş-

---

[45] Eşitlikçi pro-feminist erkek örgütlenmelerinin, babalık hakları ve nafaka karşıtlığı gibi temalar etrafında bir araya gelen, cinsiyet eşitliği karşıtı bir yaklaşıma sahip erkek hakları örgütlerinden (*men's rights organizations*) temelde farklı olduğunu vurgulamak isteriz.

kilerinde dönüştürücü ve sürdürülebilir bir değişim için erkeklerin ve oğlan çocuklarının kendilerini bu sürecin bir parçası olarak görmelerini sağlamaya çalışmakta, zararlı cinsiyet normlarının dönüşümünden onların da yarar sağlayacaklarını vurgulamaktadır.

Promundo Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Portekiz ve Şili’de üye örgütleri olan küresel bir konsorsiyumdur. Kuruluşundan beri 55’ten fazla ülkede cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve şiddetin önlenmesi amacıyla araştırma yürütmüş, çeşitli programlar uygulamış ve savunuculuk faaliyetlerinde bulunmuştur.

Promundo faaliyet gösterdiği alanlara ait makaleler, raporlar, videolar ve eğitimsel materyaller de paylaşmaktadır. Promundo ile ilgili detaylı bilgiye <https://promundoglobal.org/> adresinden ulaşabilirsiniz.

3. Sonke Gender Justice

Sonke Gender Justice, 2006 yılında Güney Afrika’da kurulmuş, sağlık ve insan hakları alanında faaliyet gösteren bir örgüttür. Başta Güney Afrika olmak üzere, Afrika’nın 20 ülkesinde ve dünya çapında, adil ve demokratik bir toplum idealiyle, kadınlar, erkekler, gençler ve çocukların eşitlikçi ilişkiler kurabilmelerini sağlamak için çalışmalar yürütmektedir.

Sonke cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla, birlikte çalıştığı hükümetlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve yurttaşların kapasitelerini geliştirme, cinsiyet temelli şiddeti önleme ve HIV’in yayılımını ve AIDS’in etkilerini önleme alanlarında çalışmalar yapmaktadır. Cinsiyet rolleri ve ilişkileriyle ilgili inançların değişmesinin kapsamlı ve çok yönlü çalışmalarla mümkün olabileceği inancıyla, hükümetlerle işbirliği içinde politika geliştirme ve etkili politika uygulama süreçlerine dahil olmakta; savunuculuk, eğitim, kişisel beceri geliştirme çalışmaları yapmakta; ve araştırma, izleme ve değerlendirme faaliyetleri yürütmektedir. Sonke ile ilgili daha detaylı bilgi için <http://genderjustice.org.za/> adresine bakabilirsiniz.

4. White Ribbon

White Ribbon, 1991 yılında Kanada’da kurulmuş, cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi çabalarına erkekleri ve oğlan çocuklarını dahil etme amacıyla faaliyet yürüten bir örgüttür. Cinsiyete dayalı şiddetin tüm biçimlerinin sona

erdirilmesi için eşitliği teŖvik eden ve toplumsal normları dnstrmeyi amaçlayan bir perspektifle hareket etmektedir. Erkeklerin Ŗiddetin sona erdirilmesi faaliyetlerinde çözümün bir parçası olmalarını sağlamaya ve böylece olumlu bir erkeklik vizyonu geliŖtirmeye alıŖmaktadır.

KuruluŖundan bu yana dünya çapında 60'tan fazla ülkede örgütlenerek, eğitim, bilinç yükseltme, teknik destek ve kapasite geliŖtirme alıŖmaları yapmıŖ, eŖitli iŖbirlikleri içinde projeler gerekleŖtirmiŖtir. Ayrıca yürüttüğü araŖtırmalar ve hazırladığı raporlarla cinsiyete dayalı Ŗiddetin temelinde yatan nedenleri ele alma yönünde çaba sarfetmektedir. White Ribbon ile ilgili daha detaylı bilgi için <https://www.whiteribbon.ca/> adresine ulaŖabilirsiniz.

Kullanılan Kaynaklar

- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü (2019). *Adli istatistikler 2019*. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1062020170359HizmeteOzel-2019-bask%C4%B1-%C4%B0SA.pdf> adresinden erişildi.
- Allen, S., ve Daly, K. (2007). The effects of father involvement: an updated research summary of the evidence. Guelph, ON: Centre for Families, Work & Well-Being, Father Involvement Research Alliance. http://www.fira.ca/cms/documents/29/Effects_of_Father_Involvement.pdf adresinden erişildi.
- Anıt Savaş (2020). *Anıt Savaş: şiddetten ölen kadınlar için dijital ağıt*. <http://anitsayac.com/> adresinden erişildi.
- Avrupa Konseyi (2011). *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi*. <https://rm.coe.int/1680462545> adresinden erişildi.
- Barker, G. (2001). Peace Boys in a War Zone: identifying and coping among adolescent men in a Favela in Rio de Janeiro, Brazil (doktora tezi). Loyola University-Chicago. ProQuest Dissertations and Theses database (3015499)
- Barker, G., Ricardo C., ve Nascimento, M. (2007). Engaging men and boys in changing gender based inequity in health: evidence from programme interventions. Geneva: World Health Organization. http://www.who.int/gender/documents/Engaging_men_boys.pdf adresinden erişildi.
- Barker, G., ve Verani, F. (2008). Men's participation as fathers in the Latin American and Caribbean region: a critical literature review with policy considerations. <http://www.promundo.org.br/wpcontent/uploads/2010/03/>

Mens%20Participation%20as%20Fathers%20in%20the%20Latin%20American(2008)-ING.pdf adresinden erişildi.

Brewer, M. B. ve Brown, R. J. (1998). Intergroup relations. S. T. Fiske, D. T. Gilbert ve G. Lindzey (Der.), *Handbook of social psychology*, 4. basım (s. 554–594). Boston: McGraw-Hill.

Colvin, C. (2009). Report on the impact of Sonke gender justice network's "One Man Can" campaign in the Limpopo, Eastern Cape and Kwa-Zulu Natal Provinces, South Africa. http://www.genderjustice.org.za/resources/cat_view/46-reports adresinden erişildi.

Dovidio, J. F. ve Gaertner, S. L. (2010). Intergroup Bias. S. T. Fiske, D. T. Gilbert ve G. Lindzey (Der.), *Handbook of Social Psychology* içinde, 5. baskı, 1-2. cilt, (s. 1024).

Dyson, S., ve Flood, M. (2008). Building cultures of respect and non-violence: a review of literature concerning adult learning and violence prevention programs with men. http://www.afl.com.au/Portals/0/afl_docs/Builing%20Cultures_of%20Respect.pdf adresinden erişildi.

Garin, G. (2000). Report No. #5702c. Washington, D.C.: Peter D. Hart Research Associates, Inc.

Gül, İ. I. ve Karan U. (2011). Ayrımcılık Yasağı Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Haegerich, T. M., ve Hall, J. E. (2011). Violence and men's health: understanding the etiological underpinnings of men's experiences with interpersonal violence. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 5(5), 440-453. Retrieved from doi:10.1177/1559827611410263

Herek, G. M. (2000). The psychology of sexual prejudice. *Current directions in psychological science*, 9(1), 19-22.

Horn, W.F, Blankenhorn, D., ve Pearlstein, M.B. (1999). The fatherhood movement: a call to action. Lanham, Maryland: Lexington Books.

- Jewkes, R., Sikweyiya Y., Morrelli, R., ve Dunkle, K. (2009). Understanding men's health and use of violence: interface of rape and HIV in South Africa. MRC South Africa. <http://www.mrc.ac.za/> adresinden erişildi.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2020). *Davalarımız*. <http://www.kadincinayetleriniurduracagiz.net/kategori/davalarimiz> adresinden erişildi.
- Kaos GL (2020). LGBTİ+ hakları alanında çeviri sözlüğü. <https://kaosgldernegi.org/images/library/cevirisozlugu2020.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Karan, U. (2019). İfade özgürlüğü nedir? Özneler, kapsam, içerik, araçlar. <https://sarkac.org/2019/05/ifade-ozgurlugu-nedir/> adresinden erişildi.
- Kaufman, M. (2001). Building a movement of men working to end violence against women. *Development*, 44(3), 9-14. doi:10.1057/palgrave.development.1110254
- Katz, J. (1995). Reconstructing masculinity in the locker room: the mentors in violence prevention project. *Harvard Educational Review*, 65(2), 163-174. doi 0017-8055/95/0500-0163
- MenCare. (2011). A Global Fatherhood campaign. http://www.mencare.org/sites/menengage/files/themes/files/menengage_web/Men%20Care%20%20Prospectus%20-%20with%20references.pdf adresinden erişildi.
- Minerson, T., Carolo, H., Dinner, T., ve Jones, C. (2011). Issue brief: Engaging men and boys to reduce and prevent gender-based violence. Toronto, ON: Status of Women Canada. http://whiteribbon.ca/wpcontent/uploads/2012/12/wrc_sw_c_issuebrief.pdf adresinden erişildi.
- Northeastern University. (2007). Mentors in violence prevention (MVP) program: research and evaluation. <http://hdl.handle.net/2047/d10011195> adresinden erişildi.
- Northern Health. (2011). Where are the men? chief medical health officer's report on the health & wellbeing of men and boys in Northern BC.

<http://men.northernhealth.ca/> adresinden erişildi.

Operario, D., & Fiske, S. T. (2004). Stereotypes: Content, structures, processes, and context. M. B. Brewer & M. Hewstone (Eds), *Social cognition içinde* (120-141). Malden, MA: Blackwell.

Pulerwitz, J., ve Barker, G. (2008). Measuring attitudes towards gender norms among young men in Brazil: development and psychometric evaluation of the GEM Scale. *Men and Masculinities* , 10(3), 322-338. doi 10.1177/1097184X06298778

Ricardo, C., ve Verani, F. (2010). Engaging men and boys in gender equality and health: a global toolkit for action. Promundo. Brezilya.

Saner, S. (2017). Erkek egemenliğine karşı sözlük. <https://www.catlakzemin.com/erkek-egemenligine-karsi-sozluk/> adresinden erişildi.

Shapiro, A. F, Krysik, J., ve Pennar, A. L. (2011). Who are the fathers in healthy families Arizona? An examination of father data in at-risk families. *American Journal of Orthopsychiatry*, 81(3), 327-336. doi:10.1111/j.1939-0025.2011.01101.x

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (2019). *Erken yaşta evlilikler hakkında inceleme yapılmasına dair rapor*. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf adresinden erişildi.

Türkiye'de LGBT yurttaşlara yönelik insan hakları ihlalleri bilgi notu. (2014). Ankara.

<https://lgbtnewsturkey.files.wordpress.com/2014/11/epi-lgbt.pdf> adresinden erişildi.

van der Gaag, N. (2011). Because I am a girl: the state of the world's girls 2011. so, what about boys? <http://plan-international.org/girls/static/docs/biaagreport-2011-english.pdf> adresinden erişildi.

VicHealth. (2007). Preventing violence before it occurs: A framework and

background paper to guide the primary prevention of violence against women in Victoria. Carlton: Victorian Health Promotion Foundation. <http://www.vichealth.vic.gov.au/Publications/Freedom-from-violence/Preventingviolence-before-it-occurs.aspx> adresinden erişildi.

Whitley, B. E., Kite, M. E. (2010). *The psychology of prejudice and discrimination* (2. baskı). Belmont, CA: Wadsworth.

Wells, L., Lorenzetti, L., Carolo, H., Dinner, T., Jones, C., Minerson, T., ve Esina, E. (2013). Engaging men and boys in domestic violence prevention: opportunities and promising approaches. Calgary, AB: The University of Calgary, Shift: The Project to End Domestic Violence. <http://hdl.handle.net/1880/51917> adresinden erişildi.

White Ribbon Campaign. (2012). Promoting healthy equal relationships interim report. Toronto, ON: Author.

World Health Organization (WHO). (2008). Preventing violence and reducing its impact: How development agencies can help. http://whqlibdoc.who.int/publications/2008/9789241596589_eng.pdf adresinden erişildi.

2014 yılında Türkiye'de gerçekleşen homofobi veya transfobi temelli nefret suçları raporu. (2015). Kaos GL. Ankara.

Uygulamalarda Temel Alınan Kaynaklar

Barker, G., Ricardo C., ve Nascimento, M. (2007). *Engaging men and boys in changing gender based inequity in health: evidence from programme interventions*. Geneva: World Health Organization. http://www.who.int/gender/documents/Engaging_men_boys.pdf adresinden erişildi.

Heilman, B. ve Barker, G. (2018). *Masculine norms and violence: making the connections*. Washington, DC: Promundo-US. <https://promundoglobal.org/resources/masculine-norms-violence-making-connections/> adresinden erişildi.

UN Women Training Centre. (2014). *Looking within: understanding masculinity and violence against women and girls. A guide for facilitators*. https://trainingcentre.unwomen.org/pluginfile.php/3395/mod_data/content/46152/Manual%20Masculinities.pdf adresinden erişildi.

The SALTO-YOUTH Resource Centres (2020). *Useful tools for European Youth Worker Training and Partner-finding*. <https://www.salto-youth.net/tools/> adresinden erişildi.

Şiddet Durumunda İletişime Geçebileceğiniz Kurumlar

7/24 Ulaşılabilen Kurumlar

1- ALO 155 Polis

ALO 156 Jandarma

ALO 112 Acil Tıbbi Yardım

ALO 157 İnsan Ticareti Mağdurları Acil Yardım ve İhbar

0505 004 11 98 Kadın Meclisleri Danışma Hattı

2- ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Engelli Sosyal Danışma Hattı (Ücretsiz)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan ALO 183 hattı, şiddete uğrayan ya da uğrama tehlikesi bulunan ve desteğe gereksinimi olan kişilere psikolojik, hukuki ve ekonomik alanda danışmanlık sunmakta ve yararlanabilecekleri hizmet kuruluşları (örn., belediyelere bağlı kadın danışma merkezleri) konusunda bilgi vermektedir.

İhmal, istismar ve şiddet vakalarının önlenmesi amacıyla ihbarlar alınmakta, durumun aciliyeti göz önünde bulundurularak vakanın bulunduğu ilde görevli Acil Müdahale Ekip Sorumlusuna ve/veya kolluk kuvvetlerine bildirilmektedir. Acil Müdahale Ekibi vakayı değerlendirmekte, gerekli durumlarda emniyet veya jandarma birimleri ile koordinasyon sağlayarak, en kısa zamanda müdahale edilmesi sağlanmaktadır.

3- İstanbul ŞÖNİM (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri)

☎ 0212 465 21 96 / 0212 465 21 97

ŞÖNİM şiddetin önlenmesi ve tedbir kararlarının izlenmesine yönelik şiddet mağduru kişiler ile şiddet uygulayan/uygulama ihtimali bulunan kişilere yönelik hizmetler yürütmektedir. Merkezlerde şiddet mağdurlarına psikolojik, meslekî, hukukî ve sosyal alanlarda rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmektedir.

Türkiye'nin her ilinde bir ŞÖNİM bulunmaktadır. İllere göre ŞÖNİM iletişim bilgilerine ulaşmak için <https://www.kadinininsanhaklari.org/destek-almak-icin-basvurulabilecek-kurumlar/> adresine bakabilirsiniz.

4- Aile İçi Şiddet Acil Yardım Hattı

☎ 0212 656 96 96 / 0549 656 96 96

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu'na bağlı hizmet vermektedir. Hukuki bilgilendirme ve yönlendirme yapmakta, cezai müeyyideyi takip etme desteği vermektedir. Gerekli durumlarda psikolojik destek de sağlamaktadır.

5- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kadına Destek Hattı

☎ 444 80 86

Türkçe, Kürtçe, Arapça ve İngilizce dillerinde hizmet vermektedir.

Mesai Saatleri İçinde Ulaşılabilen Kurumlar

6- İstanbul Barosu – Adli Yardım Birimi

☎ 0212 393 08 29

Avukatlık ücreti ödeyecek durumda olmayanlar ücretsiz avukat talebi için İstanbul Barosu'nun adli yardım birimine başvurabilirler. Bu birimde ücretsiz hukuki yardım sağlanmaktadır.

7- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

(Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı bileşenidir)

☎ 0212 292 52 31 / 0212 292 52 32

Mor Çatı gönüllüleri şiddete uğrayan kadınlarla dayanışma oluşturan bir kadın örgütüdür. Mor Çatı'ya başvuran kadınlarla telefonda ve yüzyüze görüşme yapılarak seçenekler birlikte gözden geçirilir. Kadın bakış açısına sahip uzman gönüllüler tarafından psikolojik destek ve hukuki danışmanlık sağlanır. Mor Çatı ayrıca ihtiyaç duyan kadınlar ve çocuklara sığınak desteği sağlamaktadır.

8- Kadınlarla Dayanışma Vakfı

(Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı bileşenidir)

☎ 0212 251 58 50

Şiddetten kurtulmak üzere başvuran kadınlara danışmanlık desteği vermektedir.

Cinsiyetlerine ek olarak, göçmenlik durumu nedeniyle korunmasız bırakılan göçmen kadınların sorunlarının görünürlüğü için çalışmalar yapmaktadır. Şiddet nedeniyle başvuran göçmen kadınlara danışmanlık desteği ve yerinde destek çalışmaları yapmaktadır. Ayrıca kadın ve LGBTİ+ mahpuslarla dayanışma çalışması yapmakta ve savunuculuk faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

9- Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği

☎ 0850 888 0 539

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Hizmet Birimleri ve Destek Hattı hizmetleri sunmaktadır.

Hizmet Birimlerinde HIV ile yaşayan, LGBTİ+ ve seks işçisi mülteciler için toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı psiko-sosyal danışmanlık ve hukuki destek verilmektedir.

Şiddete maruz kaldığınızda ya da kendinizi şiddet riskiyle karşı karşıya hissettiğinizde doğrudan Hizmet Birimlerine giderek ya da Türkiye'nin her yerinden ücretsiz olarak 0850 888 0 539 numaralı destek hattını arayarak danışmanlık ve hukuki destek isteyebilir, vaka yönetiminden yararlanabilirsiniz.

Vaka yönetimi, vakanın kayıt altına alınması, şiddet ile ilgili suç duyurusu, adli süreçlerin takibi, tıbbi ve psiko-sosyal desteğin planlanması gibi süreçlerden oluşur.

Şiddet Durumunda Ulaşılabilecek Diğer Kurumlar

Adana Kadın Dayanışma Merkezi ve Sığınma Evi Derneği (AKDAM)

Adres: Turhan Cemal Beriker Bulvarı NO:19 Adana İş Merkezi Kat:11
Daire: 60 Seyhan/Adana
Tel: 0322 453 53 50
E-posta: akdam.adana@yahoo.com

Ankara Kadın Dayanışma Vakfı

Adres: Mithatpaşa Caddesi No:10/11 Sıhhiye/Ankara
Tel: 0312 430 40 05 - 0312 432 07 82
E-posta: kadindv@yahoo.com.tr

Antalya Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi/Derneği

Adres: Şarampol Caddesi 106. Sokak Sezer Apt. No:2 Daire:4 Antalya
Tel: 0242 248 07 66
E-posta: antalyakadinmerkezi@gmail.com

Bodrum Kadın Dayanışma Derneği

Adres: Yeniköy Mahallesi Turgutreis Caddesi No:112/1 Bodrum/Muğla
Tel: 0555 291 97 67 – 0252 316 31 63
E-posta: bodrumkadindayanisma@gmail.com

Bursa Mor Salkım Kadın Dayanışma Derneği

Adres: Nilüfer Belediyesi Dernekler Yerleşkesi Konak Mahallesi Seçkin Sokak 23/1 Pk:16110 (Konak pazarı altı) Nilüfer/Bursa
Tel: 0531 033 88 44
E-posta: morsalkimdernegi@hotmail.com

Çanakkale Kadın El Emeğini Değerlendirme Derneği (ELDER)

Adres: Cevatpaşa Mahallesi Celal Atik Sokak Kent Apt. Daire:2 Çanakkale

Tel: 0286 217 06 03 (Saat 15:00'a kadar arayabilirsiniz)

E-posta: elderkdm17@gmail.com

Ankara Engelli Kadın Derneği (EN-KAD)

Adres:Meşrutiyet mahallesi Atatürk Bulvarı Sanlı İş Merkezi No:105 / 515

Kat 5 Kızılay/Ankara

Tel: 0312 362 31 50 – 0549 362 31 50

E-posta: engellikadinderneği@gmail.com

Fethiye Kadın Dayanışma ve Yaşam Grubu

Tel: 0554 756 00 23 – 0532 36734 63

İstanbul Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)

Adres: Fevzi Çakmak Mah. Halkalı cad. No:195 D:11/12 Sefaköy Küçükçekmece/İstanbul

Tel: 0212 251 58 50

E-posta: kadinklrladayanisma@gmail.com

İstanbul Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

Adres: Katip Mustafa Çelebi Mahallesi Anadolu Sokak No:23 Daire:7-8

Beyoğlu/İstanbul

Tel: 0212 292 52 31- 292 52 32

E-posta: morcati@morcati.org.tr

İzmir Çiğli Evka 2 Kadın Kültür Derneği (ÇEKEV)

Adres: 6800 Sokak No:9 Çocuk Kütüphanesi Üstü Evka 2 Çiğli/İzmir

Tel: 0232 370 23 07

E-posta: cekevizmir@yahoo.com

İzmir Kadın Dayanışma Derneği

Adres: 858 Sokak No:9/706-B Paykoç İşhanı Konak/İzmir

E-posta: kadindayanisma@gmail.com

Diyarbakır KAMER Vakfı

Adres: Ali Emiri 3. Sokak Es-Şal Apt. Kat:1 No:1-2 Yenişehir/Diyarbakır

Tel: 0412 228 10 53

E-posta: d.kamervakfi@gmail.com

Mersin Bağımsız Kadın Dayanışma Derneği

Adres: Mesudiye Mahallesi Cemalpaşa Caddesi No:110 Kat:2 Daire:3

Mersin

Tel: 0324 337 20 21

E-posta: mersin_bkd@hotmail.com

Nevşehir Kadın Dayanışma Derneği

Adres: Karasoku Mahallesi Atatürk Bulvarı Paşa Konağı Hizmet Binası No:

26 Nevşehir

Tel: 0384 213 12 25

E-posta: kadinnevsehir@gmail.com

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD) LGBTİ+ Danışma Hattı

Tel: 0850 888 54 28

Söke Kadın Sığınmaevi Derneği

E-posta: sokekadinsiginma@hotmail.com

Urfa Yaşam Evi Kadın Dayanışma Derneği

Adres: Bahçeli Evler Mahallesi 8 Sokak Yılça Apt. K:2 D:5 Valilik Merkez/

Şanlıurfa

Tel: 0414 315 17 25

E-posta: yasam_evi@hotmail.com

Van Yaşam Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi (YAKA-KOOP)

Tel: 0506 354 31 91

Bu kurumların dışında belediyelere bağlı kadın danışma ve dayanışma merkezleri de bulunmaktadır. Bu merkezlerin illere göre düzenlenmiş listesi için <https://www.kadinininsanhaklari.org/destek-almak-icin-basvurulabilecek-kurumlar/> adresine bakabilirsiniz.

Sözlük

Cinsel önyargı: Bireylerin ve grupların cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle maruz kaldıkları olumsuz duygu, düşünce ve tutumlardır.

Düzeltilme tecavüzü: LGBTİ+'ların cinsel yönelimini veya cinsiyet kimliğini değiştirmek amacıyla bir ya da birden fazla erkek tarafından uygulanan nefret suçudur.

Geçici özel önlemler (temporary special measures): Çeşitli tartışmalar esnasında geçici özel önlemler, olumlu eylem (affirmative action), öncelikli muamele (preferential treatment) pozitif ayrımcılık (affirmative/positive discrimination) gibi ifadelerle karşılaşılabiliyorsunuz. Eşitliğin sağlanması mevcut eşitsizliklerin de bertaraf edilmesine yönelik çabaları gerektirir. Mevcut eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için özel önlemler almak gerekebilir. Bu önlemleri özel kılan eşit bir toplumsal düzende başvurulacak düzenlemeler olmayışıdır. Geçici olmasının sebebi de budur. Eşitliğin sağlanması halinde ihtiyaç duyulmayacağı için terk edileceklerdir. Bu önlemlerin ayrımcılık gibi algılanmasının sebebi bu, yani eşit bir düzende başvurulacak düzenlemeler olmayışlarıdır. Ancak ayrımcılık asimetrik güç ilişkilerinin dezavantajlı taraflarına yönelen bir tutumdur. Karıştırılmaması önemlidir.

Genital sakatlama: Kişinin cinsel organları üzerinde rızası olmadan yapılan eylemlere genital sakatlama denir.

Homofobi: Eşcinselliğe ve eşcinsellere karşı duyulan nefret ve hoşnutsuzluğa homofobi denir. İlk olarak 1972 tarihli kitabında psikoterapist George Weinberg tarafından kullanılan bu terime günümüzde bazı itirazlar getirilmektedir. Fobi son ekinin kişinin elinde olmayan bir ruhsal rahatsızlığı ima ettiği gerekçesiyle, sözkonusu hoşnutsuzluk için *gaysizm* (ırkçılığın İngilizcesi racism'den ilhamla), *misobomo* (eşcinsel nefreti) ve homo-karşıtlığı (homo-antagonism) gibi terimler önerilmektedir.

Israrlı takip: İstenmeyen telefon aramaları yapmak; takip ettiğini belirtmek için sürekli kısa mesaj, mektup ve e-posta göndermek; sosyal medya vasıtasıyla iletişim kurmaya çabalamak; takip etmek ve gözetlemek (stalk); ısrarlı takiple karşısına çıkmak psikolojik şiddet türlerinden biri olan ısrarlı takibe girer.

Bir başka deyişle hem fiziksel hayatta hem de sanal ortamda gerçekleştirilen ve karşı tarafı rahatsız eden her türlü takip eylemi ısrarlı takibe girer.

İkili cinsiyet sistemi (gender binary system): Toplumun bireyleri atanmış cinsiyetleri üzerinden ikili cinsiyet kimliği (kadın ve erkek), cinsiyet rolleri ve ifadelerinden birine (kadınsı ve erkeksi) yerleştirdiği sistemdir.

İnşa (construction): Bu sözcük bazen önüne sosyal, ekonomik, politik gibi sıfatlardan birini alarak da kullanılabilir. İnşa bir şeyin karmaşık ve dinamik toplumsal sebeplerin ve süreçlerin bir ürünü olduğunun ifadesidir. Bir şeyin inşa edildiğini söylemek, o şeyin sürekli değiştiğini söylemek anlamına da gelir. Toplumdaki herkes inşa süreçlerinin etken bir unsurdur.

İnterseks: Cinsel anatomi (kromozomlar, genital organlar veya hormonlar) bağlamında tipik eril ve dişil özelliklerle doğmayan kişiler.

Ayrıcalık (privilege): Başkalarına tanınmayan özel hak (imtiyaz), imkân veya istisna. Güç ilişkilerinin yarattığı eşitsiz konumları değiştirmek üzere yıllardır verilen mücadeleye rağmen, beyaz, üst sınıf, heteroseksüel, engelsiz ve baskın dini inançtan olmak suretiyle kazanılan egemenlik ve iktidar, ayrıcalığın göstergesidir.

Kalıpyargı: Belirli bir grubun üyeleri hakkındaki kesinleşmiş ve genelleştirilmiş imgeler ve atıflar bütünüdür.

Kesişimsellik: Bireyin sahip olduğu çeşitli kimliklerin (cinsiyet, sınıf, ırk, etnisite, inanç, sağlamlık, cinsellik, fiziksel görünüm vb.) ayrıcalığın ve ayrımcılığın farklı örüntülerini oluşturacak şekilde bir araya gelmesidir. Bu bir araya geliş yapısal, politik ve temsili biçimlerde oluşabilir. Örneğin, işçi sınıfına mensup Siyahi bir kadının ayrımcılık deneyimleri işçi sınıfına mensup diğer insanların, Siyahilerin ve kadınların ayrımcılık deneyimlerine indirgenemez; aksine bu deneyimlerin toplamından daha fazlasıdır.

İnsan ticareti (trafficking): Kuvvet kullanarak ya da kuvvet kullanma tehdidi ile kaçırma, aldatma, istismar amaçlı alıkoyma ve teslim alma gibi eylemleri içerir. Özellikle cinsel istismara maruz kalan, zorla seks işçiliği yaptırılan ve bu amaçla barındırılan kişiler, esaret ve esaret benzeri deneyimleri yaşamak zorunda kalmaktadır.

Transfobi: Translara yönelen cinsel önyargılardan kaynaklanan nefret ve hoşnutsuzluğa transfobi denir. Homofobi terimindeki gibi, -fobi son ekine getirilen itirazlar nedeniyle, günümüzde trans-karşıtlığı (trans-antagonism) kavramı da giderek yaygınlık kazanmaktadır.

Kolaylaştırıcılar İçin Tavsiye Kaynaklar^[46]

Metinler

- Bly, R. (2002). *Sert erkek güçlü erkek*. İstanbul: Gendaş Kültür.
- Hocaoğlu, M. (2002). *Eşcinsel erkekler: yirmi beş tanıklık*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Pollack, W. (2002). *Harbi delikanlılar: oğullarımızı delikanlılık efsanesinden nasıl koruruz?* Klan Yayınları.
- Yıldırım, F. (2002). *Fahişeliğin öbür yüzü: on beş kadının tanıklığı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Özbay, C. ve Soydan S. (2003). *Eşcinsel kadınlar: yirmi dört tanıklık*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Real, T. (2004). *Erkekler ağlamaz*. İstanbul: Kuraldışı Yayınevi.
- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan sanal delikanlıya: değişen erkeklik imgesi*. Babil Yayınları.
- Kudat, A. (2006). *Satılık erkeklik: tarihten günümüze erkek cinselliğinin istismarı*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Berghan, S. (2007). *Lubunya-transseksüel kimlik ve beden*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Kudat, A. (2007). *Al kocayı vur sopayı: sevenler arasında şiddet*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Kuruoğlu, H. (2009). *Erkek kimliğinin değişe(meyen) halleri*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Selek, P. (2008). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.

---

[46] Kaynaklar tarih sıralamasıyla sunulmuştur.

- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: imkânsız iktidar: ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Özbay, C., Terzioğlu, A. ve Yasin, Y. (2011). *Neoliberalizm ve mahremiyet: Türkiye’de beden, sağlık ve cinsellik*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2012). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti: erkekler devlet kadınlar aile kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve cevaplar erkeklikler*. İstanbul: Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi Derneği.
- Thomä, D. (2011). *Babalar: modern bir kahramanlık hikâyesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atay, T. (2012). *Çin işi japon işi: cinsiyet ve cinsellik üzerine antropolojik değiniler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Adams, J. (2013). *Etin cinsel politikası: feminist-vejeteryan eleştirel kuram*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göktaş, K. (2013). *Oldu da bitti maaşallah*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Sünbülüoğlu, N. Y. (2013). *Erkek millet asker millet: Türkiye’de militarizm, milliyetçilik, erkek(lik)ler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Türk, H. B. (2013). *Hayali kahramanlar hakiki erkekler: çizgi roman ve foto-romanda erkeklik temsilleri üzerine denemeler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik olgusu*, Ankara: Akademik Kitaplar.
- Demren, Ç. (2014). *Kahvehane erkekliği: Ankara’da bir gecekondu mahallesi örneği*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Hürtaş, S. (2014). *Canına tak eden kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Yücel, V. (2014). *Kahramanın yolculuğu: mitik erkeklik ve suç draması*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akaltun, A. (2015). *Erkekler*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Güngör, A. (2015). *Öteki erkekler*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kolektif (2015). *Eleştirel feminizm sözlüğü*. İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Februari, M. (2016). *İnşa halindeki erkek: transseksüellikle ilgili notlar*. İstanbul: Güldünya Yayınları.
- Öncül, İ. (2016). *Adalet kısılcığında erkeklik*. Ankara: Odtü Yayıncılık.
- Özarslan, O. (2016). *Hovarda alemi: taşrada eğlence ve erkeklik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Borak Boratav, H., Okman Fişek, G., ve Eslen Ziya, H. (2017). *Erkekliğin Türkiye halleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, G. (2017). *Öldüren erkek[lik]ler: eşine şiddet uygulamış cezaevindeki erkekler*. İstanbul: Nota Bene Yayınları.
- Kolektif (2018). *Homofobi sözlüğü*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Sanay, B. (2018). *Kardeşini doğurmak: Türkiye’de ensest*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Günay-Erkol, Ç. (2019). *Yaralı erkeklikler: 12 Mart romanlarında yalnızlık, yabancılaşma ve öfke*. Ankara: Ayizi Kitap.
- Messerschmidt, J. (2019). *Hegemonik erkeklik: formülasyon, yeniden formülasyon ve genişleme*. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, E. ve Eski B. (2019). *Erkek şiddetinden kaçarken: Türkiye’de kadın ve lgbti+ sığınmacılar*. İstanbul: SAV Yayınları.
- Göç, M. (2020). *20.yüzyıl Amerikan edebiyatında erkekler ve erkeklikler*. Konya: Palet Yayınları.

Siteler

- 5harfiler <https://www.5harfiler.com/>
- Çatlak Zemin <https://www.catlakzemin.com/>
- Kaos GL LGBTİ+ Haber Portalı <https://kaosgl.org/>
- Mor atı Kadın Sığınağı Vakfı <https://morcati.org.tr/>
- Kaos GL Derneği <https://kaosglderneği.org/>
- Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim alışmaları Derneği <http://www.spod.org.tr/>
- Cinsel şiddetle Mücadele Derneği <https://cinselsiddetlemucadele.org/>
- Siyah Pembe Üçgen İzmir <http://www.siyahpembe.org/>
- Pembe Hayat LGBTİ+ Dayanışma Derneği <http://www.pembehayat.org/>

Filmler

- Benim ocuğum, Surela Film 2013, Yönetmen: Can Candan
- Beyaz Atlı Prens Boşuna Gelme, 2009, Yönetmen: Aykut Atasay, İzlem Aybastı, Zeliha Deniz
- Toz Bezi, Ret Film 2015, Yönetmen: Ahu Öztürk
- Voltrans, 2014, Yönetmen: P. Ulaş Dutlu, Özge Özgüner
- Zenne, Cam Film 2011, Caner Alper, Mehmet Binay
- Kadınlar Vardır, 1995, Yönetmen: Hale Sözman
- 70-80-90 Masum, Küstah, Fettan, Filmmor 2010 Yönetmen: Melek Özman

